

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

SZABÓ FANNI:

A megszületetlenek; Az elfeledett istenek öröme és bánata;
Az istenek, akiket ismertem; Mindent előbb, csak azt nem
(Versek) ■ 5

HAJÓS ESZTER:

Nyílik a Nap, írtad; Rajzolom kézzel; Hullámzott a hullámain
(Kisprózák) ■ 8

TÓTH RÉKA ÁGNES:

Napokig nem mentél ki az utcára; Tojáshéj; Okker (Versek) ■ 13

HUSZTHY VIOLA:

Picasso bikája (Novella) ■ 16

REPKŐ ÁGNES:

Reggeli; Kerti fények; Közértben; Karantén idill; Ugyanott
(Versek) ■ 19

BALI PÉTER:

Már megadtuk magunkat annak, ami csak holnap fog elnyelni
(Novella) ■ 24

CSÓSZ GERGŐ:

hűvös; lírai ő; huzam; bonbon; elegy; lux; ami marad (Versek) ■ 28

SIMÓ MÁRTON:

Iker (Regényrészlet) ■ 31

NAGY ATTILA:

Sebesült sirály; Találkozás; Ősz; A bóbiskoló Kháron;
Mint dallamban a varázs (Versek) ■ 51

RÉKAI ANETT:

A versmondólány (Novella) ■ 55

KORPA TAMÁS:

Jancsó Noémi (Vers) ■ 63

ÁDÁM PÉTER:

Villon hangja ■ 64

FRANÇOIS VILLON:

Nagy Testamentum (Részlet; Ádám Péter fordítása) ■ 67

FÓRUM

VINCZE RICHÁRD:

Olvashatóság és nyelvi szinkretizmus (*A szív segédigéi*
szövegének angol fogadtatástörténete) ■ 72

MÉSZÖLY MIKLÓS 100

DARIDA VERONIKA:

A töredék esztétikájához ■ 87

SÉTATÉR

FEKETE BALÁZS:

Az otthonlét öröme (Balázs Imre József – Daray Erzsébet (szerk.):
Kolozsváros) ■ 93

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Az otthon ontológiája (Marilynne Robinson: *Háztartás*) ■ 97

LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

Lassan kell olvasni (Korpa Tamás: *A lombhullásról*
egy júliusi tölgyvel) ■ 101

DELEATUR

AYHAN GÖKHAN:

Öltözőszekrények intimitásában ■ 105

TALÁLT VERS

FRANÇOIS VILLON:

Kettős ballada a bolond szerelemről (Mészöly Dezső
fordítása) ■ 109

NÉVJEGY

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

A MEGSZÜLETETLENEK

*„Lágy napsütés, tavaszi fény veti szét a bimbót;
lótuszt a hold deleje tár ki az éjszakában”
(Weöres Sándor fordítása)*

Gyökereivel iszapba kapaszkodik,
éjszakánként zavaros víz alá merül,
majd minden reggel újra virágzik.
Istenek és istennők ülnek a lótuusztrónokon,
tavi birodalmuk tetejéről egymásra néznek.
A világot eddig víz, sűrű páraburok vette körül,
most eloszlik, *most* a fény öleli magához a szirmokat,
az ölelés szorítása erősebbé válik és sötétség borul.
Az egyik virág megemelkedik, a rajta ülő, lebegő
ember csukott szemmel irányítja hajóját a part felé,
lentől csendesen figyelik, ahogy elhalad, útja során,
az ő helyükre új virágok nőnek, a fény szétveti a bimbót,
most minden előről kezdődik, hívogató a hűvös iszap.

AZ ELFELEDETT ISTENEK ÖRÖME ÉS BÁNATA

Az asszonyok körben ültek, sámlikon és földön,
fejükön levelekből összeragasztott koronák,
ölükben ujjuk összekulcsoltan.

A kör közepén tűz égett, a fejdíszükről leesett,
száraz gallyakkal éltették a meleget, a füst
a sátor tetején lévő lyukon távozott az ég felé.

Tudták, hogy nem sok idő van hátra,
tudták, hogy el fog jönni értük, akire mindig is vártak
titokban, a lángok alakjából arcok néztek rájuk vissza.

A tűz mozgolódni kezdett, éles hangokat hallatott,
egy régen elfeledett óriás alakját vette fel, aki meghallotta
a vágyakozó asszonyokat róla beszélni.

Az óriás kezébe vette a sátrat, magához ölelte,
szorosan köré fonta karjait, majd sírt,
mert a sátor semmivé lett.

AZ ISTENEK, AKIKET ISMERTEM

Álmaimban az istenek vajszívűek,
olvadt törökméz-mázban fürdenek,
halszálla-fonással összeszőtt
hajszálaikkal simogatnak.

Az istenek, akiket ismertem, kőből és acélból
vannak, szemük hideg, a körülöttük fekvő táj
deres-zúzmarás, ha sutognak, szavaik mélyéről
csípős szél fúj, az érthető beszédet
nem érdelem tőlük,

csak ökölbe szorított kezüket,
összeráncolt szemöldökük ívén
guruló izzadságcseppjüket.

Az istenek, akiket ismertem,
nem szerettek, más világba küldtek,
istentelen életet kellett élnem miattuk,
mert nem imádtam őket jobban magamnál.

MINDENT ELŐBB, CSAK AZT NEM

Előbb tanultam meg fohászkozni
az istenekhez, mint köszönni
az idegeneknek, kérni azoktól,
akiktől kérhettem, ha nem volt.
Előbb tanultam meg az állatok
neveit, mint a szomszédjaimét,
akiket rögtön elfelejtettem,
ha újra költözöm kellett
a falak fehérsége miatt.
Előbb tanultam meg tizenhárom
szinonimát az éber álmodásra,
minthogy fel tudtam volna
ébredni belőlük,
ha nehéz volt a mellkasom,
megtanultam hagyni,
hogy az ágykeretig nyomjon
a levegő súlya és csak utána
tanultam meg, a lélegzet kifújva
könnyebb, mint benntartva.

Hajós Eszter

NYÍLIK A NAP, ÍRTAD

Vītolu ģimene: *Vīrs mākoņiem, vīrs putniem (Pa kādu trauslu pāvedienū, 2009)*

A Nap nyílt, nyílik a Nap, írtad, mert ezen a festményen lesz leírva a könyved, amit se nem akarsz megfesteni, se nem akarok megírni. Szétterjedtek a sugarak, a színek sugarai, a szavaké. De aztán túlírtad, hogy túlfessem, ne legyen egyik se több, de egyre több lett mindkettő.

Ezt a képet fogjuk a falra akasztani, hogy ez egy festmény, és ha jönnek, majd mondják, milyen szép ez a festmény, ezért fogjuk kitenni, ezért lesz szép, lehessen mondani, még akkor is, ha senki se jön, vagy senki se veszi észre, vagy senki se mond róla semmit.

Ezt a könyvet fogjuk a szekrénybe betenni, hogy ez egy könyv, és ha jönnek, majd pont ezt az egyet szúrják ki, hogy ez milyen szép könyv, ki veszik és lapozgatják, olvassák a sugarait, mintha kimentek volna a fényre, csak kimenni nem kell hozzá kicsit se.

A kinyílt Nap a fényével rajzolja színesre, a fényével veszi el a színét. És nem tudjuk sehová tenni, mert nincs semmilyen végleges, egyértelmű létezése, aminek lenne asztala, fiókja, egy zokniba se tudnánk betenni, mert oda is más való.

Ebbe a könyvbe festem bele a festményem, csak egy lesz, kérem, jól értik, nemhogy még te is írsz mindenféle kis könyveket, mintha készülnédnél, hogy írsz egy nagyot, én se skiccelgetek, firkálok varjuféléket, kelkáposztafejeket.

Kitesszük a falra, na, kiakasztjuk, ha könyv lesz, nem kell a bábeli könyvtárban bukdácsolni, és amikor jönnek, még a festményeket is a szekrénybe tesszük, úgy csak a keretek oldala látszik, arról ugyan senki se mondja, hogy na milyen szép egy keretoldal.

De egyből kiszúrják a sok képkeret közül, hogy ja, ez az a festmény, az a szép, amit a múltkor is megdicsértünk, amikor még a képek a falon voltak, de most valamiért a könyvek vannak a falon, hát örület, hogy megváltozott ez a lakás.

Meg biztos nőttünk is, meg világosodott a hajunk, vagy kerekedik a hasunk, mi is lesz a melyikünk babájának a neve, Jázmin, igen, kislány a me-

lyikünk babája, a ribizliről tudjuk, hogy kislány, igen, de amúgy a felhőket is szereti nézni, hát egyértelmű.

Otthon meg megszülik a gyerekeinket maguknak, otthonosan, aztán egymásnak dicsérgetik, milyen szép a gyerek, vagy egy festményt mondanak egyből, hogy na, ott azoknál a valakiknél volt egy festmény, vagy könyv, naigen, látnia kellene ennek a gyereknek.

Olyan szép ez a gyerek, mint egy könyv vagy festmény, jut eszembe, az a múltkori festmény, a harmadik oldalán, épp ott volt a legszebb, a bal alsó sarokban, ahol azok a lila hullámzások vannak, és így.

Nyílik a Nap, festetted, én meg írtam mellé pár madarat, ilyen posztaféleségeket meg barázdabillegetőt, de nem értek a madarakhoz, na, sugár lett inkább ez is, meg az is, nem fér a szekrénybe, nem fér a falra, írtad, hogy fessek, legyen leírva a festményem.

RAJZOLOM KÉZZEL

Vitolu ġimene: *No debesu nolaidās (Pa kādu trauslu pavēdienu, 2009)*

Nyílik, néztem, lerajzoltam, aztán mesélem neked, hogyan nyílt, milyen kerekre, meg hogy láttam, a rajzot is mesélem, hogy a túlsó fák színével, meg hogy nem tűfilccel, de nem tudom megmutatni, mert nem itt van mégse, meg el kell mesélnem újra, mert amíg elmeséltem annak, aki te voltál álomban, te nem voltál ott,

hanem nekem meséltél valami egészen mást egy egészen másik álomban, ahol talán írtál egy könyvet valamiről, amit láttál, és így, tűfilccel írtad, mondod, de fenyőkről direkt nem, ám ezt is már mind elmesélted, én meg keresem közben a rajzot vagy a könyvet, valamelyiket csak megtaláljuk, és akkor már legalábbis nem kellene azt is elmesélni.

Ahogy nyílt, végigjötték a sugarak a vízen, előre, de szertesét előre, azt hittem, nem ér ide, mert annyira szétterjed, ott, még az elején, hogy idáig nem is marad belőle, meg egypár felhő is bement eléje, ahogy nyílt, a vízen is láttam a bement felhőket, pedig a vízbe nem mentek be, de ezt is már lerajzoltam, te meg a tűfilceket keresed, pedig mondtam, hogy én nem.

Kézzel írtad az egészet, és kézzel is lesz az összes példány, kéremszépen, ezer példányban fogod megírni, és közben egy szót sem írsz át, kérdezem, de erre nem válaszolsz, én meg nem fogom másolgatni a rajzomat, csak egy lesz, az, amit majd megmutatok, ha megtaláltam, ki is lehet tenni egy galériába, és nézhetik, akik jönnek.

Mikor úgy tűnt, már egészen nyitva, még akkor is nyílt, de ezt tán te írtad, meg a mókust is, aki közben két fa között futott át, aztán eltűnt, ahogy eltűnve volt, mielőtt írtad, hogy két fa között, de a fákat biztos nem mesélted már akkor sem, amikor abban az egészen másik álomban annak meséltél, aki én voltam,

pedig a fákat én is lerajzoltam, kéremszépen, azok is belementek, ahogy nyílt, de csak a vízben, fejjel lefelé, és ettől se tudott jól a sugár haladni, meg a hullámokon bukdácsolva, nem fogom másolgatni, mert átirom, egyre egyenesebbre rajzolom a fákat, ne menjenek el annyira egymástól, pedig nem baj, hogy egyik erre, másik arra, jól látják egymást így is,

rajzolom kézzel, arra a papírra, amin lesz, mert mire rajzolnám, te meg a könyvet mondod, hogy te is pont arra írtad, mármint arra, amin lesz, mindegyiket arra fogod, mi értelme máshova is leírni, ceruzával, tollal, billentyűkkel, gombokkal, kerestük a könyvet meg a rajzot, valamelyiket csak megtaláljuk, és akkor legalábbis nem kellene azt is keresni.

Aztán megint, hogy nyílik, néztem, lerajzoltam, aztán mesélem neked, hogyan nyílt, meg hogy láttam, a rajzot is mesélem, azt is láttam, amikor rajzoltam, és még ezt is elmesélem, meg elmesélem újra, de te korábban ébredtél, és nem tudod mesélni a te álmodat, amit akkor álmodtál, mert akkor nem álmodtál.

Te akkor álmodtál, amikor te aludtál, és ő aludt benned, mert ma nem bennem alszik, egymásnak meséltétek álmotokban, ahogy nyílt, hogy nyílt, milyen kerekre, és hogyan simult a vízre, ami nem simult, és miközben te a mókust írtad, hogy két fa között, ő egy mókust látott a vízben fejjel lefelé futni, és ennek a hangját meséli nekem,

amikor holnap bennem alszik.

HULLÁMZOTT A HULLÁMAIN

Vītolu ģimene: *Budēļa dziesma (Pa kādu trauslu pave-
dienu, 2009)*

Jöttek a szelek és jártak körbe, körüljárják a dolgokat, miközben felkapják, írtam egy papírra, aztán jöttek a szelek, és jártak körbe, felkapták a dolgokat, miközben körüljárták őket, és a papír is dolog volt, vitték a szelek, és tették le a vízre, mert víz volt itt, körbe.

Ment a papír a vízen, és hullámozott a hullámain, írtam egy másik papírra, de elsüllyedt közben, és amikor írtam volna, hogy elsüllyedt, jöttek a szelek, és felkapták ezt a másik papírt, amelyikre írtam, és tették le a vízre, az meg ment a vízen, hullámozott és süllyedt.

Hullámoztak a hullámok, járkáltak a szelek, én meg nem írtam fel egy papírra se semmit, hogy hátha te fonnál fonalat vagy szónél szövetet, de nem találtunk semmit, amiből készülhetne ilyen, minden a szélen meg a vízen, itt nem kell takarítani,

ha jönnének, mondanák, hogy ni, milyen szépen kitakarítottunk, látják ám, naigen, mi ki, sőt, ezért jönnének, vagy ezért jönnének a szelek, vagy ezért a körbe, a dolgok, a felkap, a hullám, a süllyed, még akkor is, ha soha senki nem jönne,

főleg ezek nem, akik mondanák, hogy ni, milyen szépen, naigen, miközben mi nem, csak jöttek a szelek, és elvitték és letették, vagyishogy, durva szövésű vászon és néhány gombolyag sárga fonat.

Meg másik papírok, amikre nem írtam, csak így itt lettek, mert jöttek szelek és letették, amit körben találtak, elolvasás nélkül, toboz, fakéreg, dióhéj, te meg szónél a fonálból, vagy hogy közösen szónénk, mármint hárman, neki, valami pólyaféleséget vagy takarót.

Hidegeket tesz ide a szél, árnyékot, teszi egymásra sorban, főleg a hidegnek a hideg árnyékait, azoktól fázunk a legjobban, szövöd, szerencsére gondol a szél ránk, tesz ide még zöld fonalat, türkizt, lilát, meg olyan egészen ezüstfenyő színűt,

meg az erdei fenyő friss hajtásainak színében is talál, szövöm, jönnek a szelek, és jönnek a hullámok, szerencsére a hullámok nem tesznek ide semmit, főleg, hogy a hullámok is hidegek, még a levegő is hideg fölöttük, írják, akkor pedig fázni fog.

Most is azért fázunk, mert fázik, az elsüllyedt papírok meg az úszók meg már hidegek és olvashatatlanok, és csak itt fáznának, ha kijönnének, és hullámosak, és vizesek, és ha megszáradnak is hullámosak, beléjük rajzolódik a hullám.

A szél nem szelezi össze így a dolgokat, csak kicsit gyűröget, göröngyöl, mert bucskáznak a dolgok, amiket felkap, keresztül-kasul buknak azokon a dolgokon, amiket nem, azokat nem is gyűrik, azok ugyanúgy csak ott maradnak.

Nagy és nehéz dolgoknak kellene lenni, de nem kellene, és a hidegen még az se segít, a szél még a tüzet is felkapja és elviszi, nagy és nehéz lesz a takaró, de kicsi és könnyű lesz, mégse kap fel a szél, csak kicsit hullámoz, gyűri a haját, a ruhát, a meleget.

Tóth Réka Ágnes

NAPOKIG NEM MENTÉL KI AZ UTCÁRA

de este jött a nő akinek arca olvadó hó
világított kezei között a kezed
nem kérdezett semmit csak a vacsoraasztal
mellé odavezette az összeset
akik addig az erkélyen várták
hogymikor száradhatnának ki végre
a földet ne rázd le magadról
ne fújd el a ködöt tányérodrol
mindegyik villához tartozik egy késhegy
amíg a felszúrt szirmokat nézed
köldöködben cseppnyi tó lesz
kivasalt vitorlákból lyukas eresz
a zsinórt megrántják gyomrodban
inkább semmit sem eszel mégis
minden amit mond a szádban dagadni kezd
és összezárja két halvány kezét a nő
kislibák jönnek ki a pad alól
látod a szatyorban már nem fért el
az a sok nyaktörött szálú kifolyt lámpatest

TOJÁSHÉJ

ennyi maradt a bálványokból
amiket a kertekbe szállítottak éjjel
és most bőrcipőkben járkálnak közöttünk
reggel ők locsolják meg a fűvet hogy ne
égjen ki a zöld ha a kánikula elindul
ráncos talpakkal a házak között
ezekről most nem beszélünk
hallgatásodért levadásznak majd
azok akik szintén nem szólaltak meg

elhalad az utca mellett ahogy
kicserélődtek a táblanevek
és te egyiket se ismered
panorámaképek villannak fel
az egyikén mintha mosolyognál
de azután elhagynak a szétszórt pixelek
ahogy pislogsz megvágod a teret
mozdulatoddal felszállsz a villamosra
leülsz és táskádban egy kar vagy egy láb
vagy szempilla és hajsza ütődik
hozzád mindjárt kiizzadod
pedig azt hitted egyben tart még
ez a csepp ez a száj ami nem
a tiéd mégis úgy használod

OKKER

milyen folyó az amelyik nem sodor
a tájtékban ismerem csak fel magam
váltott lovain a reggel elhagy
búzamezők nem takarnak
nyitott tenyered iránytű
északon dél vagy
délen elrontott hajtúkanyar

minden éjszaka örvény
addig forgat míg bele nem lépsz
madarak a szádból
mellkasodban méhek
és ha tudod hol kell most
visszatartani a levegődet
akkor ne áruld el senkinek
majd lehúzza az a fehér ruha
amit fel se vettél mégis mindig
hozzád tapad átlátszó vékony anyag

gyöngyöket szórsz a batiszt elé
éjszakánként világítanak

a part sosem lesz üres
várni fog rád egy nyári zivatar
milyen folyó vagy
eddig sosem zavart
hogy nem vittél sehova
csak hagytál lebegni a tükrén
amíg megtörtem ezerfelé
tónak nevezed magad holnap
de már most unod a medred
iszapos alján lépdelsz
lassú rákok csiklandoznak

PICASSO BIKÁJA

Azonnal ő jut róla eszembe. Nem tehetek róla, sem ellene. A két reggeli üzenetem még mindig olvasatlanul szégyenkezik a telefonban, erre most, a flegma címzett hirtelen a múzeum faláról mered rám sötéten. A festmények lapos síkjából egy bika feje emelkedik a térbe, és odafentről mered rám. Ha arra vetemednék, hogy szuvenírt vigyek neki Malagából, szépen leakasztanám a falról a föld minden turistájának megrökönnyödésére/döbbenetére, felvitatkoznám a fapados repülőgép visszajáratára Budapest felé, és otthon a kezébe nyomnám, tessék, ezt rólad mintázta az öreg. Látod, milyen furmányos volt ez a Picasso! Micsoda kreativitás, micsoda génius! Egy nyamvadt biciklinyeregből és egy rozsdás kormányból, amit a tikkasztó andalúziai napon talált az út szélére vetve, tökéletes bikafejet alkotott. Teljesen rád hasonlít. Hát elhoztam, tessék!

De talán erre sem reagálna, talán fel sem emelné a kezét, hogy átvegye a lopott műtárgyat, ahogy a *halinamiabhelyzet* jellegű irományokra sem válaszol. A bika fejét lehajtja, ez nála véletlenül sem jelent megadást, hiszen szarvai így fenyegetően előre merednek. A sötéten csillogó bicikliülésemből már tudhatnám, hogy az ő természete féktelen, megzabolázhatatlan, ezt a vadat nem lehet csak úgy befogni, az ő ereje vonz és pusztít.

Úgy mered fölém a biciklialkatrészből életre kelt trófea, ahogy ő teszi, mielőtt ágyba vinne, olyankor fekete szemében termékeny szikra pattan. Vajon miért a legpotensebb bika irtózik leginkább egy borjú gondolatától? Minden porcikája férfiasságot hordoz, ő pedig különféle lányokat az ágyába, a lepedőjén azonban csak egyvalaki lehet áldozati állat, és az sosem ő.

Mint Zeus, ha éjjel bikává metamorfizálódik, és meglátogatja kiszemeltjét. Hiába, hogy főisten, áll mindenek felett, hiába, hogy senki nem kérné számon tőle, mégis titokban megy, sunyin lopózik az éj leple alatt, szinte beleolvad a cinkos sötétbe és nyúló áldozatába, végül reggelre már nyoma sincs, csak a kiszemelt érzi, hogy nála járt. Vagy ha nem Zeus, hát egy anti-Minótauros, akinek kanyargós labirintusába hetesével rohannak önként a megtébolyodott szűz lányok, ő pedig jó bika lévén, egyiket sem veti meg.

A szobrot az 1944-es párizsi Őszi Szalonon mutatták be először a nagyközönségnek, kánonban szól körülöttem az *audioguide* soknyelvű hangja, miközben négy-öt nemzet képviselőinek szúrós pillantását érzem maga-

mon. Ez a lány önző módon lecövekelt épp a bikával szemben, és nem adja át a terepet a pár másodperces, illedelmes szemle után az újonnan érkezőknek, a turista-futószalagon torlódást okoz, hát nem tudja a múzeumok íratlan szabályát?! Nem tehetek róla, nem enged, én igyekszem, de nem lehet, itt tart, sötét szemeivel kiürít, és ideszögez a múzeumpadlóra. Amikor már túl nagyra duzzad a torlódás a bikaszobor előtt, a világ turistái mérgelődve feladják, és fensőbbes ábrázattal, az íratlan szabályokat mind betartva továbbhaladnak, a kíváncsibbak még oldalról visszapillantanak a lánynyal szemező bicikli-állatra.

Mindvégig azt hittem, hogy kézben tartom a dolgokat. Hogy én irányítok, hogy futószáron vezetem. De ideje, hogy belássam, ezt a bikát én nem győzhetem le. Próbálhatok torreadort játszani kendőkkel, chat üzenetekkel, női fortélyokkal, de mit érek el? Legfeljebb párszor megfuttatom az arénában, és kissé felpiszkálom. Különben is, miféle kendő?! Vörös posztó kéne a bikához, de nekem nincs egy piros ruhadarabom, amit meglóbálhatnék előtte, mit tegyek, ha egyszer nem szeretem a piros színt? Az én kezemben nincs szelídítésre alkalmas eszköz, ez a bika ellenben kegyetlen, ha felpiszkálom, nekilendül és támad, ráadásul ravaszul, mikor közel ér hozzám, nem dőf halálra, nem szúr fel a szarvára, hogy én legyek a trófeája, nem hordoz körbe győzedelmesen a zúgó arénában. Ilyesmikre nem pazarol felesleges energiákat. Csak megsebesít, majd otthagy a porond falának döntve, és magabiztos nyugalmat árasztva odébb sétál. Az én sebembe meg por száll. Aki nem szereti a pirosat, ne ugorjon bika elé. Vagy ne csodálkozzék rajta, ha minden vakmerő taktikája ellenére végül felöklelik. Ideje belátnom, ha vannak is női torreadorok, én nem annak születtem.

Közben a tömegnek végre sikerül továbbsodornia, ki a porondról, hosszú kiállítótermeken, kifacsart női testeken át visz az út, a közönség itt csak halkán, illedelmesen tombol, a bika hátramarad, és én színes festményekbe merülök egy gondtalan órára a malagai villában. A géniusz mindenkit elkápráztat. Ámulatba ejt, letaglóz, földre teper, lefagyasztja a véred, kiszívja belőled az életkedvet, majd a következő sarkon csurig tölt vele, egyszerre mámorító és elkésztő, hízeleg, aztán megbánt, elcsábít, majd nyomban megcsal, amit tesz, egyszer önkényes, másszor önkéntelen, mindent megtehet, mindent megengedhet, a közönség neki mindent megbocsát. A géniusz tudja, hogyan lobogtassa a posztót a néző előtt. A sok vastag talpú sportcipős turista közt kóválygok én is, velük együtt csodálom a géniuszt.

Ahogy az utolsó képeket hátrahagyva aléltan keresgélem a ruhatárat a hús kőépület egymásba nyíló termeiben, egyszer csak a múzeum shopjában

találom magam, egy gagyi Lilliputban, ahol jó pénzért, kicsiben minden elvihető, csak a zsenialitás nem. A kijárat melletti boltban nyomott bögrék, csíkos pólóba öltöztetett, miniatűr fröccsöntött Picassók és jegyzettömbökön táncoló, szurreális alakok köréből, váratlanul ismét rám mered a bikafej. Egy képeslapról méreget szuggesztíven, és nem létező patájával a nem létező port rúgja mellettem.

Muszáj egy ilyet küldjek neki! A bika igéző tekintettel néz a lapról. Nem lehet! Prüszköl. De lehet, miért ne lehetne?! Buján felhorkan. Ne merészeld! Vadítóan toppant. De, kell! A megválaszolatlan chatüzenetek mellé szeretnél egy megválaszolatlan képeslapot is?! Azt hiszed, fejét veheted egy képeslappal?! Hiszen látod, ő az, aki 2600 kilométer távolságból is leterít egy papírdarabbal.

Egy euró ötven cent lesz, kérem!

Repkő Ágnes

REGGELI

Zuhanykabinban álló,
hidegvizes a reggel.
Két testben két a lélek,
egyikben ébredek fel.

Koktélparadicsom.
Morzsák közt félbevágott.
Zörgő kávédaráló,
ledarál szótlán álmot.

Szivacs szája habzik,
késhez koccan a villa,
hátrapillantva innen,
valaki elillan.

Pepita csempéről
levakarod a foltot,
kilépsz a konyhaajtón,
a villanyt leoltod.

KERTI FÉNYEK

Egy pilisszentiváni kert-éjszaka volt,
csepegett az eső, és csorgott az aransárga bor.
Én töltöttem neked, hogy maradj még, ne menj el,
és te töltöttél nekem ugyanilyen okból.
Elhangzott már legalább az ötödik poén,
mikor mondtad, hogy fények vagyunk: te, én,
talán épp útban a teljesség felé.
Mire én szóltam, nem mindegy, hogy útban
vagy úton, de persze ez csak a hatodik poén.

Tehát ültünk ott én, te, a két felvillanó fény,
bort ittunk, és ragyogtunk egymás szemén.
Ha jól emlékszem, sós ropi is volt
az asztal közepén. De ez lényegtelen...
Csak ültünk ott a kerti székeken,
négy lábuk békésen ringott egymás felé,
egymásba gabalyodtak a szálak,
felettünk verebek szálltak vagy baglyok,
túl békés pillanatok... De ez is lényegtelen.

Fehér széketem köréd húztam,
az esti kert szigetként virult,
a kerítésen árnyékaink úsztak,
de tudtam, el kell mondanom valamit:
Nem poén, és hidd el, bánom,
hogy én nem vagyok ott, hisz még sohase voltam
Pilisszentivánon.

KÖZÉRTBEN

Reggel, ébredéskor
a nap puhán, készséggel,
étvágygerjesztően
sütött be az ablakon.

Kávét és pirítós,
internetről hírek,
valamin felháborodtam,
valakit megdicsértem.

Elindultam.
Parázsló jövés-menés
gőzét ontotta a körút.
Majd a közértben
a fehér polcok előtt,

a margarintól jobbra,
tonhalkonzervek és
májpástétom között,
pont ott, ahol
a nap puhán, készséggel
árad be az ablakon,
eszembe jutott,
hogy merre, vajon
hol lehet az irgalom.

KARANTÉN IDILL

Hűtőszékben porcicák
játszanak huncutul, a huzatban
a pókháló csak állva száll,
csend van. Zümmögő csend van.

Szemeteszsák az udvaron
integet teletömött hassal,
jóllakott testét nyugalom
egyesíti a korlátvassal.

Kockázott hagymaillatot
nyeldes mohón a szagelszívó,
szemnedv árkában összefut,
s a vaskalapos öntudattal bíró

kés vājkal mélyen a zöldségtestben,
egyszerre éles koppanással hull
csempére, a csótány is elrebben.

Állsz ott, mint aki csempekövön ül,
s nem borzolja más moraj,
serceg, serceg lábosban az olaj.

UGYANOTT

Beláthatatlan a táj,
sorakoznak rajta
ezrével a repedések.
Ami öröklődik nálunk
folyton: a tanulságok
szorgos feledése.

Ja, hogy nem tanultunk
ebből sem. Minket újra és
újra meglep szikla-prés
következménye a tettnek.

„Ne figyelj a hézagokat,
figyelj a tájat”, hangzik a jótanács,
de azok a kicsi rezgő karcok
azokban rejtve az arcom.

Apró gonoszságaink csendben
a fákra akasztjuk.
Az iszonyatosakat mikrofonba
kiabáljuk, vagy
egy szertartás alkalmával
körbetáncoljuk, hátha majd
a hangerő tompítja,
igazolja is netán.

*

Kié ez a ház,
ma ki vacog benne?
Egy pettyes labda száll
át a kerítésen.

Nézd, az ablakunkon
foghíjas hegyek,

te ugyanoda mész,
s én ugyanoda megyek,
miért hazudjunk?
Ott a közös ősünk:
az a meg nem érkezett,
be nem mutatott,
felejthetetlen
ismerősünk.

Bali Péter

MÁR MEGADTUK MAGUNKAT ANNAK, AMI CSAK HOLNAP FOG ELNYELNI

*Íme, a rettenetes üres, fehér papír, amire írnom kellene, gondolta más gondolatát. A monitor fénye betegesen fehérré tette az arcát, mellette több kisebb könyvkupac terjengett szét a fehérre lakkozott, de mára már repedezett, égésnyomokkal díszített asztalon. A középső helyet a laptop foglalta el, jobb kéz felé rögtön egy teli hamutál állt, és egy félig üres (el lehetne vitatkozni, hogy félig üres, félig tele vagy épp teljesen tele volt-e, hisz a sör mellett levegőt is tartalmazott, de számára félig üres) doboz Neuberg. Baloldalt egy nyitott, kikapcsolt telefonnal erőszakosan nyitva tartott Kölcsey összes művei. A kupacban általa érintetlenül Schlegel *Válogatott esztétikai írásai*, Borbély Szilárd *A Vanitatum vanitas szövegvilágáról*, B. Gaál Márta *A romantikus irónia*, Bertók Miklós *Kölcsey Ferenc életrajza és levelezése* és Jean Paul *Die Vorschule der Aesthetik* egy lopott példánya hevert. A tulajdonjog érvényesítése a következőképpen zajlott:*

- a postán buborékpárnás boríték beszerzése
- a könyvtárban a könyv fellelése
- nyitott hátsó ablak taktikai, észrevétlen megközelítése
- boríték feladása az ablakon keresztül, a gravitáció útján
- könyv felvétele, mindkét fél gyanútlan távozása
- a tettestárs számára két sör megfizetése.

A VANITATUM VANITAS ÉS A ROMANTIKUS IRÓNIA

A rettenetesüresfehérpapíron már néhány szó szerepelt, még ha csak a cím is. Úgy érezte, megérdemel néhány korty sört. A kezei a billentyűzethez értek, és kitörölte a címet.

KÖLCSEY ÉS A ROMANTIKUS IRÓNIA VISZONYA A *VANITATUM VANITAS* KAPCSÁN

Elmosolyodott. Ez jobb. Még egy kis sör. Kitörölte megint. Kontrollzé. Már nem is olyan ijesztő az a *rettenetesüresféhérpapír*. Furcsa, mik eszébe nem jutnak az embernek, tévelygett a saját elméjében. Tizenhat évesen, egy lány miatt, olvasta Hajnóczyt. Kriszti adta neki kölcsön. Viccesnek tartotta, hogy ugyanúgy hívják, mint a könyvben a lányt. Automatikusán, tudattalanul rágyújtott a cigarettára, a füst apró kékes táncokat járt az ujjai finom tremorjaitól a laptop fehér fényében. Ha őszinte volt magával, akkor miatta kezdett el olvasni. Pontosabban nem is miatta, hanem a kamasz fantáziája és Kriszti dekoltázsa (mekkora is volt? 90C? D? E?!) összejátékának köszönhetően. Addig nem is olvasott igazán, néhány, szülei által ráerőltetett Delfin-könyvet, meg az első két *Harry Pottert*, de a filmek miatt félbehagyta őket. Ellenben Kriszti melleinek a hatalmas lehetősége (mekkora is volt? 90C? D? E?!) és ráadásul szemmel láthatóan nem is az a nagy formátlan zsírtöm-lő volt, ami ilyen esetekben előfordul (legalábbis úgy képzelte), hanem kifejezetten esztétikus, euklidészi gömbölydedségek. Az már a sors apró vigyorgóba húzódo fintora, hogy végül nem feküdtek le. Egy részeg estén azonban sikerült megfognia a mellét (mekkora is volt? 90C? D? E?!), a melltartó alatt is járt a keze, kitapintva az érintésétől egyre keményebbé váló bimbót, alsóján erre fölfedezte a valóságot, mely közben megszilárdulván, még újabbnak, még érdekesebbnek tetszett.

Nemcsak ebben követte a kortársait, természetesen ivott is. Rengeteget, még ha nem is bírta annyira az alkoholt, mint a többiek. Hamar, nagyon hamar be tudott rúgni. Persze, mára megszokta a szervezete. Sokszor nem tudta, hogyan került haza, hogy miért nem fulladt bele a saját hányásába, vagy épp egyszer miért használja takaróként az árokban a biciklijét. Elmosolyodott. Tekintete ismét a sörére tévedt. Beleivott, hiba volt. Élesztőízű, szénsavmentes sárga lötyty volt már csak a doboz alján. Majdnem ki is köpte. A monitor alján az óra 21:48-at mutatott. Még elérheti az utolsó trolit a belvárosba. Ha ügyes. De nem volna szabad ügyesnek lennie. A beadandója felett kell ügyesnek lennie, még két nap a leadási határidőig. Kikapcsolta a gépet, a telefonját pedig be. Amíg felállt a telefon operációs rendszere, addig hugyozott egyet, természetesen végig a kezében a telefon, várva, hogy beüthesse a PIN-kódot. „20ra ott vagyok a templomnál. Hemi!” – adta ki a parancsot messengeren.

Még két nap ügyis, biztosan meg tudom csinálni, mondta magának, miközben kivett egy párasodó, hideg doboz Neuberget (az utolsót) a hűtőből. *Kuss!* Reménykedve eltett egy csomag óvszert is a dzsekije belső zsebébe.

A buszon óvatosan, hogy a sofőr ne vegye észre, iszogatta a sörét. Közben az embereket figyelte. Hozzá hasonlók voltak. Fiatalok, egyetemisták, talán középiskolások is, akik a város belsejébe igyekeztek az utolsó busszal, hogy bulizzanak egy jót péntek este. Meglepően sokan voltak péntek este lévén, ekkoriban általában üreesebb volt a busz, mert a nap folyamán sokan inkább hazamentek, hogy friss ételt, esetleg pénzt szerezzenek. Kevésbé prioritást élvezőn időt töltsenek a családjukkal. Miután megunt a utastársait, és ez hamar megtörtént, bár minden egyes felszállót alaposan szemügyre vett, a sörösdobozzal és a telefonjával foglalkozott. Minden egyes új felszállóra azonban felkapta a fejét (hátha ismerős, és nem kell egyedül lennie), pont mint a többiek. A sörösdoboz egyre ürült, s ahogy ürült, úgy nőtt az ingere a dohányzásra. De azt már nem tudta volna stikában megtenni. A Tisza Lajosra fordulva már üresen rezgett a lába között a doboz. Végül nem bírta tovább, leszállt a lófaránál, hogy rágyújtson, de csak egy magányos szálalt bírt kihalászni. *Trafikba is kell akkor menni,* jegyezte meg magának félhangosan. Lassan csöpörögni kezdett az eső. Megállt a trafik előtt, hogy elszívja a cigit, de ahogy egyre jobban zuhogott, inkább eldobta, és belépett a trafikba. Azaz csak belépett volna, de zárva volt. Az órájára nézett. *Bassza-meg!* Öt perce zárt be a trafik.

Az eső sötétebbé, ólmosabbá varázsolta a Kárász utcát. A lámpák narancs-sárga fénybe vonták az épületek zavarosan tükröződő képeit a tócsákban. Hiába zuhogott azonban, a város mocskát, szennyét nem tudta elmosni. Sziszifuszi küzdelem volt. Az egész ügy azzal kezdődött... narrálta magának mosolyogva. Már az Anna-kútnál járt. Tudta, hogy ott mindenképp nyitva lesz a trafik. Nem is tévedett.

– Jó estét, szeretnék egy doboz... – a tekintete megakadt valamin: – Az a Symphonia miért rövidebb?

– Szűrőtlen.

– Rendben, akkor egy dobozt abból, és egy doboz sima Symphoniát is – körbenézett, ahogy a zsebébe nyúlt a pénzéért. – Tudja mit? Egy olyan kis dobozos Heineken is legyen hozzá... Nem baj, ha tízessel fizetek?

– Nem. 2180 forint lesz.

Kiléptem a trafikból. Az éj még sötétebb lett. A cigaretta selymesen simogatta kiszáradt torkomat. A krimóba igyekeztem. Ott menedéket találtam, nemcsak az eső, hanem az ügy hosszú késeinek árnyai elől is. Nemsokára utolérnek.

Elkapnak. Lehet, ez az utolsó söröm. De a kocsmában még talán megengedik, hogy egy utolsó pohár aranyló whiskyvel öblögessem utolsókat nyelő, kaparó, száraz, köhögéstől terhes torkomat. A szél bele-beletépett ázott hajamba, a cipőm pedig lassan lucskos lett.

A templomnál lévő megállónál megállt, és rágyújtott, kezével ernyőt tartva a láng fölé, komótosan, az eső által magát nem zavartatva sétált keresztül a játszótéren. Hirtelen megtorpant. Balra fordult, és tujához indult. Vízelni kezdett. A cigaretta kiesett a szájából, és kialudt. A cipőjére csapódott néhány csepp, de nem zavartatta magát. Tovább indult, a talpa alatt ropogtak a kavicsok, egy rendőrautó haladt el mellette lassan. A tekintete találkozott a járőrökével. A Vitéz utca sarkán újra rágyújtott, majd belépett a kocsmába. Nem állt be a sorba egyből, először körbenézett, hátha megjöttek a többiek, hisz... az órájára nézett, tizenhárom percet késett. Körbesétált, de nem látta egyiküket sem, néhány szaktársának intett, aztán beállt a sorba. Elővette a telefonját, először is becsekkolt a helyre Swarmon, majd megnyitotta a messengert, hogy ellenőrizze, írtak-e valamit, de még csak nem is látták az üzenetet. „Basszátok meg anyátok tetves pocsáját, ti gecik: D”, írta. Az emotikon inkább mondatvégi írásjelként funkcionált, mint tényleges nevetés kifejezésére, illetve hogy elvegye az üzenet élet. Harag és gyűlölet helyett csak enyhe, játékos irritáltságot fejezzen ki. Rendelt egy sört, és megint körbetekintett, hátha valahol valami félismerősbe botlik (természetesen a szaktársakkal való kínos beszélgetést elkerülve), hogy ne kelljen később egyedül feleseznie, mert tudta, hogy a vodka ideje ugyanolyan hamarosan és biztosan eljön, mint az Ítéletnap. Végül kiszúrt egy csapatnyi középiszolárnak tűnő lányt. *Szervusztokleülhetek?*, hangzott el a fejében és a szájából egyaránt. A választ meg se várva leült.

[A novellában jelöletlen formában idézet szerepel Hajnóczy Pétertől és Szentkuthy Miklóstól.]

HŰVÖS

A völgyben már alaktalanra barnult a tavaly.
Sárba süpped valakik emléke, kapcsolati nyomok
mállnak szét a ködben, feleszi őket az acél kékje,
ugatás visszhangja, erdei vízmosás. Talpad alatt
helyesléssé szelődül a reccsenés. Rikítózöld
mohafoltok vezetnek a villanypóznán túlra,
a semmibe tovább. Rajtuk a harmatcseppek,
felületi feszültség alatt reszkető élni akarás.

LÍRAI Ő

Tény, hogy nemcsak a chemsex volt, amiért odament a
zakkant nőhöz a hegy tetejére, se holmi kilátás.
Átmelegedtek a hormonok izzásában, amíg kint
lángba borultak az utcák, és nyikorogva esett a
társadalom tákolta avított keret össze alattuk,
persze, ez is, de a húsleves, éppen, mint anyukáé!

HUZAM

Mintha együtt sétálgatnánk már több ezer éve.
Maszkod alatt a mosoly vajon ábránd volna csupán? Vagy
épp mosolyod, mi csak álca, a maszk pedig tényleges arcod?
Nézd, steril énedden elszakad egyszer a maszkgumi, és majd
egyből látszani fog, hogy mennyire maszkulin is vagy,
vagy vagyok én, illetve ki is lesz az ott, aki akkor.

BONBON

nem látlak téged, nem hallod hangomat. ennyi.
éntőlem, de lehet, csakis engem, teljesen elvitt.
nincs kinek itt kérdéseimet feltenni se. mintha
válaszfal húzódna közöttünk, dús izolálás.
másoktól, más okból, addig, amíg. azonossá.
válunk. olvad az önkép ebben a kánikulában.

ELEGY

nem a sok minden, amit igen,
hanem amiket már nem. a szoba árnyas
sarkai egyre dagadnak. zabálják a fényt
és a szavakat, belülről üresre rágva a mosolyt.
félelemszaga van az ágynak.
a falakon túl bár másik élet kong,
folyton itthon, téglafalak fojtása alatt.
irányított, de nem kontrollált kisülés.

LUX

türelem, mondta, nem is mondta,
inkább üzente, ám a tekintete
egészen mást, az a szempár fényező,
mi lyukat harap a sötétbe, vad lepkeánc,
ősrévület, halogénok hóje, mellette
mennyire más minden, közeli és éles,
kit érdekel hát az elkerülhetetlen,
ha a hűtőrács terjedési sebessége
úgyis alacsonyabb, mint a boldogságé

AMI MARAD

Tényleg nem tudom elképzelni se, mekkora is volt
pár száz éve a tó, mielőtt a vasút ideépült.
Olvastam, hogy először több métert lecsapoltak,
nem bizonyult elegendőnek, és dőltek a sínek.
Nem hagyták, ismét lecsapoltak ezer meg ezernyi
vízköbmétereket bátran, pusztuljon a nádas!
Terméskővé vált a fővény, sorakoztak a házak.
Én már így ismertem, bár változhat a kép, mert
jönnek az új oligarchák, azt hiszik, még eszesebbek.

IKER

RÉSZLET A SZERZŐ AZONOS CÍMŰ REGÉNYÉBŐL

Mindkét öcsém más-más felfogást alakított ki magának, az egymástól való különbözőség okán. Ha egy bizonyos szemszögből figyeltem őket, egyik is tetszett, meg a másik is. Egyáltalán nem bántam, amiért úgy alakult, hogy én nem jelentettem, s nem én mutattam számukra az utat vagy a jó példát. Sőt, ők voltak időnként hatással rám, és szívesen követtem volna ízlés és magatartás dolgában bizonyos szituációkban bármelyiküket, amíg nem sértette túlságosan az önérzetemet a kölcsönvett bőrben való megjelenés.

Magor úgy lázadt, hogy semmit nem volt képes magáénak érezni az országból. Számára bűdös volt ez a hely. Hogy honnan vette a Nyugat-majmolást, a Nagy Amerikai Álmot, amelyben már kamaszkora óta élt, azt nem tudom. Holott sokkal értelmesebb volt annál, hogy bedőljön a fogyasztói kultúrából érkező marhaságoknak, a mulandó technikai cikkeknek, a divatba hozott rongyoknak, de valahogy úgy fogalmazta meg, hogy Amerika a lehetőségek országa, ott szabadjára engedheted a gondolataidat, a kreativitásodat, a fantáziádat, és akkora az a hatalmas ország, hogy aztán mehetsz előre zavartalanul. Senki nem áll az utadba. Én meg azzal érveltem, hogy hány és hány derékba tört sorsról tudok. Ott, bizony, lefelé is lehet menni. A felszívódás esélyei is ugyanúgy adóttak. Olyan életpályák is vannak, amelyek nem a büszkeségről, nem a sikerről szólnak. Elveszni itthon is lehet. De akkor legalább látják a bukásodat a többiek, és megmaradsz a szemükben elrettentő példaként. Odakint pedig?... Képtelen voltam hatni rá, vagy változtatni bármit is a magatartásán...

Szívesen belebújtam volna olykor a Hunor ruháiba is. Mivel eleve felnőtt méreteket választott, s a nagyapánk holmija jó volt rá, ránk is egyébként, szóval mindhármunkra, hiszen *hoztuk a formánkat*, valamivel száznyolcvan centi fölé növekedtünk, papó ugyancsak ilyesmi volt, akár az ő apja és az anyai ágról való nagyapja, visszafelé a Kissek vonalán, akik nevékre rácáfolva mindannyian szép szál emberek voltak. Így egyik felmenőnk köztestőr volt Bécsben, a másik – az egyik dédapa ugyanezen a vonalon – pedig huszárőrmester.

Ez a felszerelés, a szerkó, pontosabban a ruhatára és a viselkedési kultúra, amelyet elsajátított, hamar alkalmassá tette Hunort arra is, hogy bejusson az értelmiségi és a polgári körökbe. Úri helyekre került időnként. Marosbecsen viszonylag korán és könnyedén megismert néhány bennszülött családot, akik Flekkfalván éltek régi időkből itt maradt házaikban, s akik magukkal hurcoltak egyfajta különleges rátartiságot, valami furcsa felsőbbrendűségi tudatot, amellyel különbnek tartották magukat a székelynél, sőt le is néztek minket, amikor csak tehették, és erre általában gyakran meg is találták a módot és az alkalmakat. Mivel a népzene, a néptánc, az úgynevezett kisebbségi kultúra bizonyos értékretegei s az iránta támadt érzékenység divatja dúlt, ez vezette be a lelkes sznobok szalonjaiba. A sznobok, sznobok voltak a valaha jobb időket megért polgári réteg maradványa. Ekkor éppenséggel a táncázásban, a népi kultúrával való felszínes azonosulásban vélték felismerni a megmaradás lehetőségét. A múltból érkező házaikban éltek jórészt, amelyek majdhogynem sértetlenül jöttek át egy régi világból, talán csak annyi kárt szenvedtek itt-ott, hogy lakókat helyeztek beléjük a proletárdiktatúra, amolyan társbérlelőket, akik egy teljesen másfajta környezetből jöttek... De ők maguk viszont maradandó sérültekké lettek.

[És azt is fontos emlegetni, igencsak lényeges, és szaporította a bajt, hogy a közjük betelepülők legtöbbször, ahogyan ma mondanánk, amolyan migránsfélék voltak. Bajnak már önmagában az is elég lett volna, hogy általában az új elit képviselői voltak ezek a népek, akik nem rendelkeztek semminemű képzettséggel. Egyetlen vagyonuk a vörös jövőbe vetett hit, a kommunistaság volt, amelyet párttagsági könyvecskéivel igazoltak, s úgy jártak-keltek a világban sötét zakójukra kihajtott fehér inggallérral, mint ha mindnyájan legalább Petőfi-reinkarnációk volnának egy olyan világban, ahová áthurcolják, s ahol ideológiailag alkalmassá teszik a száz évvel korábbi polgári eszméket. Ami önmagában is nonszensz. Átértelmezésekkel és hangsúlyeltolásokkal így Petőfi lett az egyik legnagyobb kommunista. Mint ahogyan az életmű egy része is vörös megvilágítást nyer. Természetes, hogy Adyból és József Attilából szintén proletárt kreáltak. Holott egyik sem egyértelműen az, akinek láttatták a negyvenes-ötvenes években. Ady nagy baja, nagy szerencsétlensége, hogy a spanyol akkor viszi el, amikor épp ál-proletárok diktatúrája¹ dúlja az országot, és részben ennek a tisztavirág életű rendszernek köszönhetően kap állami temetést a Nemzeti Múzeum előcsarnokából, és dízsírhelyet a Kerepesi temetőben. Viszonylag könnyen ment az ideológiai beágyazódása. A József Attila-összesből pedig kigyomlázták a *Nem, nem, soha!* című költeményt, amelyet középiskolás korában

írt, s amelyben az áll, hogy: „Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége, / Nem lehet, nem soha! Oláhország éke!”² A többit, a mást, az egyebet, a ballasztot, a később jövő költő- és írónemzedékeket pedig egyszerűen el-süllyesztik, elhallgatják. Ha netán túlélnek még egy ideig, akkor beléjük fojtják a szót, olyannyira, hogy már az íróasztaluknak sem írhatnak, mert gyakran az sincs nekik, mindenüktől megfosztják őket. Csak priccs, csak a rongyos takaró, csak a hideg, csak az éhezés, csak a megaláztatás marad. Külön-külön. És együttesen is. Aztán a közös memória, a rabvilág el nem idegeníthető szabadság-illúziója, a közös emlékezet marad, amely őrzi a verssorokat, s majd csontvárysra, csontsoványra fogyott cellatársak jelentkeznak a családtagoknál, utólag, akik lelkük mélyén hozzák vissza az átmentett szavakat... Az értelmiséget, az alkotót, a gondolkodót s a művészréteget áthelyezik akkor a termelésbe. Ami gyakran jelent kényszerlakhelyet. Deportálást. Ellehetetlenítést. Lágert. Deklasszálódást. Életfogytig tartó büntetést. Az a Petőfi menő náluk, akit csak egy gondolat bánt, s nem az, aki ágyban párnák közt halna majd egyszer, ha orcájának képe megpihent már unokák szeme tükrén... Halvány dunsztjuk, fingjuk sem volt ezeknek arról, hogy tulajdonképpen elkerülhető lett volna a fújó paripák átszágul-dása anno a huszonhat és fél éves költő teteme fölött, ha pénze van, ha nem kell eladnia a lovát. Jó komája, az eléggé anyagi és szarrágó Arany János feladata volt, lett volna 1849 elején, a végzetes fehéregyházi csata előtt pár hónappal a költőtárs gyermekének és feleségének biztonságba helyezése Szalontán. Vádolható, utólag bármi elmondható Arany Jánosról, de az is feltételezhető, hogy nem volt *olyan* helyzetben, amikor megengedheti magának, hogy csak úgy utazgasson, és – ismerve az akkori viszonyokat – nem is volt lehetősége fedezni teljesen a járulékos kiadásokat. Feltételezhető, hogy – mai nyelven fogalmazva – nem volt rá megfelelő keret akkor az Arany folyószámláján, s szerény vagyoni helyzete mellett kellő tartalékkal sem rendelkezett egy-egy ilyen expedícióhoz, és arra sem készült fel, hogy még két éhes szájat is táplálhasson...³ És különben: mit keresett a gyalogos és fegyvertelen költő a csatahelyen? Bajt. A lánglélek alkalmatlan a katonai függelem betartására. És ezt bizonyítania elég végzetes módon ekkor sikerült is...]

... Szóval, ezeket a *flekkfertályba* honosított hithű kommunistákat a párt helyezte a többi ember közé, vagy épp fölé, és azzal honorálta hűségüket, hogy a falkájukat életvitelszerűen vitte be abba a miliőbe, vagy annak a helyére, ahol egy korábban felszámolt úri réteg lakott. A kommunistának tituláltak közül azonban sokan – főleg, akik a többségi nemzetet képviselték,

meg a leghitványabb állatfaj, a renegátok – ott és akkor, az ilyen kakukkfészkekbe még egyfajta plusz gögöt is magukkal cipeltek, amely úgy működött a marxista máz mögött, mint a magasabb rendűnek hitt spártai szellem, amely bejutott Athén falai közé. Csakhogy ezek az emberek nem katonák voltak, akik főállásban harcoltak, akiket nemzedékeken át kitartó küzdelemre neveltek, s akiknek tanult mestersége volt az expanziós törekvés. Nem. Egyáltalán nem. És nem lovagiasan jártak el a különbözőbb helyzetekben, hanem csak belekerültek a pakliba. Ha már benne voltak, ha már ott voltak, ők szerettek volna lenni a pakli maga is, akkor úgy alakították aljasul a játékot, hogy cinkelt lapok vezérelte ocsmánysággá változtatták az egészet. A saját játékszabályaik mentén vitték tovább a menetet, de úgy, hogy becsutelen törvényeiket a maguk nyelvén, cirádának hitt jelrendszerrel írták a kártyák hátára, s míg a balga kisebbség továbbra is nyíltan játszott, a képek elől látható szimbolikája, az ábrázolt figurák, szimbólumok és értékek ismeretében, addig ők cinikusan nyomultak hátulról, oldalról, felülről, alulról. Átsordultak, felszínre törtek, bűvópatakként rejtőztek. És átírták mindent. A maga sajátos értékrendjéből kifordított világ volt ez a javából... Valamennyi ballasztot megbírt ugyan ez a környék, de minekutána évről évre nőtt a hivatásos léhűtők aránya, szép lassan, de visszafordíthatatlanul sorvadni és változni kezdett...

[Olyannak látszott, mintha becsületes lenne, de ez csak álca volt. És – sajnos – nem történt meg, ami a görögöknél, amikor a hagyományos ellenfelek annyira hatnak egymásra, hogy a legyőzöttek kultúrája átszivárog a hódítók térfelére. A szigorú hierarchiára és katonai szellemre építő Spárta akaratlanul tanult Athéntől, folyamatosan, minekutána legyőzte szárazföldön és tengeren egyaránt. Hasonlóképpen járt Róma is a gyarmatosító, majd gyarmatosított görögökkel, akiktől a latinok kölcsönbe vették és üzembe helyezték a sajátjuk tartott isteneiket, de még a társadalmi rendszer építőköveit, a despotizmust és a demokráciát is, meg az anarchiát, amelyek mind-mind a szervezőelvek együttes megjelenését vagy éppenséggel azok hiányát jelentik. Időnként ők is képesek voltak arra – bár magas szintű erkölcsi szabályokkal és törvényekkel rendelkeztek, akárcsak a görögök –, hogy módszeresen halomra gyilkolják egymást az agorán.]

A népi kultúra felkarolása Marosbecs egykor polgárian becses berkeiben csak álca lehetett, amolyan pótcselekvés, amellyel – gondolták – tesznek egy-egy apró gesztust a megmaradásért. Csergéket vásároltak, olykor még a rongyszőnyeggel is megbarátkoztak, a falakra bizonyos festők⁴ alkotásait helyezték, olyan könyvsorozatokot vásároltak⁵, amelyek már mesz-

sziről sugározták hovatarozásukat. Hogyha volt pár tucat Erdélyi Szépmíves Céh-kötet – lehetőleg halina-borítású –, néhány Tormay Cécile, Herczeg Ferenc vagy a Jókai-, illetve a Mikszáth-életműsorozat pár darabja, akkor már a folytonosság is látszott. Ha úgy ment el a járókelő az ilyen házak nyitott vagy megvilágított ablakai előtt, akkor jól átderengett az érthető üzenet. Csakhogy sok helyen az új tulajdonos került az utcafronton levő szobákba, az eredeti lakó – ha ki nem tiltották, vagy ki nem utalták egykori tulajdonából – valahová hátrább szorult. Az egykori cselédszobában, talán a sufniszzerű melléképületekben éltek, ahová már nem fértek be az úri élet kellékei. Ott már az újabb idők kultúrájának magyar hozadékát sem lehetett felhalmozni, hiszen gyakran két-három nemzedék kényszerült egymás mellett, inkább egymás hegyén-hátán élni. A pianínó és a nappali bútorzata maradt a beköltözőknél, s a többi kellék meg annak rendje-módja szerint az ócskapiacra változott át lassan és módszeresen kacsasültté, ünnepi húslevessé, iskolatáskává, mindenféle hétköznapi kellékké, élelmiszerré. Ahogy teltek az évek, egyre többen érkeztek *olyanok*. A vidéki magyar és székely felhozatal – az *ilyen* – pedig folyton sorvadt és gyengébb lett. Aztán majdnem semmilyen, mert be sem engedték, ingázókként, amolyan félig munkás, félig paraszt státuszban tartották, míg éltek, s meg nem haltak...

[Megmaradni jó dolog. Megmaradni érdemes. Szoktuk mondani. És bármennyire mostohák voltak is a körülmények, valahogy mégiscsak sikerült. Ez idáig. Szóval ezek még a késői hetvenes, a korai nyolcvanas évek. Azt gondolhatta akkor az ember, hogy megbontották ugyan a szovjet mintájú rendszerek szerkezetét a lengyelek, de még hosszú évekig-évtizedekig kell várni türelemmel, míg *összeduavad* ez az egész. Felső vezetésük azonban rájött arra, hogy nem képes erőszakkal kezelni a helyzetet, nem is lehet, mert túl nagy a társadalmi háttere a Szolidaritásnak ahhoz, hogy csak úgy hozzálassanak lesöpörni. Inkább reformokkal és engedményekkel próbálkozott, majd úgy látta jobbnak, ha bevezeteti a szükségállapotot⁶, amelylyel elejét vette a szovjet beavatkozásnak. Ez a tárgyalásos módszer odavezetett, hogy az internálások és az üldöztetések dacára is erősödött az ellenzék. Nemcsak belföldön, hanem az emigrációban, és egyre inkább terjedt másfelé is a változtatás igénye. Gyakorlatilag innen eredeztethető a kelet-közép-európai rendszerbontások gyökere. Nyilván nem szabad megfeledkezni a magyar '56 erjesztő szerepéről, s arról sem, hogy a továbbiakban a véres beavatkozások ellenére is szükségessé váltak az engedmények. Az a másik fajta véglet sem megoldás. Nem jó az elképzelés. De a megálmodott rend-

szer sem! És ebben a folyamatban a lengyeleket – akik az államilag támogatott ateizmus dacára igencsak vallásosak még ekkor – nagyban erősíti II. János Pál pápa⁷ személye, akit – vélhetően – nem véletlenül emelt ki sorraiból a konklávén, s ehhez lehet némi köze a Gondviselésnek is!]

Egy rendszer mélyén élve azonban az ember úgy érezheti magát, mint ha folyamatosan bányában volna, ahonnan nem látszik az ég, s a szakadatlan előhajtásban többnyire meddő kőzetet lapátol. Valahol messze, a több száz méternyi vastagságú rideg kőtömeg fölött azonban lennie kell valamiféle kékségnek, ahol a vágyak megfoghatatlan terében, a látszólagos űrben lakik, és mindenén áthatolva, mégiscsak eljön ide onnan túlról a fény. Abban pedig akár ott lehet a mindenség érvényes üzenete. De nincs annyi Szabad Európa, nem lehet olyan erős az Amerika Hangja, s a BBC sem súghat annyi sejtelmes biztatást egy archaikusabb angol meg más nyelven, hogy az ember egyből változtasson a meggyőződésén. És ahhoz, hogy maga a teljes struktúra leomoljon, sok apróság szükségeltetik, változnia megannyi molekulának. És ez a feltöltődés lassú folyamat, vontatott, olykor bizonytalan sejtések által mutatkozhat meg az összes viselkedésén... Valahogy így, ezeknek a gondolatoknak a jegyében telt az ifjúságunk. Reménykedtünk, de annyira belső és titkosan élő volt, hogy többnyire nem mondtuk, csak hagytuk megnyilvánulni közösségi és családi szinteken. Az történt, hogy a rangrejtetten jelentkező védekezés mechanizmusát kultúrába csomagoltuk, amely aztán akaratlanul is hatott. Csakhogy – gondolkodtam el akkortájt – vajon milyen és mekkora arányban zajlik le mindez? Hányan lehetnek azok, akik komolyan gondolják, s akik nem egyfajta cefrangként értelmezik? Hányan lehetnek, akik a külső mögött valami mást éreznek fontosnak?

Bevallom, hogy akkortájt kissé irigyeltem Hunor öcsémet, aki a sajátos műparaszti és álkispolgári öltözékével, a maga furcsa mentalitásával léphetett be ezekbe a marosbecsi szalonokba. Jót tett neki aztán, hogy *filót* végzett, ahogy akkor a bölcsészkart neveztük a mi, az anyaországától kissé el- és szétfejlődött erdélyi nyelvünkön. Ha rákérdeztek, hogy mit, akkor csak ennyit mondott: magyar–francia. Jól hangzott. Sármja is volt. Egy „cso-magba” került az orvosokkal, a mérnökökkel, akik már túl voltak a Kárpátok déli és keleti lejtőin eltelt gyakornokoskodáson. Olyanforma esélyei voltak, mint a pályakezdő színészeknek. Hiszen azoknak a művész uraknak rengeteg kegy járt, előleg, hiszen kivételezettek voltak, kevesek, ha már a jelentkezők százai közül annyira szerencsések lehettek, hogy bekerülhettek Thália szentélyeibe. Ők mindig városi polgárok maradtak, hiszen kőszin-

házak másutt nem működnek. Állandóan tettek valamit a megmaradásért azokban az áthallásos darabokban. Főállásban. Vagy legalábbis megjátszották. Eljátszották nekünk... Hasonlóképpen számítottak szerencsésnek a fiatal protestáns lelkészek is, akik ott tartottak, hogy szereztek már maguknak egy-egy jobbacska parókiát, és kiszabadulva a mezősegi sárból, ahol annyi, de annyi érték sülyedt és veszett el az utóbbi századokban, és akár rá is nőülhettek a gyülekezetükre, amely alkalmas arra, hogy eltartsa egész addig, míg a leendő gyermekek iskolakötelesek lesznek. Aztán utána majd kialakul. Lesz valami. El lehet pályázni másfelé. Lehet ügyeskedni, majd valahogy befurakodni az erdélyi református püspökség berkeibe, ahol furcsa összefonódások, rokoni szálak és néhány hagyományosan nélkülözhetetlen család osztja kihalásos alapon a lapokat generációk óta, még akkor is, ha ezt tagadják, vagy kívülről nem látszik annyira. Nyilván, fontos a hivatás. A szép eszme és hit gyakorlata mögött azonban ott a pragmatizmust jelző kérdés is rögvest: – Lélek, lélek, de miből élek!? A pap gyermeke mégsem járhat a parasztok, a cigányok, a románok kölykeivel egy osztályba! Túl kell ezen majd lépni. Szükség lesz aztán, amikor majd eljön az ideje, művészeti képzésre, sportfoglalkozásokra, mindenféle különórákra, logopédusra, táncoktatóra, nyelvtanárra, hogy ember legyen belőlük. Azonban az még odébb van. Lesz valami...

[Nyilvánvaló, hogy a nyolcvanas évek második felére gyengült némiképp a helyi fejlesztésű értelmiség ázsiója, hiszen a legeslegjobb partit mégiscsak a svédországi, a német, a magyar udvarlók jelentették, a disszidensek, esetleg azok leszármazottai, a zsidó gyerekek, de olykor még a palesztinok is megjártak, főleg akkor, ha izraeli állampolgársággal vagy ottani lakhatással rendelkeztek. Kifejlődött az érdek- és a névházasság intézménye. Számos jóakaró ügyködött a pályán. Főleg Magyarban. Nevek, címek, telefonos elérhetőségek forogtak közkézen, hogy kinél, hol és merre érdemes kutakodni, ha nincsen az embernek ismerőse, távolabbi rokona, aki esetleg elvállalná a bonyolult kitelepedési elképzelésben a külföldi partner szerepét. Egy rakás kérvényezés, levelezés a különböző hivatalokkal, beadványok, igazolások megszerzése következett. Két-három évig tartó családgyesítési procedúra jött, amely aztán úgy ért véget gyakorta, hogy a *férj* kirakta az autójából a házastársat – mondjuk – a Blahán vagy a Moszkva téren, esetleg fordítva, a *feleség* volt birtokon belüli helyzetben, amikor *echte* magyarként, félig-meddig önzetlenül, de nem csak – mert voltak durva esetek is, sőt a bűnözők is belefolytak olykor ebbe a szegmensbe –, kvázi segített egy-egy *románnak*⁸ kijutni Kádár János paradicsomába. Aztán kezdődhetett a sza-

badabb élet... Voltak azonban sikertörténetek is. Szerencsés találkozások. Ritka kivételek. Az akkori élet többnyire *varsói melódiák*⁹ sorozata volt, de úgy éltünk, hogy ilyesmire nem is gondoltunk. Dráma volt minden, és fájt, csak fájt, csak fájt, csak fájt...]

Hogy aztán mit érezhetett Huni akkor, ha megjelent egy-egy *olyan* család szűkebb miliőjében, ahol azt hallotta feszt, hogy így a székelyek, meg úgy a székelyek. Hogy milyenek? Bunkók. Parasztok. Maradiak. Erről ritkán és keveset beszélt. Bár lényegre törő volt úgy is, ha csak annyit mondott róluk, hogy *azok*, vagy *ők*... Olyan volt a hangsúlya, annyira pejoratív árnyalatú, hogy mindjárt ki lehetett hallani a valódi hozzáállását, hogy nincs oda értük. Csak legyintett. Mivel hitvány optikán át néztek erre, akkor itt, bennünk sem volt külön a formálódó kép, amit róluk alakítottunk mi magunkban. De nemcsak idebent, nem saját részre elsősorban, hanem másoknak, mert mutogattuk ezeket a karikatúrákat, s ha nem látta valaki jól a teljes képet, akkor el is meséltük. „Nem tudják, mit cselekszenek”¹⁰ – idézte néha a megfeszített szavait, de olyankor sem bocsátkozott alá különösebben az apró részletek szintjéig. Mintha a kihagyott szavak olyan vonalak volnának az összképben, amelyeket meg sem kell húzni, mert a tárlatlátogató úgyis érzékeli. Látja. Elképzeli. Tudja, hogy ott kell lenniük. Vannak dolgok, amelyeket nem kell túlmagyarázni. Túlrájozni sem. Mert úgy éltek ezek az emberek a maguk őrizte, vagy inkább folyton újraálmódott világukban, mintha ők valami centrumot képeznének. Mintha Kolozsvárnál, de akár Pestnél is fontosabb, erősen központi helyen élnének, ahol komoly értékek forrása buzog. Olyan volt valaha az intézményrendszerük, az iparuk, a kereskedelmük, a törvénykezésük is, minden hatóságuk, a hitéletük, hogy elkülönült. Elvált. Levált a többiről. A környezettől. Szabad volt, és királyi. Mintha másik menny és más pokol járt volna nekik. Ha a székelyek voltak a víztömeg évszázadokon át, akkor ők szivárványos olajfoltokként úszkáltak a hullámok felszínén. Vagy azt tartották, hogy bármi történjék, mindig fent vannak, és legfelül maradnak, akárcsak habja a sörnek. Különösebben nem érdekelte őket, hogy a vizek felszínén szétkenődött színes táncot járó olajfolt tulajdonképpen szennyeződés, amely onnan elmés gépezetekkel lehámozható. Miként megfeledkeztek arról is, vagy fel sem tűnt nekik, hogy a sör habja leszáll, megszáll, elszáll, odatesz, tovatűnik, de akár egy fakéssel is lecsapható, elég egy jól irányított gyors mozdulat, és az edényöblögető, a mosogatókagyló mélyére kerül, hogy az ötszáz vagy a háromszáz millilitert jelző rovátkáig lehessen tölteni a korsót. Szabályosan. Eszükbe nem jutott volna soha, hogy a hab csak fölösleg, cifra, álca és csalás az

Oroszlán kertjének gesztenyeárnyai alatt. És nem arra jó, hogy mások elégedettségét szolgálja, hanem csak könnyed plusz cicoma, amely jól mutat olykor a pillanatnyi hangulatban, mint valami Oktoberfest reklámfotóján, mondjuk, egy dús keblű bajor és szőke fehérnép kezében tartott tálcán...

Akkortájt Magor teljesen másképp gondolkodott. Már *olyan* volt. Szüleink nagy szomorúságára úton-útfélen azt terjesztette magáról, hogy tökéletesen alkalmatlan a sokoldalúan fejlett szocialista társadalomhoz, hogy ő innen hamarosan *meg fog pattanni*. Azt ismételte, ha úgy alakult egy-egy meghittebb családi beszélgetés, hogy nem érdekli, jó mérnök lesz-e, vagy gyenge, s hogy talál-e megfelelő munkát egy várhelyi gyárban, hogy rábízzák-e valamelyik szakszerviz vezetését a környéken, vagy sem. Mert itt nem jó lenni. Nem. Egyáltalán nem. Szó sem lehet róla. Nem lehet élni. Ami itt van, az nem élet. Itt csak az örökös kínlódás jut nekünk. És inkább kubikosként, bányában, építkezésen, bármilyen aljamunkán elleszek, csak kívül a kerítésen. Szabadon... Nem volt egyedül ezzel az életérzéssel, és már tizenegyedikés korában elkezdte.

[Emlékszem egy jeles alkalomra, amely igen élénken megmaradt bennem, hiszen valamilyen szinten én is érintett voltam, egy éppen akkor ballagó leányzó iránt fogalmazódtak bizonyos érzelmek bennem, és működött a dolog, egy ideig úgy is viselkedett, mintha látna bennem fantáziát, de aztán eszeveszett a dolognak. Ernának hívták a tüneményt. Ritka és szép neve volt, állítólag némi száz vér is volt benne. Volt, lehetett valami, biztosan, mert aztán lehetőségként használta, amikor kellett. Eltűnt a látóteremből, de erről majd később szó eshet, ha egyáltalán...]

Szóval, a kisebbik öcsémnek jutott az a feladat – mindig hangsúlyozni kellett az ikreknél, hogy ki a nagyobb, ki a fiatalabb, bár azzal szoktam őket szívatni, hogy mi van akkor, ha eleve összecserélődtek, s nem is úgy van, ahogy gondolják, hogy Magor tulajdonképpen Hunor, Hunor pedig Magor lehetne most rendesen, tehát akkor egyezzünk meg abban, hogy Maginak –, ami abból állt, hogy beszédet kellett mondania a ballagási ünnepségen. Régen történt ez is, a nyolcvanas évek mélyén. Megírta a szöveget az esemény előtti utolsó éjszakán, mert az volt a szokása, hogy a végére hagyott mindent, a legeslegutolsó pillanatra, amikor már a káoszt kell menedzselni, és érdekes módon, majdnem mindig nyertesén került ki a bonyodalmakból.

[Én meg olyan voltam, hogy folyton vázlatokat készítettem, végiggondoltam előre, megterveztem a mondandómat, akkor is, ha szóbeli vizsgára kellett mennem, vagy azt is, ha nagyobb tömeg előtti valamilyen fellépésem volt. Tudtam, hogy a részletes előkészületeknek nincs mindig értelmük,

hiszen általában improvizálni kell és igazodni az adott helyhez, a hangulathoz. Minden alkalom más és más. Jártam úgy, hogy lufiként pukkantak szét a mondataim, mintha semmi értelmük nem volna, és el-elfelejtettem a következő gondolatot, amelybe kapaszkodnom kellett, lehetett volna, s közben folyt lefelé a hideg veríték a gerincem mellett végig, reszketett a horgasinam. Máskor meg annyira gördülékenyen haladt és hangzott el minden, hogy az már maga a csoda. Más-más hangulatok uralnak időnként. Erősen változó a hallgatóság és a megszólaló között kialakuló viszony. Ad hoc valami. Némi telepátia is van benne. Papok szokták mesélni, színészek, hogy már első pillanatban érezni, hogy jó-e a hallgatóság, alkalmas-e a közönség arra, hogy befogadjon egy-egy üzenetet, vagy csak ott van, mert beültették a padsorokba...]

Egy ilyenforma mondat volt akkor a Magi beszédében: „... és szétszóródva a kitérult nagyvilág négy égtája felé, akkor is világítsanak majd fénylőn bennünk a hazahívó Hargiták, hogy ide mindig visszataláljunk...” Osztyálfőnöknője, aki még hívó marxista volt abban az időben, vagy legalábbis azt játszotta nagy beleéléssel a katedra mellett, mint szüzet fúrt leány a nászéjszakán, elkérte ugyan előtte a szöveget, és azt ajánlotta, hogy a *kitérult nagyvilág* helyett írja azt, hogy *szépséges hazánk*, mert mégiscsak, mert mit képzelsz, mert azt nem lehet. Ugy nem. Magor bólogatott, de csakazértis az eredeti változatot mondta el. Sikere volt. Hatalmas tapsot kapott. És valóban: a világ legtávolibb sarkaiba távozott aztán az az évfolyam. Amikor készültek a tíz-, s majd a húszéves találkozóra, igencsak nyújtogathatták a nyakukat Wellingtonban vagy Fort McMurray-ban, hogy lássák azt a híres Hargitát – amely helyi magaslatként gyakran törpül el és kerül árnyékba az Alpok és a Himalája meg a Kordillerák mögött –, a Szent Miklós-hegyet, ahol a város homlokaként fungáló alma mater található, s ahonnan oly sokan spricceltek világgá. És így jártak más évjáratok is. Nézelődhettek, levelezhettek, bár aztán egy idő után kiépült az internet, közösségi oldalak jöttek létre, olyan illúziók, mintha az egész világ csak egy kisebbecske falu volna...

Később úgy kereste a helyét, hogy közben el-eltűnedezett a városból, ahol akkor éltünk. Azt mondta nekünk, hogy hivatalos kiküldetésben jár-kelet a nyugati határ mentén Szatmártól le Temesvárig. Vagy inkább csak a szülőknek próbált füllenteni, ha elhitték egyáltalán, mert mindnyájan tisztában voltunk az elvágyódásával.

[Ha valaki *megpattant* innen korábban, az valódi hősnek számított, főleg a hetvenes években. Nyugat-Németország, Kanada volt általában a cél-

állomás, ritkábban az Egyesült Államok és Ausztrália. Attól függött, hogy melyik országban voltak a disszidensnek rokoni vagy baráti kapcsolatai, meg attól is, hogy melyik állam éves kvótájába fért bele, illetve került-e olyan támogató család vagy közösség – kint már ekkor is szponzornak nevezték az elszánt jóakarót –, aki felvállalta a segítségnyújtást a beilleszkedéshez. A német és a hatalmas angolszász világ vonzása erősebb volt jóval, mint az újlatin nyelvű államoké. Hagyományos ugyanakkor, hiszen ilyen volt a kulturális irányultság, a protestáns szellem, meg a több évszázados peregrinációs hagyomány. Ezek a hatások azért érződtek, mert a nyugati iskolákba kiküldött diákok és a vándor-mesterek annak idején többnyire hazatértek, és itt kamatoztatták a tudásukat. Behozták az újabb módit, a magasabb igényt. Ugyanígy alakulhatott volna egy vonal Párizs vagy Róma felé is. De Párizs többnyire a politikai menekülteket fogadta meg az arisztokratákat, akik módszeresen ott költötték el a szülők pénzét, olykor hamis váltókat írtak, kártyáztak, kurváztak, s jól elváltak; ha hoztak is valamit, a bőröndjeikben inkább csak felforgató eszmékkal szivárogtak ide vissza az Orient Expressz kocsijain. A sok közép- és alsóbb – értsd úgy, hogy szegényebb – társadalmi kategóriákból származó kalandor pedig alámerült az ottani kohóban, eltűnt, mássá változott, talán meg sem engedhette magának azt a luxust, hogy nyelvében, lelkében is megmaradjon olyannak, azaz ilyennek, mint mi vagyunk, s arról, hogy hasznot hozhasson, már szó sem eshetett. Sok vérbaj. Sok tüdőbaj. Még annál is több agybaj. Szennyes állagú, plafonig locschanó, fortyogó, bűzös import-ideológiák. Annál inkább. Mindennél több. Irdatlan hömpölygéssel. Semmi szecesszió, csak idegen, formabontó, kakofonikus irány és összevisszaság... Róma egyházi és világi szinten erősíthetett volna, ha el nem szippantja élethosszig a jezsuita diplomáciája az agyak javát. A székely katolikus is, de csak félig. A léleknek azt a szűzmáriás felét kellett volna megfelelően gondozni. De globalizált már akkor is a Vatikán, csak éppen nem beszéltünk róla. Vagy azt sem tudtuk, hogy az meg mi a fityfene, s a belső megújulás, a lazítás már túl későn érkezett, hiszen a római katolikus anyaszentegyházban 1962-ig tartott a középkor.¹¹ Sok fölös külsőség, poszt-barokkba oltott álszent puritanizmus és túldramatizált megjátszás maradt benne, amelynek nincsen már nagy értelme az újabb ezredforduló után. Nyilván. Bár akkor ezt én nem így láttam. Mégiscsak oszlop volt számomra, amely Bábel ugyan, „ezrek ajkán, ezer nyelven” szól, de számomra kihallatszott az üzenet. Mert olyan volt a helyzet. Mert olyan volt a papbácsink. Érdekes, hogy mihelyt kiléptem a mi kis templomunkból, az íge elhallgatott. A hit is kifakult bennem, valahogy úgy, miként színét

veszti az agyonmosott rongy. A liturgia nyelve magyar volt, tartalma nem változott, másutt is olyan volt, de a mögöttes jelentés, a hit azonban elillant valahová, mint felnyitott palackból a nemesgáz. A színtelen és szagtalan semmi lengte be a katedrálisokat, s ha kerestem volna, akkor sem találok bennük a lényegét, amiért oly nagy áldozatok árán építették fel azokat az elődeink. A bágyatag félhomály, a lassan öregedve patinásodó képek, a csend, a foghíjas vénasszonyosor mögött nem volt semmi. Még azt sem állíthattam, amit egy regényhőssel mondatott el egyszer az író, a nagy író (!), „nem hiszek Istenben, de félek tőle”.¹² Kezdtém nem foglalkozni a dologgal...]

Érdekes és meglepő volt, amikor értesültünk arról, hogy Magor kijutott Ausztriába, egyből a hit, a vallásgyakorlás jutott eszembe. – Mi lesz most veled? – gondoltam. – Nagy a szabadság, kitágulnak a lehetőségek, de vajon mikor jut, s egyáltalán eljut-e valaha is arra a szintre, hogy értelmezni tudja a hallottakat egy német vagy egy angol, esetleg más nyelvű egyházközségben? Vajon lesz-e lehetősége valaha is erre, s egyáltalán fogja-e keresni? Mert élénk tárulnak a lakóhely megváltozásakor bizonyos lehetőségek, kinyílik egy másfajta világ, de ugyanakkor bezáródik a múltba az elhagyott, a régi, a kibocsájtó univerzum... Csak szűkszavú képeslapok érkeztek abban az időben tőle. Traiskirchen¹³ menekülttábora akkor még nem körvonalazódott a képzeletemben a maga teljes valójában, ahhoz hosszabb idő kellett, majd a személyes jelenlét, vizuális tapasztalat, ami jóval később következett, de ez most nem érdekes. Egy idő után jöttek kisebb-nagyobb csomagok, aztán levelek is, de többnyire nem postai úton, mert akkor mindenki tisztában volt azzal, hogy a leveleket átvilágítják, felbontják, és illetéktelen szervek is olvassák a magánszférához tartozó beszámolókat, mint ha minden egyes bennük foglalt szó rendszert bomlasztana a vasfüggöny innenső oldalán. Még a magánszemélyek révén érkező levelezésre is rányomta a bélyegét ez a fajta félelem, hiszen a delikvenssek ott sem mertek kibontakozni. Mi történik akkor, ha...? A nem kívánt nyilvánosságnak szánt képeslapok és levelek virágnyelven íródtak, és csak a legszükségesebbekre vonatkoztak. „Az időjárás változó.” „Köszönöm, jól vagyok.” „Úgy néz ki, hogy ebben az évben itt maradok.” „Az Új Világba készülök.” „Üzentem Bolháéktól.” „Odaadtam azt az izét Szekeres Bandinak.” Ezek mind-mind olyan utalások voltak, amelyek pontos jelentését csak a rokonságon belül ismertük. Elsősorban mi voltunk képesek így beazonosítani az embereket. Esetleg a faluban, de ott sem mindenki. Bolha egy Kálmán nevű srác volt, másodunokatestvérünk, akit egyébként Kálminak szólítottak.

Csak mi – a gyermekkori cimborák – mondtuk Bolhának, megkülönböztetésül, mert volt még egy másik Kálmánunk, aki Nagy Bolha volt az atyafisági körben, bár, ragadványnevére rácáfolva, elég hirtelen megnőtt, mire feleszméltünk, százkilencven centi magas, mázsás góliáttá fejlődött, de a neve minden tiltakozása dacára megmaradt, s egy idő után aztán már jól is esett neki, hiszen kötődést, meghittséget és bizalmat jelzett. Máshol ezt nem használták. Ha valaki egy tömegben váratlanul így szólította, akkor mindjárt tisztában volt azzal, hogy meg kell állnia pár szóra, mert földi van a közelben. Volt Zsidó ragadványnevű is köztünk, aki aztán később kikérte magának, mert sértette. A zsidó mivolt onnan származott, hogy az egykori szatócsboltnak az apja volt a vezetője. Miként Patkány Jóskánk is, akit így emelt ki az egyéni mellékneve. Halálos biztonsággal. Ez eléggé csúf volt, és biztos, hogy egy időben távolabbi előd valamilyen fizikai vagy lelki tulajdonságához kapcsolódott, mert a népi fantázia könyörtelen; amikor sajátos szintagmákat és metaforákat alkot, olyankor fut az agy, s igencsak intelligensen képes alkotni és koncentrálni. Ezért volt erős a népköltészet is, mert benne koncentrált a szublimált zsenialitás. A faluban így tökéletes pontossággal tudtuk kiemelni a többi Balázs családnevű közül azt a Patkány-nemzetséget. Sajátos tájnyelvi ízzel még 'patkány'-nak is ejtettük, hogy még hitelesebb legyen. Volt ott enyhébb, kevésbé kártékonyak vagy nem annyira visszataszítóknak vélt gúnynev még, a Pocok. Valamint Sátán Feri, Ördög Misi, Szabó András. Azaz: Szekeres Bandi. Ő azért viselte a „szekeres” melléknevet, mert a nagyapja és annak testvérei valóban fuvarozással foglalkoztak, lóval jártak annak idején, és távoli vidékekre is elmentek deszkával, almával, mésszel, hogy pénzt és búzát szerezzenek, mert mind a kettő szűkös volt a régi román világban, és szorongatták bolondul adóval a népeket. De aztán... Tovatűntek tán örökre a tüzes lovak, az egész vágású szekerek, amelyeken a deszkaköteg fölé helyezték a kőbert... A név azonban rajtuk maradt. Ez a Bandi pedig sofőr lett, és nem akármilyen gépkocsivezető, TIR-sofőrnek, kamionosnak állt, hiszen akkoriban a nemzetközi fuvarozás elit és úri foglalkozásnak számított – talán bizonyos szempontból fontosabb volt papnál, harangozónál, orvosnál, erdésznél –, ő volt az a kulcsfigura, aki időnként kiléphetett a szabad világba, vett ott egy-két mélyebb lélegzetet, és fordult vissza a fuvarral. Üzeneteket vitt-hozott még az idő tájt, akkor, a nyolcvanas évek második felében is, amikor egyirányú turistautakra kényszerültek a merészebbek, és nemsokára a Szabad Európa Rádió *Zenés üzenetek* műsorában meg a *Teenager party* című adásban küldték a dalokat, hol a viszontlátás reményét éltetve az itthoniakban, hol pe-

dig finom jelzésekkel törték a borsot a közegek orra alá Cseke László¹⁴ műsorában egy-egy áthallásos dallal. Furcsa módon a disszidenseket egyfajta hősökként tartották számon, akik elvitték magukkal az üzenetet, hogy itt nagy a baj. Hittek abban, hogy elmondják. Hogy továbbadják a hírt. Viszont arra kevesen gondoltak, hogy köztük mennyire ritkák lehetnek az igazi szószólók, akik valóban képesek arra, hogy érthetően elmondják a sérelmeiket, hiszen sem nyelvtudás, sem különösebb szellemi erőtartalék nem volt a birtokukban, anyagilag pedig mélyen az elfogadható szint alá kényyszerültek. Legalábbis eleinte...

Magor aztán beszámolt arról is egy-két átcsempészett levelében, hogy élelmes osztrákok vagy éppenséggel azok alvállalkozói, a még élelmesebb jugók¹⁵, akik már régóta kint voltak, tulajdonképpen jöttek-mentek, mert olyan volt a rendszer náluk, s jól beszéltek németül, rendszerint meg-megjelentek a láger közelében, és vitték napszámos munkákra a bátrabb menedékkérőket, akik a napi ellátásukat egészítették ki így némi zsebpénzzel. Bár állítólag törvénytelen módszer volt, a hatóságok legtöbbször szemet hunytak. Egyébként így lehetett nyelvet tanulni, így lehetett belepillantani az ottani életbe. Vásároltak maguknak Lee-, meg Levi's márkájú farmert, duplahangszórós, sztereó kazettás magnót – olyant, amelyikkel lehet simán *vetetni* is, de gyorsmásoló funkciójuk is van –, néhányan biciklit, robogót, esetleg olcsó autót is, hogy tudjanak kirándulni, jönni-menni a környéken, mert országon belül nem korlátozták a menedékesek mozgását, csak elvárták, hogy este tízre, kapuzárásra térjenek vissza a táborba. Akiknek nem voltak tengeren túli elképzelései, azok kis szerencsével akár be is illeszkedhettek. Bár németes volt a kultúra és a környezet, nem tűnt teljesen idegennek. A hely, az a kisváros s a környezet, amely egykor császári vadászterületként és üdülőhelyként is szolgált, emlékeztetett az otthonra. Azt a Kelet-Közép-Európát idézte, amelyet megszoktak korábban, annyi különbséggel, hogy ott minden kicsivel nagyobb és elegánsabb, több volt az épen megmaradt barokk és neoklasszikus épület, erős volt a biedermeier hatás, sőt a -dominancia is olykor. Látszott, hogy több volt a pénz, és az államszocializmus híján megmutatkozott az is, hogy milyen irányba fejlődtek a háború után, amelynek ugyanúgy vesztesei voltak idején ők is. Itt csak tíz évig állomásoztak az oroszok, aztán kénytelenek voltak kivonulni.¹⁶ A vidék ugyan-csak rendben volt, takaros porták sorakoztak a falvakban utcahosszan, mindenütt ott volt a jólét, a megelégedettség nyoma. A szorgalom jelei nem voltak letagadhatók. Abból fakadt minden. Látszott, hogy az emberek jó kedvvel és hozzáértéssel dolgoznak a sajátjukon, a maguk eszközeivel ügyködnek a

boldogulásukért. Rengeteg gabonát, gyümölcsöt, zöldséget termeltek, és mindennek helye volt a jól bejáratott piacon. Ami talán a legfontosabb, látszott, hogy ésszel teszi a dolgát ott a paraszt, és kihasznál minden talpalatnyi helyet. A falvakban fellelhetők voltak a különböző szolgáltatások, nem kellett eljárnuk a népeknek apróságokért másfelé, s ha ingáztak is valamelyik városba vagy ipari övezetbe, azokon látszott, hogy jól megfizetik őket, és a kétlakosság nem okoz semmiféle törést az életvitelükben, ugyanúgy becsülik és gondozzák a környezetüket, mint a településeken maradóknak, akik aktív munkaidejüket a saját gazdaságukban töltik. Ott volt helyi vendéglő, legalább egy-egy schnitzelhaus¹⁷ minden községben a templom vagy a polgármesteri hivatal közelében, amelyet látogattak is a népek rendszeresen. Teljesen természetes volt, hogy a vasárnapi mise után tömegesen tértek be ezekbe a lakókba a családok, étterem, sörkert, cukrászda, játszótér tartozott hozzájuk, és volt az együttlétnek egy olyan kultúrája, amelyet odahaza nem ismerhettek a bolti élelmiszer-fejadagok és a hiánygazdaság korában...

Aztán, amikor kissé lehiggadt, úgy két-három hónap múltán, amikor már megtanult pár mondatot németül, néha elmerészkedett a közelebbi nagyobb településekre. Baden volt az első városka, amelyet megismert. Baden bei Wien, Bécs úri elővárosa, a császári üdülőhely, amelyet fénykorukban a Habsburg-család tagjai is nagyon kedveltek, és annak idején jelentős összegeket költöttek a fejlesztésére. Híres építészeket hívtak oda. Ma úgy mondanánk, hogy a legjobb tudású szakembereket vonták be az infrastrukturális fejlesztésekbe. Aztán később – amikorra elkészültek a terek, a paloták, létrejöttek a parkok, múzeumok, rózsakertek, berendezték a koncertezésre alkalmas termeket – a klasszikus zeneirodalom legnagyobbjai éltek, komponáltak, zenéltek, vezényeltek ebben a kisvárosban. Mozart, Beethoven, Liszt Ferenc, Johann Strauss nevét viselő utcák, házak, emlékhelyek sorakoztak. Olyan volt a hangulata, mintha szimfóniák áradnának a falakból. Mintha minden kiállítási teremben egy soron következő nemzedék feltörekvő festőiskolájának képviselői munkáit látnánk. Itt minden szeglet barátságosnak és otthonosnak tűnt. Igencsak markánsan látszott Eduard van der Nüll¹⁸ hatása, a Fellner & Helmer építésziroda¹⁹ mérnökeinek kézjegye. Úgy érezte, mintha Várhely vagy Marosbecs környékén járna, de egy másik időben, amikor nincsen még jelen az a balkáni ízléstelenség és az a harsányság, ami a latinba oltott ortodox románokkal beáradt az újabb idők szennyével együtt. Mert itt megvalósult és fennmaradt Közép-Európa. Az igazi. Mondjuk inkább úgy, hogy Kelet-Közép-Európa. Az a világ, amelynek létezését is megtagadták később azok, akik a bocskort felvonták

a magyar parlamentre 1919-ben. Itt a kultúra, a szépség, a harmónia volt és maradt a fő-fő „iparág”. Magor elmondta, hogy amikor megvásárolta a sitthordással és kertészással szerzett keresményéből első kis Steyr-Puch robogóját, amely inkább csak egy segédmotorral ellátott zümmögő kerékpár volt, alig több a drótszamárnál, amolyan *kecske*, de azért már brutális hangon bőgött, hogyha óránkénti húszkilométeres sebességgel haladt. Késő délutánonként vagy este csak úgy mert egy-egy vidéki település utcáin végigmenni, hogy leszállt róla és tolt, vagy csak pedállal hajtotta. Annyira meghitt, csendes és békés településeken járt, hogy szégyellte volna megzavarni a lakók nyugalmát.

[Emlékszem, amikor eljutottam erre a helyre – jóval a rendszerváltozás után –, nekem is ez az otthonosság tűnt fel. Az osztrákok nem idegesítettek, természetesnek vettem a jelenlétüket, hiszen ők *otthon* voltak. Nem akartam én náluk maradni, pedig akkor már könnyű volt, ideig-óráig akár dolgozhatott is az emberfia, viszont jártamban-keltemben folyton az emberek arcát figyeltem, mozdulataikat, gesztusaikat, és azzal szórakoztam, hogy vajon eltalálok-e, ki a helybeli, ki a turista, ki lehet köztük magyar, s ki az osztrák vagy esetleg más nemzetiségű. Nyilvánvaló, mindez úgy zajlott, hogy a játékból kihagytam a távol-keletieket és afrikaiakat. Ha voltak. Akkor még csak ritkán jöttek, és inkább turistaként. Rendszerint tévedtem az emberfajták és nációk azonosításakor. Pedig annyira karakteresnek látszott egy-egy idősebb férfi vagy nő, hogy szívesen befogadtam volna a sajátjaim közé! De közelebb lépve már hallottam, hogy németül beszélnek. Biztos, hogy nem volt alaptalan a feltételezésem, lennie kell itt-ott valami közös genetikai háttérnek... Aztán volt rá eset, hogy felgyalogoltam a város feletti Karolina-hegyre, ahonnan rálátni a vidékre. Kilátó is épült, hogy könnyen és igényesen lehessen fotózni meg nézelődni. Hatalmas faszerkezet. Állítólag azt is székelyföldi ácsok rakták össze valamikor, bár meg lehet, hogy ez inkább csak legenda. Mert képesek vagyunk fülleneni. Mert olykor nagyon elvagyunk a tudásunkkal, holott annak javát régen elfelejtettük, nem hoztuk át ide magunkkal a harmadik évezredhez közelítő, majd az azt túllépő időnkbe. Viszont, ahogy haladtam felfelé – egyébként többször is végiggyalogoltam a környéken –, láttam egy udvarhelyszéki motívumokkal kifaragott kaput, amelyen ott állt a felirat, hogy megköszönik a bádeniek önzetlenségét és vendégszeretétét. Sokan megfordulhattak itt az ötvenhatos események után a Magyarországról menekülők közül, aztán végig, a hetvenes-nyolcvanas években, rendre érkeztek a politikai és gazdasági helykeresők mindenféle országból. A kilátó mellvédjén megannyi

bicskával bevéselt jelet hagytak az odalátogatók: *Hansi und Betty, I Love you...*, *Eni Attila* – hogy emlékeztessen, s talán azért is, hogy évek múltán legyen indok arra, hogy a párocskák viszontláthassák immár érettebb korukban az egykori bűnjeleket. Én is róttam fel üzenetet fa törzsére olykor, karcoltam be kézjegyet ide-oda – eléggé el nem ítéltető módon –, még kiemelt értéknek tartott szobor talapzatába is, de később egyiket sem látogattam újra. Szégyelltem. Hogy sok náció fia-borja mászott fel a kilátó felső szintjére, s hagyott nyomot rajta, mi sem bizonyítja jobban, mint a nyelvi sokszínűség. Láttam cirill betűket, japán és kínai írásjegyeket ott, s legkeletibb latint is, egyiket-másikat jól ki lehetett olvasni, például ilyeneket, hogy: *Bag pula...*^{20]}

JEGYZETEK

¹ Csak egy példa: Kun Béla (1886–1938) népbiztos abbamaradt jogász volt, újságíróként és hivatalos felforgatóként élt, egyetlen másodpercig sem dolgozott munkásként. Hasonló előélete van a Tanácsköztársaság többi – jórészt zsidó származású – vezéregyéniségének is (Böhm Vilmos, Kunfi Zsigmond, Déry Tibor, Landner Jenő, Szamuely Tibor, Hevesi Gyula stb.).

² Kezdő költőként írta ezt a verset József Attila (1922). Ekkor jelent meg a *Szépség koldusa* című első kötete, Juhász Gyula szerkesztésében és előszavával, akit ugyancsak megérintett Trianon igazságtalansága, és maga is írt ilyen témájú verset, amely – joggal – igen korán elhíresült, és már a Horthy-korszakban bekerült az irredenta rendezvények kínálatába a tematizált megemlékezéseken és a tiltakozó megmozdulásokon.

³ Arany János rövid ideig nemzetőrként szolgált a szalontai században, részt vett Arad ostromában. Hivatalosan ugyan Szalonta jegyzője volt 1849 tavaszáig, ám a város nem tudta fizetni. „Csaknem földönfutó valék” – jegyzi fel ekkor naplójában. Pesten, majd Debrecenben vállalt belügyminisztériumi fogalmazói állást. Petőfi családja 1949 januárjának végétől május végéig tartózkodott Szalontán. Később pár napra/hétre itt húzta meg magát Bajza József és Vörösmarty Mihály is az írotársak közül –, s ki tudja, hogy hányan fordulhattak meg abban a nem túl tágas hajlékban a kevésbé ismert, „közrendbeli” rokonok és ismerősök –, majd maga a családfő is bujdosni kényszerült, olyannyira, hogy egy ideig Tisza Lajos (1798–1856) geszti birtokán (Békés megye) élt, annak Domokos nevű fia nevelőjeként.

⁴ Jellemzően Gy. Szabó Béla (1905–1983) számozott linóleummetszetei voltak gyakoriak; szerencsésebb és jobb módú családok Nagy Imre (1893–1976), Sükösd Ferenc (1937–1972), Páll Lajos (1938–2012) alkotásait szerezték meg. A provinciálisabb, ám kellő megfelelési hajlammal rendelkező, de földhözragadtabbaknak meg kellett elégedniük Maszelka János (1929–2003), Balázs Imre (1931–2012), Kedei Zoltán (1929–2020), esetleg felkapottabb, de azért elfogadható színvonalon dolgozó helyi amatőrök munkáival.

⁵ A bukaresti Kriterion Könyvkiadó (1970) elsősorban a romániai magyarok és a más nemzetiségek irodalmát népszerűsítette – klasszikus és élő írók alkotásait jelentette meg – magyarul, illetve román fordításban; jelentősek és meghatározó jellegűek voltak a Horizont-, Téka-, Lektúra-, valamint a Forrás-sorozatok is, amelyek világirodalmi fordításokat, tudománynépszerűsítő, illetve frissen született munkákat közöltek. Ez a kiadó a rendszerváltozás után elveszítette zászlóshajó jellegét. Egy ideig még a román művelődési tárca alárendelt intézménye, 1999-től azonban már magánvállalatként működik (kft).

⁶ A *Szolidaritás Független Önnálló Szakszervezetet* – 1980. november 10-én jegyezték be a varsói Vajdasági Bíróságon – még akkor is tárgyalópartnernek tekintette a kommunista vezetés, amikor betiltotta, és szükségállapotot vezetett be 1981. december 13-án. Ez a különleges helyzet másfél évig tartott, 1983. július 22-én oldották fel, és elkerülték a baráti szovjet segítségnyújtást.

⁷ Polgári nevén Karol Vojtila (Wadowice, 1920. május 18. – Róma, 2005. április 2.) 1978. október 8-tól haláláig volt a katolikus egyház vezetője.

⁸ Hosszú időre volt szükség ahhoz – és több jobboldali kormánynak kellett működnie a demokratikussá vált Magyarországon –, hogy állampolgárainak egy része leszokjon arról, hogy ~nak nevezze az erdélyi magyart. A csonkamagyarok jelentős része – mivel nem rendelkezik szükséges intellektuális alapokkal és megfelelő neveltetéssel –, bár tudja, hogy ők határon kívüliek, a ~ozást soha nem lesz képes feladni.

⁹ A *Varsói melódia* (oroszul: *Варшавская мелодия*) Leonyid Genrihovics Zorin (1924–2020) (Леонид Генрихович Зорин) 1967-es színműve. Magyarországon a Nemzeti Színház akkori kamaraszínháza, a Katona József Színház 1968-ban mutatta be Töröcsik Mari és Sztankay István kettősével. Töröcsik ezzel a szerepével vált a magyar színházi élet meghatározó művészévé. Az előadást Iglódi István rendezte, és az akkori színházi élet szenzációjává vált. Egy lengyel nő és egy szovjet-orosz férfi szerelmi történetéről szóló színmű a rendszer embertelenségére is rávilágít. Húsz éven át követi a szerző a szerelmespár sorsát, akik számára nem engedélyezték a házasságkötést, s amely végül – a megőrzött érzelmek dacára is – elveszíti értelmét és a beteljesülés lehetőségét. A továbbiakban – úgy a rendszer-

változás előtt, mint később – a magyar nyelvterület számos színházában sikerrel játszották és játsszák ma is ezt a klasszikusnak számító darabot.

¹⁰ *Lk 23,34.*

¹¹ Utalás a második vatikáni zsinatra, amelyet XXIII. János pápa nyitott meg 1962. október 11-én a római Szent Péter-bazilikában és 1965. december 8-án VI. Pál pápa zárt be, aki a második ülészaktól kezdve irányította a munkát. A zsinat határozatai és eredményei hatalmas előrelépést jelentettek a római katolikus egyház ökumenikus nyitására és a 20. századi társadalommal való párbeszédében. Többek között az anyanyelvi misézés is ekkor vált központilag elfogadottá. „A világegyház zsinatja lett a világról”, de minden új kijelentés a régi és marandó hitre épült.

¹² Gabriel Garcia Marquez (1927–2014) Nobel-díjas kolumbiai író, újságíró, kiadó és politikai aktivista. Élete legnagyobb részét Mexikóban és Európában töltötte, haláláig Mexikóvárosban élt.

¹³ ~ település Alsó-Ausztriában (Niederösterreich), a Badeni járásban. Az egykori szovjet laktanyából kialakított menekülttábor – ahol mintegy 200 ezer magyar fordult meg 1956 és 1990 között – ma is működik, négyezer fő befogadására képes egyazon időben, de gyakran túlszűfolt, ideiglenes lakói az utóbbi években főként Afrikából és a közel-keleti tűzfészkekből érkeznek a szabadnak, gazdagnak és végtelen befogadó képességűnek hit Európa nyugati felébe.

¹⁴ Azaz: Ekecs Géza (1927–2017) 1959 májusától Cseke László néven szerkesztette a Szabad Európa Rádió népszerű műsorát.

¹⁵ A titói Jugoszlávia polgárai, bár gyakran kaptak lehetőséget a Nyugat-Európában való munkavállalásra, kiszabadulhattak abból a meglehetősen liberális és fél-kapitalista államszövetségből, gyakorta mégis szűknek érezték a lehetőségeket, és különböző indokokra hivatkozva próbáltak kint maradni a szabadabb világban. Ez idő tájt – a múlt század nyolcvanas éveiben – milliós tömegekben bukkantak fel külföldön, így Ausztriában is, és – mivel rendelkeztek némi tapasztalattal és nyelvtudással – a beilleszkedésnek egy magasabb fokán munkaadókként léptek fel a fekete- és a szürkegazdaságban, főleg a mezőgazdaságban és az építőiparban.

¹⁶ A szovjetek 1945 első hónapjaiban szállták meg Ausztriát, illetve annak egy részét, hiszen a brit, az amerikai és a francia szövetségesek is jelen voltak. Ott nem került sor olyan ideológiai berendezkedésre, mint a többi csatlósállamban. A Koplenig-puccs is sikertelennek bizonyult (1950), úgyhogy 1955. május 15-én aláírták azt a szerződést, amely alapján Ausztria visszakapta szuverenitását, és 1938 előtti határain belül szövetségi államként működhetett. Ekkor mind a négy ország katonái és megfigyelői elhagyták a területét.

¹⁷ Hagományos vendéglőtípus Ausztriában, ahol a derék osztrákok kötelességüknek érzik – hetente bár egy alkalommal – egy tekintélyes bécsi szelet és a hozzá illő köret, sör, bor elfogyasztását családi vagy baráti társaságban.

¹⁸ Azaz: *Eduard van der Nüll* (1812–1868) jeles osztrák építész és egyetemi tanár, a historizmus markáns képviselője.

¹⁹ Bécsi építésziroda, amely 1870 és 1913 között 48 színházépületet tervezett, amelyek megvalósultak és ma is rendeltetészerűen működnek (42) Kelet- és Közép-Európa országaiban.

²⁰ Azaz: *F.szom belé...*

Nagy Attila

SEBESÜLT SIRÁLY

Apám ma újra elesett:
95 év zúzta szét a
Ruhaszárítót, a polcnak egy részét –
A szekrényben zsebkendőt keresett
Volna, de nem sikerült.
Összehuttyanva szégyenében,
A hideg parketten ült.

Egyedül nem bírtam felemelni onnan –
Többszöröse önnön súlyának az,
Aki magatehetetlen, és szenved,
Akiben maga az élet senyved –
Csak néz rád, és oly lemondón,
Mint viharban, este, az elhagyott,
Sebesült sirály a mólón...

Apám ma újra elesett –
Kint hullt a hó, tisztult az ablakon túl
Minden, ami még bennem is dül...
Rég volt, amikor szívből nevetett,
S úgy állt mellettem: maga a bizalom!
Ülök az ágyán, és szeme fátyolán át
Anyámat látom – kézenfogva, ők ketten...
Marad a kép, az éltető – keretben.

2021. január 19.

TALÁLKOZÁS

Szia, Uhukám, jöttem, hogy lássalak!
Sötétedik – az est oly ásatag...
De jöttem, mert hiányzol, s az a néhány hang:
A percre pontos ébresztő, hogy:
Elmúlás, elhaladj!

Szia, Uhukám, oly régen láttalak!
Az évek egyre fogynak, s a férfi álma csak,
Hogy árnyékok s árnyak fogytán
A Nap delel majd újfent –
Ha voltál is már szolga, Te légy az Úr, fent!

Szia, Uhukám, most
Mennem kell, mert várnak.
A kukák mellett koldusok és
Elhagyottak hálnak –
Órködj felettük, szólítsd
Egyenként magadhoz őket!
S szeresd nagyon a mindig
Elmenő – s érkezőket!

2021. január 7., Attila-napon

ŐSZ

Hajnali ágon dideregnek:
Fióka és az anyja.
Értelmük sincs az intelmeknek,
Feladja ember, hangya.

Visszahúzódik s önmagában
Szívja le mélyen létét
Minden mi fent és lent a sárban –
Fújja egy dal betétjét.

*

Fogta magát s elment a nyár...
Hulló levelek zsémbelése,
A depresszió csúf kelése
Október színeire vár.

De addig is, de meddig is?
Tipeg a lélek, télbe tűnik.
A didergés ha meg is szűnik,
Álmodni még – de tenni is?

2020. szeptember 30.

A BÓBISKOLÓ KHÁRON

Sétálok havon, sáron,
Mellettem ér csorog, tavaszodik.
Bóbiskol ladikján Kháron –
Vámja beszédve – hajnalodik.

Hajnalodik és az őzek
Ott párállnak, s mint a tőzeg,
Télből tavaszba égőn
Füstölög el, félhőn...

Sétálok havon, ágon,
Roppan az ág, mint nagykabáton
A gomb, a régi csontból való –
(Nincs ma már, nincs az a szabó...)

Sétálok havon – álom
Legel a vészna kecskerágón –
Sétálok, kezem zsebre vágva,
Nagyot szippantok, s nem nézek hátra.

2021. március 3.

MINT DALLAMBAN A VARÁZS

Ősz lesz már akkor,
Ezni fog, s a hűvös
Falevelek színesen
Ejtőznek le a földre.

Egy álmos lepke
Száll a göröngyre,
Amelyen félholt kis rügyek
Hagyták csupaszon zsenge mellüket –

Tájamba mosdó
Régi, szép arcok,
Merre nézzek? – éntőlem
Még mit akartok?

Beállok mögétek
A sorba, amely végtelen,
S míg vonul-halódik,
Frissül mellettem életem:

A susogásban pizsmogó,
Tűnő hangokat szemlélgetem...

Másra már sem kedvem,
Sem idóm, sem türelmem –
Hiába próbálnám: *úgy*
Nem sikerül többé lennem...

Hagyom hát: mint csendes,
Egyhangúan tiszta havazás,
Érjen egy padon eddigi életem –
Mint dallamban a varázs.

2021. március 4.

A VERSMONDÓLÁNY

Egyébként kiskoromban tisztára olyan volt az agyam, mint a szivacs. Emlékszem, az ovis évváró ünnepségen a terem közepére ültettek, én meg elmondtam a *Kis gömböcöt*. Az volt a csoport kedvenc meséje, és csomószor meghallgattuk, szóval így megjegyeztem. De az volt a pláne az egészben, hogy az óvónők ideadták a könyvet, és azt mondták, csináljak úgy, mint aki olvas. A szülőknek totál leesett az álla. Jól átbasztunk mindenkit. A műsor végén kábé megrohamozták anyámat. Tudni akarták, hogy lehet, hogy még csak jövőre leszek iskolás, de már folyékonyan tudok olvasni. Anyám meg csak adta a hülyét. Behaltam az egészen, de komolyan.

Azt hiszem, mindenki azt gondolta, hogy színésznő leszek. Vagy minimum ez a nagy álmom. Merthogy kábé bármit rám lehetett bízni. Versmondást az évnyitón meg az évvárón, műsort október huszonharmadikán és március tizenötödikén, ünnepi köszöntőket, mindent, amit akarsz. Soha nem voltam lámpalázás, és gyorsan megtanultam a szövegemet.

Az áltis színjátszókört egy hatvanas nyanya vezette, a Gabi néni, aki már első alkalommal közölte, mit adunk elő abban az évben. Azonnal ki is osztotta a nagyobb szerepeket a felsősök között, akik évek óta jártak ide, és már benyalták magukat a meleg szarig. Az első két-három évem ezért elég gyatra volt, mert csak statisztálni lehetett, rohángálni a kellékekért meg díszletet festeni. De láttam én a Gabi néni, hogy nem fogja azt komolyan venni, aki nem hajlandó elvégezni a kulimunkát, és mindjárt játszani akar.

Volt például egy osztálytársam, a Kalapos Liza, ott ült velem a harmadikban, és nézte, hogy osztja szét a jó szerepeket a Gabi néni a hetedikesek meg a nyolcadikosok között. Azt mondta, hogy jó, akkor ő majd visszajön hetedikben. Vissza is jött, de a Gabi néni ugyanúgy átnézett rajta, mint a kicsiken a szereposztáskor. Onnan kezdve egyébként nem szólt hozzám a Kalapos Liza. Gondolom, mert én kaptam szerepet, ő meg nem.

Aztán gimiben meg egy totál másfolytan tanár vezette a színjátszókört, eleinte nem is bírtam. Lipcsey tanárnőnek hívták, és folyton ilyen hülye játékokat játszatott velünk. Tökre úgy tűnt, hogy esze ágában sincs előadatni velünk bármit is. Aztán persze egy félévnyi baszakodás után csak elkezdünk komolyan dolgozni. Mindenkinek meg kellett tanulnia egy verset,

amit aztán elszavaltunk. És abból ő már tudta, hogy milyen szerepet bízhat rá valakire.

De elég furán csinálta ezt a szereposztást. Előfordult, hogy valaki egy ilyen négysoros kis szart mondott csak, de komolyan, két percet foglalkozhatott vele, hogy megtanulja, és főszerepet kapott. Más meg bemagolt valami kétoldalas hosszú verset, és statisztált. Én elsőre nem kaptam rendes szerepet, csak statisztálhattam. Hiába vertem a nyálam, hogy én mindig főszerepeket játszottam az előző sulimban, nem hatotta meg.

Biztos voltam benne, hogy olyan ez is, mint a Gabi néni volt. Hogy kilenc-tizedikben csak a kulimunkát lehet csinálni, és majd tizenegy-tizenkettődikben lehet rendes szerepeket kapni. Aztán kiderült, hogy volt olyan kilencedikes, aki beszélős szerepet kapott, és volt végzős, aki meg semmit. Akkor már azt gondoltam, hogy mindenféle csókosnak adja a jó szerepeket, gazdag gyerekeknek meg a tanárok kölkeinek, és az egész versmondós válogatás is egy büdös nagy kamu. Csak azért csinálja, hogy igazságosnak tűnjön.

Aztán ahogy mentek a próbák, kiderült, hogy nem. Mert a Lipcsey igazából kurvára értett ehhez a dologhoz, és tökre igaza volt, hogy azoknak adta a jó szerepeket, akiknek. Például én azt hittem, hogy az a csávó, aki négysoros verssel jön, az nem érdemel meg egy főszerepet, mert úgyse fogja tudni megjegyezni az egész szövegét. De megtanulta, baszd meg. Kurvára tudta.

Egész nyáron azon agyaltam, hogy ha valakinek van memóriája, meg minden, mi a faszért nem tanul meg egy normális hosszúságú verset a válogatóra. Azt hiszem, egyszerűen nem volt kedve hozzá. Vagy az volt a kedvenc verse, és tudta, hogy azt ő tudja a legjobban elmondani a világon. Hogy az a négy sor, ha ő mondja, többet ér, mintha bárki más fejből felmondaná az egész kibaszott *Háború és békét*.

Na, akkor esett le, hogy csak egy felkapaszkodott versmondólány vagyok.

A tizedik jóformán még el se kezdődött, de én már utáltam színjátszóra gondolni. Minden péntek délután úgy osontam ki az iskolából, mint egy lógós gyerek. A metróig ismételttem magamban, hogy a Lipcseynek fel se fog tűnni, hogy nem vagyok ott, vagy ha mégis, hát oda se baszik rá.

Aztán november közepén összefutottunk a tanári folyosón véletlenül, és megkérdezte, hogy ugye még járok a színjátszókörbe. Én meg reflexből rávágтам, hogy hát persze, csak kicsit összesűrűsödtek a dolgaim, tudja, hogy van ez, sokat kell tanulni, meg beteg is voltam. Amikor elköszöntünk egymástól, fogalmam sem volt, miért kamuztam neki, miért nem mondtam

meg, hogy minden megváltozott. Hogy kurvára nem akarok szerepelni semmilyen hülye darabban, mert remeg a lábam, ha belegondolok, hogy oda kell állnom a forró, vakító reflektorfénybe, ahol mindenki engem néz.

A januári válogatásra is csak azért mentem el, hogy a Lipcsey hivatalosan is kivághasson, mint macskát szarni. Szántsándékkal bele akartam sülni a szövegbe. De amikor végül sorra kerültem, nem bírtam direkt elbaszni, mert Lipcsey olyan kurva kedvesen ült ott, és mosolygott rám. Én hülye meg ösztönösen próbáltam kihozni magamból a maximumot. Hát, igen, ez van, ilyen gáz vagyok. Mindent nagyon komolyan veszek. Anyám is mindig ezt mondja, hogy ez a baj velem, hogy nem szarom le ezt meg azt. De hát mit csináljak, egyszerűen nem bírok semmit se félvállról venni. Lipcsey is bólogatott, és adott egy kis szerepet, a kurva anyját. Megköszöntem, aztán futottam a mosdóba. Még nem tudtam, hogy sírni fogok vagy hányni, de egyiket sem akartam a díszteremben, az egész színjátszó kör előtt intézni, érted.

Azt egy pillanatig sem hittem, hogy egy év alatt ennyit fejlődtem volna, mert marha sok régi színjátszós ballagott el előző évben. Szóval így csak a vákuum szippantott be, vagy mi.

Nem volt amúgy sok szövegem, hamar megtanultam. De nehezemre esett kinyitni a számat, és elmondani a részem a próbákon, hú, de nehezemre esett. Meg az is, hogy ha a színpad egyik végéből a másikba kellett mennem, olyan érzésem volt, mintha elefántlábakon járnék. Olyankor Lipcsey visszajátsszatta velünk az egészet, újra és újra elmondtam ugyanazt a két sort, és egyre rosszabbnak éreztem. Aztán amikor ötödjére is katasztrofális voltam, Lipcsey két ujjával megmasszírozta az ornyergét, és azt mondta, ugorjunk oda, hogy elhagytam a színt.

Az egyik ilyen próba után félrehívott megkérdezni, hogy mi van velem. Én meg csak álltam, lógó tagokkal, ernyedten, érted, mint egy marionettbábu, akinek a zsinórját épp nem rángatja senki.

– Mi volt ez, kérem? – ismételte Lipcsey. Sminkceruzával kihúzott szemöldöke a homloka közepére ugrott. Ilyen sminkceruzával rajzolta magának a szemöldökét, gondolom, mert amúgy nem nőtt neki rendes.

– Nem tudom – feleltem, és elnéztem oldalra, mert nem bírtam a Lipcseyre tekinteni, de a szememet lesütni sem akartam, mint egy hülye kisgyerek, akit rajtakaptak valamin.

– Megmondom én, mi volt. Olyan arccal állt ott a színpadon, mint aki citromba harapott, és csak pazarolta a többiek idejét, mert meg sem próbálta jól csinálni.

Most már lesütöttem a szemem.

- Egész félévben nem láttam. Most mégis itt van. Miért?
- Nem tudom – vontam vállat. És amúgy tényleg nem tudtam, kajakra. – Mindig színjátszós voltam.
- Maga tizedikes, idén kell fakultációt választania. Gondolkozott már, milyen irányban akar továbbtanulni?

Erre sem nagyon tudtam mit mondani. Marhára idegesítő volt egyébként, hogy folyton ezekkel jött mindenki. Hogy a fakultációk, meg az emeltek, meg a felvételi pontok. Amikor még csak tizedikesek voltunk, baszki.

– Nos, ha esetleg komolyan gondolná a színjátszást, össze kellene szednie magát. Biztos tudja, hogy a színműre nagyon nehéz bekerülni. Óriási túljelentkezés van. Dunát lehetne rekeszteni az önjelölt Júliákkal. Elsőre senkit sem vesznek fel. Sőt, hallottam már olyat is, hogy valakinek végül hatdjára sikerült.

Mintha az ember egy olyan vonatra várna, ami nemcsak hogy egyre többet és többet késik, de az sem biztos, hogy egyáltalán valaha megérkezik, gondoltam.

– A legtöbben először elmennek bölcsésznek, felveszik minorként a színházi stúdiókat, aztán évről évre megpróbálják a felvételit. Ha sikerül, örülnek, de ha nem, akkor sem maradnak ott üres kézzel – mondta Lipcsey. – De előre szólok, hogy a színműn az első két-három évben nem hagyják játszani az embert.

– Az még csak hagyján – nevettem. – Én az utána következő évek miatt aggódom.

– Ezt meg hogy érti?

– Attól félek, tanárnő, hogy rettenetesen rossz vagyok, és ezt mindenki tudja rajtam kívül – sóhajtottam. Aztán beszélni kezdtem, mintha átszakadt volna egy gát az agyamban, vagy valami ilyesmi. – Mi van, ha engem hatodszorra se vesznek fel a színműre, és a zsűritagok, ha csak meglátják a nevem a papíron, máris összenevetnek, hogy ezek szerint még mindig nem adtam fel. Sőt, attól félek, hogy végül valahogy felvesznek, és húsz év múlva a Nemzetiben, a nagymonológom közepén valaki feláll a közönségből, és kijelenti, hogy teljesen tehetségtelen vagyok. És az emberek, akik eddig elhitték, hogy jó színész vagyok, de csak azért, mert mindenkitől ezt hallották, és igazából magukban sose értették, mire fel ez a nagy felhajtás körülöttem, csatlakoznak hozzá, hogy tényleg, teljesen tehetségtelen vagyok. És a közönség elmegy az előadás közepén, mindenki visszaköveteli a jegy árát, galacsinokat dobálnak, én meg csak állok, és...

Eddig csak úgy ömlött belőlem a szó, levegőt se vettem. De valahogy nem bírtam tovább, a számba haraptam, nehogy még elsírjam magam a végén, mert az azért kurva gáz lett volna. Ekkor észrevettem, hogy Lipcsey összeráncolta a homlokát, amíg hallgatta a zavaros mesémet. Nem mertem folytatni, sőt, igazából el is felejtettem, hogy hol tartottam.

Lipcsey végül azt javasolta, keressem fel az iskolapszichológust.

De nem vette el tőlem a szerepet. Ha késtem a próbáról, nem szidott le, mint a többieket. Ha pontatlanul mondtam a szövegemet, csak intett, hogy folytassam. Ha újra kellett játszanunk valamit, úgy tett, mintha a többiek rontottak volna. Jó fej akart lenni, érted. Csak aztán hamarosan az egész színjátéskör úgy nézett rám, mint a véres rongyra.

Egy Áts Kata nevű lány gyűlölt a legjobban. Általában a teremből kifelé menet sziszegett rólam a többi kis picsának valami genyóságot. Azon problémáztak, hogy a francért kell nekik is részt venniük a próbákon, ha úgyse csinálnak semmit, csak hallgatják, ahogy mások bénáznak. A beszélgetés innen persze úgy folytatódott, hogy ők bezzeg mennyivel jobban játszanák ezt meg azt a szerepet, és tökre nem igazság, hogy Lipcsey egy kurva versszaválás után statisztálni küldte őket.

Emlékszel, mondtam, hogy mindig nagyon komolyan veszek mindent, amit csinálok. Na, hát most órák közötti szünetekben a szövegemet ismételttem. Meg ha elsétáltam egy tükör előtt, egyből azokat az arckifejezéseket kezdtem gyakorolni, amelyeket a darabban is használnom kellett. Ilyen nagyon komolyan vettem én ám ezt az egészet.

– Mit majomkods? – kérdezte az Áts Kata hirtelen. Épp a mosdókagylón támaszkodtam, és tíz centiről bámultam magam a tükörben, ő meg anélkül jött be a vécébe, hogy meghallottam volna.

– Gyakorlok – vettem oda, és kihúztam magam. – Neked sem ártana.

Erre csak horkantott egyet.

– Na, ez például egészen jó volt. Jövőre talán lehetsz ló, ha Lipcsey a *Caligulát* akarja előadatni.

– Csak tudnám, mire fel van ekkora pofád – vágott vissza az Áts Kata.

– Amikor mindenki tudja, hogy lóg egy deszkád, és szerda délutánonként a sulis agyurkászhoz jársz.

Egy pillanatra kiszáradt a torkom, megszorítottam a hűvös kerámiát. Tudtam, hogy ezek a picsák olyanok, mint a kutyák, ha megérik a gyengeséget, támadnak. Ezért elengedtem a mosdókagylót, aztán ilyen nagyon lazán vállat vontam, érted, és azt feleltem:

– És mi köze ennek bármihez?

– Csak az, hogy Lipcsey csak azért nem hajított ki, mert félt, hogy idegösszeroppanást vagy mit kapsz, és ögyi leszel. Fogadok, hogy vagdosod is magad.

– Mi van? – Hát ezen teljesen kivoltam. Hogy szerinte vagdosom magam. Mintha kétezer-hatban élnénk, vagy mi.

– Ja, ne hidd, hogy nem tűnt fel senkinek, hogy folyton hosszúujjúban vagy! Tuti azért, mert a sebeidet rejtegeted.

– Attól, hogy sokszor vagyok hosszúujjúban, és mert egyszer-kétszer elmentem az iskolapszichológushoz, még nem feltétlenül vannak szuicid hajlamaim, te idióta.

– Akkor mutasd meg a csuklódat – követelte.

– A nagy lófaszt – vágta rá, és feltéptem az ajtót. Elegem volt az egészből, hallod, hú, de nagyon elegem volt már.

Visszamentem a díszterembe, felvettem a földről a táskámat meg a kabátomat, és elhúztam a vérbe, mielőtt még elkezdődött volna a próba.

Az iskolapszichológus egyébként szart sem ért, nekem elhiheted. Először is, mindig egy üres terembe kellett beülnünk, mert a suliban nem volt külön szoba ilyesmire. Abban a környezetben aztán baromi nehéz volt megnyílni egy vadidegen nőnek. Legtöbbször csak azon agyaltam, hogy bezzeg a filmekben mindig ilyen puha, dizájnos fekvőfotelekben picsognak a szereplők a szaros kis életükről. Jó, ha óránként kétszáz dollárt perkálnék, biztos nekem is járna a fotel, meg annyi zsepi abból a puccos, díszdobozos fajtából, amennyit csak akarok. Addig meg kussoljak, és örüljek, hogy a nő tud rám szakítani félórát hetente. Az egész kerület összes iskolája hozzá tartozott, szóval képzelheted, hány depis kamasszal kellett foglalkoznia.

Egyébként le merném fogadni, hogy azok közül a srácok közül, akiket velem együtt kezelt, néhány már megölte magát. Borzasztó pszichológus volt. Ahelyett, hogy megkérdezte volna, hogy vagyok, vagy mi bajom van, vagy akármi, mindenféle hülyeségre volt kíváncsi. Hogy hallgatok-e zenét tanulás közben, meg vannak-e képek a szobám falán, meg ilyenekre. Aztán kifelé menet hozzám vágott egy csomó ilyen önismereti meg személyiségtesztet, hogy töltssem ki otthon. Pedig esküszöm, ha megkérdezte volna, mi van velem, megmondtam volna.

A múltkor például bent voltam az egyik vécéfülkében, épp befejeztem a pisilést, amikor hallottam, hogy bejön egy csapat vihogó picsa. Nem ismertem fel mindenik hangját, csak a Szabó Barbiét. Arról pofázott, hogy tutira nem fog elmenni idén a színjátszósok előadására.

– Vágjátok azt a ronda lányt, az Esztit? Ilyen kurva gáz, félrevágott haja van, tuti láttátok már. Na, hát én azt a szerencsétlent kurvára nem fogom önszántamból nézegetni két óráig, és még fizetni is érte – mondta.

– Ez az a fura csaj, aki folyton fiúnak öltözik? – kérdezett vissza erre az egyik barátnője.

– Ja, állandóan kapucnis pulcsiban nyomul. Kurva retekül néz ki – felelte erre a Szabó Barbi.

– Én azt hittem, transz.

– Tudja a faszom. Lehet, hogy az. Az tuti, hogy soha nem láttam szoknyában, még az évnnyitón se.

– Én azt hallottam a színjátszósoktól, hogy volt a pszichiátrián, mert fel akarta vágni az ereit. Akkor biztos azért csinálta, mert transz. – Na, ezt az eredeti faszágot meg a harmadik hülye picca mondta. – Aztán állítólag az anyja felhívta a sulit, és megkérte Lipcseyt, hogy adjon neki valami kis szerepet a darabban, ilyen... terápiás céllal, vagy mi a faszommal. Vágjátok, hogy akkor majd emberek között lesz, meg lesz értelme az életének, meg akármi, és nem akarja majd kinyírni magát.

– Hát, de ez engem kurvára nem hat meg. Ha így néznék ki, én már rég megtettem volna azt a szívességet az emberiségnek, hogy megölöm magam. De komolyan, már csak az is vizuális környezetszennyezés, hogy a világon van.

Erre vihogtak egy sort, hogy mekkora poén, meg minden.

– Vágjátok, mi még osztálytársak is vagyunk. Szóval tényleg full sokat kell nézmem a képét. Meg amúgy nem vágom, minek akarja mutogatni magát abban a szaros darabban. Bújna inkább el. Oké, hogy csak egy szaros sulit vagyunk, de a színésznők mind szépek. Mégis ki a faszom nézne meg bármit, amiben egy ronda csaj szerepel?

Aztán hallottam, hogy becsapódik az ajtó, és csönd lett.

Szóval én tök szívesen elmondtam volna ezeket a dolgokat az iskola-pszichológusnak, ha megkérdezi, hogy vagyok. Elmondtam volna, hogy kurva szarul. Hogy gyomorgörccsel megyek be minden nap a suliba. Meg hogy amúgy magasról leszarnám ezeket a dolgokat, a képébe röhögnék az összes picának, ha nem érezném azt, hogy igazuk van.

Elmondtam volna, hogy esténként pucéran állok a tükör előtt, és nézem, hogy mi mindent utálok magamon. A hajamat, a bőrömet, a fogaimat, az arcomat, a testszőrzetemet, a melleimet, a zsírt a hasamon, a combomon, a lapos seggemet, a növekedési csíkokat a csípőmön, a visszahúzódott körömágyamat. Hogy addig szoktam gyötörni a bőrömet, amíg vérezni nem kezd.

Aztán meg hetekig nem hagyom begyógyulni a sebeket, mert ha ideges vagyok, mindig lekapargatom róluk a vart. És hogy addig rágom és tépkedem a körmöm meg a megkeményedett bőrt az ujjaimon, amíg be nem gyulad. És aztán meg minél inkább fáj, annál jobban basztatom. Hogy belül sebesre harapdáltam a számat ott, a vécéfülkében, hogy kussban tudjak maradni. Aztán valószínűleg azt is elmondtam volna, hogy miután összeszedtem magam annyira, hogy kijöjjek a mosdóból, egyenesen a tanáriba mentem Lipcseyhez. Megmondtam neki, hogy nem akarok szerepelni a darabjában, és nagyon sajnálom, hogy ilyen későn szólok, de ez nekem nem fog menni.

De hát kurvára nem kérdezte meg. Helyette megtudta rólam, hogy zenehallgatás mellett is tudok tanulni, viszont képek nincsenek a szobámban, mert anyám tutira kinyírna, ha a celluxszal tönkrebasznám a tapétát.

JANCSÓ NOÉMI

maradj, kérlek, előbb a zebra ügessen át az úttesten, hadd legel-
lésszen a veszélyesen
karcsú virágok közül.

* * *

milyen mélyen tör be az ütközés a szemeken át?

* * *

az elsődleges szemtanúk: a júliusi égen ingázó szüretlen felhők,
s egy, a kerítésen áthajló kamasz barackfa.

* * *

ajkak holtjátéka, utána szélcsend.

* * *

napokig pulzál az árokba repült lámpa, bírja a két ceruza-
elem. napokig gurul elgázolt kerékpárod.

* * *

kóbor példányokat fogtak be a szászfenesi zebraménes alkalma-
zottjai.

az aszfalt tele menekülő színekkel.

* * *

mondd, lesz elég erőd összeszedni a bukósisakomról lepattogó
esőcseppeket?

VILLON HANGJA

„Igazságtalan (...), ki a kötött alakban készült költői művek kötetlen fordításait (...) félvállról nézi. Az tartalmilag hívebb lesz a kötött fordításnál (...): amennyiben egyfelül a külső alak dolgában mégis elmarad eredetétől, annál inkább közelítend ahhoz másfelül tartalmilag; s így mind eleget teend annak, ki az eredetét tárgyilag akarja ismerni, mind a kisebb készületű olvasóra nézve a művet hozzáférhetőbbé teendí.” (Toldy Ferenc¹)

Az előttünk járó nemzedékek Villon-képét – legalábbis az életmű gerincét alkotó *Nagy Testamentum* tolmácsolását illetően – három költő-műfordító alakította ki: Mészöly Dezső, Szabó Lőrinc és Vas István. Mindamellettt korántsem azonos értékű fordításokról van szó. A három közül alighanem a Szabó Lőrincé a leglátványosabb, de talán az ő esetében is több a költői bravúr, mint az ihlet. A Szabó Lőrinc-féle Villon versbeszéde szagatottabb, idegeesebb az eredetinél, amely egyszerűbb, nyersebb, természetesebben gördülő.

A három fordító közül sokszor Szabó Lőrinc tolmácsolása áll legtávolabb az eredetitől, bár az ő szövegértése egy hajszállal jobb a Vas Istvánénál, egy fokkal rosszabb viszont a Mészöly Dezsőénél. Ezzel szemben a Vas István-féle Villon „urbánusabb”, modernebb, „simább”. A versbeszéd önála nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, a szóhasználat visszafogottabban archaizáló – és a szöveg stilisztikai szempontból egyöntetűbb, és ez javára válik a fordításnak. Ami Mészöly Dezső Villonját illeti, bár kétségtelenül ügyes munka, a fordítás a szélsőséges archaizálás miatt egy kicsit harsány, túlszínezett, ha nem csiricsaré.

¹ Toldy Ferenc: „A műfordítás elveiről” (1843), in Józán Ildikó (szerk.): *A műfordítás elveiről. Magyar fordításelméleti szöveggyűjtemény*, Balassi Kiadó, 2008, 147.

A három fordítás nagyjából azonos időben készült (a Szabó Lőrincé² és a Vas Istváné 1940-ben, a Mészöly Dezsőé 1942-ben³). A szövegértelmezés tévedéseiről, a fordítói melléfogásokról itt nem szeretnék részletesen beszélni;⁴ mindenesetre tény, hogy mindhárom munka az egy évszázaddal ezelőtti filológiai eredményekre épít. Míg Szabó Lőrinc a bő jegyzetapparátussal ellátott 1927-es Dimier-féle kiadást követi,⁵ Vas István a negyvenes években legmegbízhatóbbnak számító 1923-as Thuasne-féle kiadást használta⁶, és Mészöly Dezső is a Thuasne-féle kiadást tartotta szem előtt, jóllehet fordításának későbbi átdolgozásakor már André Mary 1962-es kiadású (de először 1951-ben közreadott) Villonját⁷ vette alapul. Csakhogy az azóta megjelent szövegkiadások és kommentárok fényében ma már sokkal jobban értjük a szöveget, és a múlt század húszas éveiben még homályos célzásokat, utalásokat is sokkal világosabban látjuk.

Mindezek alapján úgy érzem, megérett az idő a francia költő újrafordítására. Ezzel kapcsolatban azon is érdemes alaposabban elgondolkodni, mi adhat többet Villonból, a szöveget híven követő rímtelen fordítás-e, amihez azért könnyű a formát hozzáképzelné, vagy az a formai hűségre törekvő fordítás, amely a kényszerek miatt csak elmosódottan adhatja vissza a jelentésnek az eredetiben világosabb körvonalait. Ezért merült fel bennem kísérletként az ötlet, hogy prózafordító létemre visszafogottan és dísztelemül, csakis szöveghűségre törekedve fordítsam újra a francia költőt. Meggyőződése, hogy a nemegyszer homályos vagy követhetetlen, de kétségtelen

² Szabó Lőrinc fordítását illetően l. *François Villon összes versei*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1974.

³ François Villon: *A nagy testamentum*, fordította, a bevezető tanulmányt és a jegyzetet írta Vas István, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1957; *A teljes Villon* Mészöly Dezső fordításában, kísérő tanulmányokkal és függelékkel, Magvető Kiadó, Budapest, 1980. Nem tartoznak ide Faludy György „átköltései”, ezek ugyanis nem fordítások, hanem variációk egy-egy Villon-témára.

⁴ Erre nézve lásd Ádám Péter: „Ihlet és filológia”, in *Revue d'Études Françaises*, N°15 (2010), 77–84.

⁵ Louis Dimier: *Oeuvres complètes de Villon*, Librairie Delagrave, Paris, 1927.

⁶ François Villon: *Oeuvres*, 3 köt., éd. par L. Thuasne, Paris, Picard, 1923.

⁷ François Villon: *Oeuvres publiées avec préface, gloses et notices sur tous les personnages cités et sur les particularités du temps*, par André Mary, Paris, Classiques Garnier, 1951.

lenül csengő-bongó formahű fordítások után a XXI. század olvasója nagyon is kíváncsi ennek a – Gyergyai Albert kifejezésével élve – „dallamos farkas-üvöltésnek” a csiszolatlanul nyers hangjára.

A fordítással semmiképpen sem szeretnék vetélkedni három költővel, akiknek patinás munkájuk ma már klasszikusai a hazai fordításirodalomnak. Mindössze az a célom, hogy a lehető leghívebben tolmácsoljam a francia szöveget. A pontosság kedvéért még a jambikus lejtésről is lemondtam. A vilóni oktávákat rímtelen sorokban adom vissza. Eredetileg 10-11-10-11-es szótagszámú sorokra gondoltam, de később, baráti tanácsra, ezen a kötöttségen is lazítottam, és az itt bemutatott kilenc oktávát nyolc és tizenkettő közt változó szótagszámú sorokban adom vissza.⁸ Az alábbiakban a *Nagy Testamentum* hét jól ismert oktáváját mutatom be rímtelen fordításban, a CLIX-től a CLXV-ig. A fordítás a Jean-Claude Mühlerthaler által rekonstruált eredeti szöveget követi,⁹ amely sok szempontból eltér Jean Rychner és Albert Henry szövegváltozatától. Fordításomban a mai magyar köznyelvet tartom szem előtt.

⁸ Aligha lett volna merszem ebbe a munkába belevágni Nádasy Ádám nagyszerű Dante-fordítása és baráti biztatása nélkül. Emellett az is adott valamennyi hátszelet, hogy Villon műveit ma már sok más nyelvre, például angolra és olaszra is rímtelen sorokban fordítják.

⁹ François Villon: *Lais, Testament, Poésies diverses; Ballades en jargon*, éd. bilingue Éric Hicks et Jean-Claude Mühlerthaler, Paris, Champion, coll. Champion Classiques, 2004.

NAGY TESTAMENTUM

RÉSZLET

159.

Nektek mondom, társak a mulatozásban,
ti, akik egy jó bulit¹ se hagyatok ki,
fussatok a ronda harapás² elől,
hogy a hullák baljós bőrszíne
be ne feketítse az arcotokat.³
Vágjátok ki magatokat, ahogy lehet,⁴
de az Istenre, el ne felejtsetek:⁵
egyszer csak meg kell halni, meg bizony.

¹ A franciában: *bons accorts* (ma *accord*); a 'közös akaratot', 'megegyezést' jelentő szó értelmezése máig vita tárgya. Míg Mühlerthaler *bonnes affaires*-nek (kb. 'jó alkalmaknak') fordítja, olyan közös megegyezésen alapuló és nagy haszonnal kecsegtető bűncselekménynek, amit – ilyen lehetett például a Navarrai kollégium kirablása – a mulatótársak közösen terveznek, mások *bonnes parties*-nak, azaz 'vidám mulatozásnak'. A szövegkohézió nézőpontjából én az első jelentést tartom valószínűbbnek.

² Villon rímhelyzetben az azonos hangzású *mors* ('harapás', 'marás') és *mort* ('halál') szóval játszik. De a *mal mors* ('ronda harapás') a *male mort* ('rossz halál', értsd az akasztás) szókapcsolatra is utalhat.

³ Itt nem általában az elmúlásról, hanem a bitófán való fulladásos halálról van szó – és a jó barátoknak sem a halál elől, hanem a rájuk váró akasztófa elől kell iszkolniuk.

⁴ *Passer vous au mieulx que pourrez...* – Értsd, ha kézre kerítenek benneteket, próbáljatok valahogy kimászni a csávából, hogy ne bitófán végezzétek. Lehetséges azonban másik értelmezése is a sornak: 'Addig is (vagyis amíg le nem buktok) élvezzétek az életet, ahogy lehet, mert „egyszer meg kell halni...”'

⁵ Ez a halállal kapcsolatos meditáció kezdete. A halálról Villon a később említett Aprószentek temetőjére asszociál (ez volt az akkori Párizs legnagyobb és legfontosabb temetőkertje, sétálóhelye), a temetőkertről pedig a Vakok Intézetének ápoltejaira, mivel a *rue Saint-Honoré* és a *rue Saint-Nicaise* sarkán 1260 táján alapított intézet (*hospice*) nem volt messze az Aprószentek temetőjétől.

160.

Item,⁶ a tizenötször húsz vaknak⁷
– bár mondhatnánk háromszáznak is őket –,
(de csak a párizsi otthonuknak,
mert nekik vagyok lekötelezve):
övék, úgy rendelkezem, de tokja nélkül
a nagy szemüvegem,⁸ hogy a Temetőben⁹
külön halomba rakják szét a rosszak
és a megbecsült emberek¹⁰ csontjait.¹¹

⁶ Lat. 'továbbá'.

⁷ Az eredeti *quinze-vingt* ('háromszáz', azaz 15 x 20), amely a franciában a húszas számrendszer maradványa, csak a XIX. század elején kopott ki a köznyelvből (Rousseau és Voltaire még használta). A szó itt arra a háromszáz ágygal rendelkező kórházra utal, amelyet – legalábbis a legenda szerint – IX. (Szent) Lajos alapított a harmadik keresztes hadjárat után annak a fogságba esett háromszáz lovagnak, akit a szaracénok megvakítottak szabadon engedésük előtt. (A párizsi szemklinikának mind a mai napig *Quinze-vingts* a neve.)

⁸ Villon feltehetően nem közönséges szemüvegre, hanem – erre utal a *grand* ('nagy') jelző – nagyítóra gondol.

⁹ Nem akármilyen temetőről van szó, hanem az Aprószentek temetőjéről (*cimetière des Innocents*), ide – bár ehhez külön engedély kellett – a *Quinze-Vingts* intézetben ápolt vakok – *les frères des Quinze-Vingts* – is rendszeresen kijártak kéregetni, annál is inkább, mivel a koldulórendekkel azonos kiváltságokkal rendelkeztek. Ezért kapcsolja össze Villon a (kolduló) vakokat az Aprószentek temetőjével.

¹⁰ Az eredetiben: *Pour mettre à part aux Innocens, / Les gens de bien des des-honnestes. A gens de bien* meg a *des-honnestes* ('becstelen', 'tisztességtelen ember') ellentétpárja csak látszatra erkölcsi, az első kifejezésnek ugyanis nem 'jóra való', 'tisztességes ember', hanem 'vagyonos', 'dúsgazdag', 'nagy társadalmi megbecsülésnek örvendő ember' a jelentése.

¹¹ Villon, igaz, csontokat nem említ, csakhogy az akkori temetkezési szokások szerint egy idő után a kihantolt csontokat a temető szélén épített és részben máig fennmaradt kápolnaszerű árkaos épületek padlásán (*charnier*) halmozták fel; ezeket az összekevert csontokat kell majd a vakoknak a Villon által rájuk testált szemüveggel (vagy nagyítóval) szétválogatni.

161.

Ezt a lehető legkomolyabban mondom.
Ugyan mire volt jó nekik¹² a dús vagyon,
a hancúrozás baldachinos ágyban,
a borral öntözött sok lakoma,
sok gyönyör, tánc és ünnep, dáridó,
hogy erre gondoltak csak, semmi másra?
Ezek az örömök egyszer véget érnek,
és nem marad utánuk, csak az önvád.

162.

Tűnődve nézem a koponyákat,¹³
halomba rakva a boltívek fölött,
lehet, hogy mindegyik főtanácsos volt,
ha ugyan nem királyi kincstárnok,
vagy talán mind szállítómunkás.¹⁴
Tulajdonképp mindegy is, kik voltak,
püspökök-e vagy lámpagyújtogatók,¹⁵
itt már semmi különbség nincs közöttük.

¹² Villon a 'dúsgazdag emberek' (*gens de bien*) csoportjával folytatja...

¹³ Az árkádok alatti falakat díszítette az úgynevezett haláltánc (*danse macabré*) freskó. Az 1425-ben keletkezett falfestmény, amit Villon ismerhetett, hatással lehetett a következő sorokra.

¹⁴ A csontokról annyira nem lehet megállapítani egykori „tulajdonosaik” identitását, hogy még ilyen szélsőséges eset sem lehetetlen.

¹⁵ A püspökkel szembeállítva, a lehető legszerényebb foglalkozás jelképeként. Ma talán szemetetést vagy utcaseprőt mondanánk.

163.

Ezek a koponyák nem is olyan régen
még biccentve köszöntötték egymást;
egyesek közülük parancsokat adtak,
mások szolgálták őket, féltek tőlük –
de most, hogy csontjaik halomba hordva,
az ő sorsuk is bevégeztetett.
Hatalom, vagyon, rang – mind semmivé lett,
mindegy, ki parancsolt, s az is, hogy kinek.

164.

Már halottak. Lelkük, remélem, a mennyben.
Testük meg porlad lent a föld alatt,
bármily nagy urak, rangos dámák voltak,
és bármilyen finomságokat ettek,
tejszínhabot, búzakását, tejberizst,
a csontjaikból egyszer por lesz és hamu;
érdekli is már őket tréfa, szex!
Bárcsak, édes Jézus, feloldoznád őket!

165.

Ezt a holtakkal¹⁶ kapcsolatos fohászt
másokra is kiterjesztem ezennel:
az ügyészi meg a bírói karra:¹⁷
bósz ellenségei ők a kapzsiságnak,¹⁸

¹⁶ Elsősorban azokról van szó, akiket Villon korábban *gens de bien*-nek nevezett, lásd 19. jegyzet.

¹⁷ Az eredetiben: *A regens cours, sieges, palais...* Villon a különböző törvényszékeket említi, mégpedig fontossági sorrend szerint, de a verssor, metonímiásan, az igazságszolgáltatás különböző szintjein hivatalt viselő jogvégzett főtisztviselőkre vonatkozik.

¹⁸ Antifrázis: a sor, ahogyan az alábbiak is, fordítva értendő.

és kezüket meg lábukat törik¹⁹
a közjó²⁰ buzgó szolgálatában:
bárcsak holtukban üdvözülnének ők is
Isten meg a domonkosok kegyéből!²¹

ÁDÁM PÉTER fordítása

¹⁹ Az eredetiben: *Se seichent les os et les corps*, szó szerint: 'szárítják csontjukat és testüket', azaz 'csonttá-bőrré soványodnak' – a sor egyszerre jelenti, hogy (egészségük kockáztatásával) mindent megtesznek a „közjó” – értsd, saját boldogulásuk! – érdekében, de – antifrázisként – értelmezhető úgy is, hogy mind 'ki-gömbölyödnek', 'meghájjasodnak a közjó szolgálatában'.

²⁰ Az eredetiben: *chose publique* – Villon a „közjó” arisztotelészi vagy Aquinói Szent Tamás-i fogalmára utal.

²¹ Mivel a domonkos-rendet az eretnekség felszámolására hozták létre, az inkvizítorok is elsősorban közülük kerültek ki. Tehát az utolsó két sorban nem fohászról, hanem – épp ellenkezőleg – átokról van szó, hiszen az ő ítélszékük még a legkönyörtelenebb bíróságnál is szigorúbb.

Vincze Richárd

OLVASHATÓSÁG ÉS NYELVI SZINKRETIZMUS

A SZÍV SEGÉDIGÉI SZÖVEGÉNEK
ANGOL FOGADTATÁSTÖRTÉNETE

Esterházy Péter *A szív segédigéi* című szövege komplex narratív struktúrával és a nyelvi szinkretizmus módozatait gyakran megjelenítő retorikai modulációkkal rendelkezik. E regisztergazdag elbeszélői szólam már mindig is olyan reprezentáció-esztétikai modell szerkezeti alapját kikezdő lehetőségként szolgált, amely a nyelv történő autoritásának és a befogadó értelmezőnek átengedett jelentéskonstruáló pozíciójának igazolásaként volt képes felmutatni önnön lefordíthatóságának nehézkességét és egyúttal határát is. Ennyiben a fordítás folyamatával és kiváltképp eredményével kapcsolatos nyelvi-poétikai dilemmák feltárása azért is felettébb indokolt, mert ennek artikulációja – még ha feltételesen is, de – hozzájárulhat e nyelvi struktúra közelebbi, hatástörténeti vizsgálatához; ezáltal pedig szignifikáns elemévé válhat az Esterházy-korpusz idegen nyelvű befogadásának vizsgálatát perspektívájukba építő irodalomtörténeti elemzéseknek is.

Ugyanakkor éppen e komplex és regisztergazdag narratív beszédmód – számos tanulmány szerint – az Esterházy-próza egyik olyan jellegadó sajátossága, amely többek között arra is rámutathat, hogy e prózai struktúrák voltaképpen azért kilúgozhatatlan komponensei a magyar irodalmi hagyománynak, mert alapvető referenciális értelmezési tartományuk kizárólagosan a magyar nyelven belül konstituálódnak. És ennek megfelelően a kelet-európai és magyar történelmi emlékezettel kapcsolatos poétikai reprezentációik mint kvázi referenciális alakzatok mind-mind jelentős mértékben stabilizálják az adott szöveg értelmezhetőségének nyelvi horizontját.¹ E viszony létesülésében tehető fel tehát annak a kérdése, hogy a fordítás következtében

létrejövő nyelvi struktúra hogyan képes poétikailag saját magát mint nem idegen szöveg létrehozni és nyelvi-esztétikai kódjait olyan módon felmutatni, hogy az az eredeti szöveggel dialogikus pozíciót alakítson ki.

Kulcsár Szabó Ernő már egy 1984-ben megjelent tanulmányában a fentebbiekhez kapcsolható módon állítja középpontba a nyelvi kód fordíthatóságának viszonylagosságát, egyúttal annak elméleti lehetőségeire reflektálva jelöli ki e témakör lehetséges problémahorizontját: „Amikor egy mű más kulturális konvenciók közegébe kerül át – például lefordítják idegen nyelvre –, gyakorlatilag már csak részben az eredeti irodalom alkotása.”² E mondatral arra is felhívja a figyelmet, hogy egy, a szöveg nyelvétől eltérő közegben alapvetően formálódik át az adott nyelvi kód, mindazonáltal azt is alapvetésnek tartja, hogy a magyar nyelvű regiszterek által konstruált szövegek kevésbé érthetők más nyelvi-kulturális konvenciókban élő értelmező befogadók számára:

Értetlenül [áll], mert nem lehet birtokában mindannak a történeti, társadalmi, művelődéstörténeti, sőt érzelmi, politikai tapasztalatnak, amelyek a magyar befogadó számára az esztétikai referenciák megvalósulását értelemszerűen támogatják. Különösen az ilyen típusú művek szemléltetik jól azt a törvényszerűséget, hogy az irodalmaknak nemcsak a nyelvhez, hanem a tapasztalatvilághoz, a kulturális konvenciókhoz kötöttsége is nagymértékben növeli az esztétikai jelrendszer megfejthetőségének nehézségeit.³

A szív segédigéi szövegének 1990-ben angol nyelvre transzformált változata voltaképpen az első Esterházy-textusként lépett be az angol nyelvű irodalmi hagyományba, amely így olyan nyelvi konstrukcióként tette hozzáférhetővé a posztmodern magyar irodalom tendenciáinak egyik szignifikáns elemét, hogy az következképpen a fordíthatóságát, dilemmatikus poétikai módozatait, nyelvi-retorikai újszerűségét, valamint hagyománytörténeti összefüggéseit elemző folyamatok aktivizálódását sürgette.⁴

Innen nézve válhat érthetővé az, hogy miért elengedhetetlen a szöveg fogadtatás-történetének vizsgálata, és kiváltképp miért képezi a mű hatás-történetének jelentős részét a fordított – tehát alapvetően hermeneutikai viszonyt feltételező – prózai szerkezet. A recepciótörténet első darabjainak vizsgálatához szükségeszerű áttekinteni a kötet szerkesztőjéhez, John Lee-hez köthető fülszöveg alapvető tematizáló és értelmezői állításait:

[Esterházy Péter szövegeinek] regénypoétikája ismeretes a tiltott, kényes, valamint vitatott témákról, mellyel a szerző kiemelkedő és élénk szerepet tölt be a jelenleg virágzó magyar irodalmi fikcióirodalomban [...] valamint így – az első angolul megjelenő kötetével egy – jelentős átértelmezését adja egy klasszikus témának, mégpedig egy szülő halálának.⁵

Mindezen szerkesztői állítások mellett a szöveg alapvető cselekménye és a narratív struktúra által létrehozott és vélt jelentések megragadása, illetve azok összefoglalása is helyet kap az első oldalon. „Két fiútestvér és egy lánytestvér, a felnőttkorba lépve összegyűlnek egy borzasztóan forró augusztusi napon az anyjuk halálos agyánál. Az idősebbik testvér hitelesen beszéli el az elkerülhetetlen eseményeket; az édesanya halálát, a temetést és a gyász napjait...”⁶ Mivel e lakonikus, de a szöveg nyelvi szerkezetét és retorikai hangoltságának leírását célzó felütést voltaképpen az első interpretációs aktusként szükséges számontartani, ezért kiemelt fontosságúvá válnak az itt leírt – a tömörítés és nyelvi megragadhatóság – szándékával megalkotott mondatok. Azonban e megállapítások több vitatható észrevétellel és inherens problémafelvetéssel rendelkeznek, melyek abból az irodalomértelmezői tényből vagy konvencióból fakadhatnak, hogy minden értelmezés már kezdettől fogva, önmagában véve is a félreolvasás lehetőségét teremti meg, és csupán az interpretáció egy lehetséges módozataként jelenhet meg.⁷ Így amikor a kötet elején található (pre)szöveg (előszó funkcióját betöltő, fül-szöveg)⁸ érdemi állítást tesz a szöveg egészére tekintve – mind tematikai, mind biografikus adatok szintjén –, akkor az egy adott értelmezési eljárás manifesztációját intencionális módon veszi központi terébe, és ezáltal nem vesz tudomást arról sem, hogy egyúttal le is szűkíti a lehetséges értelmezési horizontot, kihagyva ezzel a befogadót az esztétikai kódok tulajdonképpeni megfjézésére irányuló „játékból”.⁹

Hasonlóképpen szerzői-biografikus irányból olvasta a szöveget John Taylor kritikája is, ugyanis az európai irodalom aktuális irányvonalairól írott tanulmányában kifejti, hogy Esterházy szövege alapvetően komikus és ironikus események narratív egymásutánosságaként értelmezhető, valamint arra is felhívja a figyelmet, hogy a retorikai beszédmód által létrehozott és alkalmazott esztétikai szerkezet és az általa megformált textuális kifejezőmód jelentős mértékben eltér az angolszász irodalmi hagyomány megszokott irányvonalaitól.¹⁰ Ezenfelül Alexander Karn tanulmányában – ami eklatáns példaként mutathat rá arra, hogy az Esterházy-prózát milyen műfaji és kanonikus erők vonták vonzáskörzetükbe az angolszász irodalmi tendenciák-

ban – *A szív segédigéinek* szövegét a posztmodern irodalom lehetséges szervezőelveinek egyik tökéletes reprezentációs modelljének tekintette. Továbbá még azt is megállapítja, hogy – amikor 1990-ben az eredeti szöveg fordítása elkészült – a kritikusok általi vegyes fogadtatás alapvetően tovább erősítette azt a fordításelméleti feltevést, miszerint Esterházy szövegei egy más nyelvi-kulturális közegben nem képesek teljes mértékben ugyanazt a hatást kelteni – pontosan a nyelvek közötti elemi különbözőségeiből adódóan –, mint a forrásszöveg nyelvében és azon nyelvvvel megegyező kultúrkörben.¹¹ Mindebből pedig világosan érzékelhetővé vált a kritika számára is, hogy a befogadók értelmezési eljárásai nem tették lehetővé a szöveg mélyebb szemantikai kapcsolatainak megragadását – mivel az egy eltérő irodalomértés premisszáit feltételezte újfajta nyelvi szerkezete miatt –, így tulajdonképpen a szöveg pragmatikai olvasásának, az esztétikai birtokbavétel ellenében, voltaképpen illuzórikus mezőjében ragadtak.¹²

John Simon a *New Republic*-ban megjelent kritikájában is ezt az alapvetően negatív fogadtatást erősíti meg, és már a tanulmánya elején azon aggodalmait artikulálja, miszerint „ezt az írói programot csak homályosan értem/érzékelem”. Továbbá kritikájában azt is kiemeli, hogy azon posztmodern technikák, melyekkel a narratív beszédmód létrehozta a szöveg struktúráját, nem válnak jelentéssé az angol befogadók számára, és csupán egy fragmentált szövegtestet eredményeznek, amely önmagában már egy kvázi bukásként értelmezhető a szerző próbálkozását tekintve. Ugyanakkor az az állítás, hogy a „bukás” magának a szöveg szerkezetének immansens elemeként jut érvényre, több mint megkérdőjelezhető, mivel az egész szöveg szerkezetét vizsgálva sem fedezhető fel az implicit szerző által előre kijelölt értelmezési irányvonal, amit egyértelműen számon lehetne kérni a szöveg egészén. A „bukás” szemantikai horizontja sokkal inkább annak a vizsgálatát vonhatja kérdőre, hogy egy narratív struktúra mint nyelvi médium, mennyire képes egy haláleset állapotyszerűségét reprezentálni, voltaképpen e jelenséget megragadni a nyelv működés módját aktivizálva. Visszatulva tehát a fentebbi kritikai észrevétel fő elemére, *A szív segédigéi* nyelvi konstrukciójának esetében nem a szerző vagy irodalmának alapvető bukásáról van szó, hanem a szöveg azon saját maga által állított problematikus nehézségéről, miszerint a halál metafizikai voltát gyakorlatilag képtelenség megragadni a nyelv létező attribútumai által.¹³

E gondolatmenetet a szöveg implicit szerzője is alátámasztja, amikor számos helyen felhívja az implicit olvasó figyelmét a létrehozott szöveg voltaképpen hiányosságaira, a lét és gondolkodás nyelvi létmódjára, annak di-

lemmatikus elemeire, valamint a halál elbeszélhetőségének történeti viszonyaira, egyúttal annak tulajdonképpeni lehetetlenségére:

mert az igény, hogy anyámról írjak, néha nagyon váratlanul jelentkezik ugyan, de nagyon bizonytalan is, vagyis erőltessem meg magam, nehogy egyszerűen és pillanatnyi kedvem szerint egyetlen betűvel püföljem te-le a papírt, mmm mmmm mm m m m [...] nem használom a nyelvet, nem akarom felismerni az igazat, és még kevésbe azt Önök elé tárni. Az sem jut eszembe, hogy megnevezzem a világot, következképpen az égvilágon semmit sem nevezek meg, hisz nevéen nevezni annyi, mint a nevet örökösen feláldozni a megnevezett dolognak...¹⁴

Ezt a textuális módon jelentkező léttapasztalat általi elképzelést támaszthatja alá a magyar recepciótörténetben megjelenő, egyik lakonikus tanulmány, a Tolcsvai Nagy Gáboré is.¹⁵ Tolcsvai szövegének központi témáját alapvetően *A szív segédigéinek* stílusszerkezetéről való értelmezés adja, azonban néhány lényegi pontban kapcsolódik az angol recepció azon irányához, mely a nyelv képességeit és a halál elmondhatóságát tárgyalja. A nyelv képességeinek lehetőségeiről és a metafizikai „tér” nyelv általi megragadásáról ugyanis számos releváns megállapítás hozható fel példának a szövegből: „Elsőként azt szükséges leszögezni, hogy a stíluspluralizmus [...] az elmondhatóságra tett kísérlet részeként értelmezhető: a beszélő személyek a maguk nyelvén szólalhatnak meg, hogy a mondásuknak igazságértéke legyen [...] tehát szó sincs valamiféle illusztrációról...”¹⁶

Ezért csupán azt lényeges kiemelni, hogy *A szív segédigéinek* ezen elbeszélői és stilisztikai szerkezete alapvetően azt kísérel meg prezentálni, hogy a figuratív beszédmód milyen különböző nyelvi eszközökkel élhet, amikor a halál és az akörül szerveződő általános negatív hangoltság elbeszélhetőségét célozza meg. Tehát voltaképpen akkor, amikor azt igyekszik kifejezni, ami a kultúrtörténet különféle tapasztalati formái szerint eladdig elmondhatatlannak bizonyult: „Hangsúlyozottan elbeszélés a szöveg [...] vagyis a nyelv kikerülhetetlenségén alapul.”¹⁷

Ahogy azonban a szöveg több helyen rámutat, a halál jelensége gyakorlatilag értelmezhetetlen és kimondhatatlan marad az elbeszélő instancia számára, nem képes konkretizálni az ahhoz kapcsolódó eseményeket, csupán különböző transztextuális nyelvi panelekkel tehet kísérletet a halál eseményének megragadására. Ennek lehetetlenségét és az arra való rádöbbenés pillanatát, valamint az ahhoz kapcsolódó hatalmas feszültség érzetét

– Tolcsvai szerint – a mű közepén található fekete oldal és az ahhoz tartozó szövegbeli „kifakadás” támaszthatja alá és jeleníti meg: „Zengő érc vagyok és pengő cimbalom! Rohadjon meg mindenki. Gyűlöllek.”¹⁸ Ezen az oldalon megjelenő nyelvi szinkretizmusra eklatáns példa az előbbi mondat, melynek poétikai jelentősége arra enged következtetni, hogy az elbeszélői diskurzus voltaképpen képtelen kifejezni magát a nyelv segítségével, és csupán a vendégszövegek struktúraalkotó jelenléte nyújthat valamiféle kapaszkodót számára az elbeszélés során.

Ezt emeli ki továbbá Alexander Karn is. Szerinte a posztmodern irodalom gyakori jellemzői közé sorolt intertextualitás, a vendégszövegek, valamint allúziók technikáját kihasználó és arra rájátszó mechanizmusok jelentős mértékben fordulnak elő Esterházy szövegében. Karn éppen úgy hívja fel a figyelmet a vendégszövegek műben való jelenlétére, hogy közben egy alapvető strukturális elkülönböztetésre is emlékeztet: egyrészt, egy oldalon csak egy, az elbeszélőhöz kapcsolódó „fő” szöveg jelenik meg, másrészt egy kapitálissal szedett szövegtest, amely különböző intertextusokból épül fel. Ez a tipográfiai szintén elkülönülő szövegrész tehát értelmezhető a beszédmód olyan kijelentései szerint is, amelyek az elmondhatatlant próbálják meg szubsztitucionális módon egy transztextuális viszonyrendszerben láttatni. Ugyanakkor visszautalva az angol fordítás következtében létrejövő hipertextuális relációra, Karn továbbá azt is hangsúlyozza tanulmányában, mely a mű befogadásának kvázi sikertelenségét is alátámaszthatja, hogy ezen poétikai-retorikai eszközök alkalmazása az idegen nyelvű olvasót alapvetően elbizonytalanítja, és kimozdítja abból az elvárési horizontból, melyben képes lenne a szöveget megszokottként olvasni. Valamint a szöveg kapitálisan szedett elemeinek további értelmezői nehézségei abból is fakadhatnak, hogy azok voltaképpen a befogadótól széles körű irodalmi műveltséget várnak el, és így a szöveg csupán akkor tudja annak olvasóját is formálni egy dialogikus viszonyban, ha ezen irodalmi előfeltevések teljesülnek, mivel ennek hiányában a szöveg könnyedén válik poétikailag súlytalanná, egyúttal esztétikai relevanciáinak jelentősége meg is szűnik.

Vince Passaro, a *New York Newsday*-ben megjelenő kritikájában szintén a vendégszövegek potencialitásának kérdésköréhez szól hozzá, miszerint a már fordított szöveg befogadója nem lehet tisztában azzal, hogy az adott intertextus mi okból van jelen a szövegben, és mely irodalom műveltségi premisszáit kell a szöveg interpretálásához felszínre hoznia.¹⁹

Továbbá James Marcus a *The Philadelphia Enquirer*-ben megjelent²⁰ kritikájának értelmező olvasatában az édesanya halála által implikált szomo-

rúság és az elbeszélő „hátborzongató otthontalansága”²¹ alapvetően képtelenné teszi a narrációra az azt létrehozó instanciát.²² Ezt alátámasztva pedig megállapítható, hogy az implicit szerző már a főszöveghez tartozó előszóban kifejti, és mintegy előrevetíti, hogy a halállal való foglalkozáshoz és annak nyelvvel való megragadásához nincsenek megfelelő szavak, vagyis voltaképpen mindig hátramarad valami definiálhatatlan szféra az elbeszélés struktúrájából:

mert az igény, hogy anyámról írjak, néha nagyon váratlanul jelentkezik ugyan, de nagyon bizonytalan is, vagyis erőltessem meg magam, nehogy egyszerűen és pillanatnyi kedve szerint egyetlen betűvel püföljem tele a papírt, m m m m m mmm m [...] Nem beszélek; de nem is hallgatok: s ez megint más dolog. Óvatos vagyok, anyámról van szó.²³

Visszatérve azonban a magyar fogadtatástörténet e jelenséget érintő meglátásaihoz, fontos a figyelmet Máthé Andrea tanulmányára és annak Wittgenstein által életre hívott elgondolásaira irányítani, miszerint „ha az ember filozofál, akkor eljut végül oda, hogy már csak egy artikulálatlan hangot szeretne kiadni”.²⁴ Ez természetesen az implicit szerző magánfilozofálásának és az „m” hang mint egyetlen kimondható hangként való értelmezését támaszthatja alá. Ezen hang folyamatos kiejtése során – Máthé joggal hivatkozik Plessnerre – alapvetően „megszűnik a nyelvet éltető önuralom”²⁵, és az valamiképpen a szótlanság és beszéd közötti állapotot tükrözi, ugyanakkor mintegy elsődleges jeleként jut érvényre a halál kifejezési vágyának értelmében, így voltaképpen a halállal való szembeszegülésként is értelmezhető.²⁶

Máthé tanulmánya továbbá *A szív segédigéinek* szövegét alapvetően egy olyan belső imakísérletként értelmezi, mely az elbeszélés folyamán „nem a szokásos értelemben válik belső beszéddé”, mivel az nem szakralitásként jelenik meg, hanem valamiféle „közöttiség” általános tapasztalataként. Ugyan- is a narrátori beszédmód folyamatosan a „szent és profán között ingadozik, meg-megújuló megszólalási-megszólítási kísérletként marad fenn”.²⁷

Ezért a szöveg során számos esetben az elbeszélőtől vagy megvonódik a szavak használatának képessége, vagy saját magától taszítja el azokat, mindezzel utalva arra is, hogy az imának a nyelve immanens módon képtelen arra, hogy jelölőként funkcionáljon a gyászmunka által életre hívott léttapasztalat számára.²⁸ Így Máthé olvasatában a középső fekete lapon Pál apostol szeretethimnuszának textuális modulációja jelenik meg, amely valamikép-

pen a gyász okozta otthontalanságot és a világból való kivetettség állapotát egy kifakadás retorikai alakzataként fogalmazza meg: „A gyászban megakad a beszéd, a gyermeki tehetetlenséget kifejező mammogás után ordítássá, majd némasággá válik.”²⁹

A fordíthatóság, az intertextualitás és a magyar nyelvű hagyományba való beágyazottság szempontjainak figyelembevétele miatt nem lehet megkerülni annak felmutatását sem, hogy a regény narratív-retorikai pozíciója által, vagyis alapvetően az elbeszéléstechnika által konstruált különböző nyelvi regiszterek keveredésének és annak értésének – vagy érthetlenségének – lehetőségei miként interpretálhatók a fordítás poétikai-nyelvi változásának következtében. Ezért arra fontos fókuszálni a továbbiakban, hogy egy irodalmi hagyományban „benneélő”, a maga nyelvi megszerkesztettségében létező szöveg; jelesül egy adott nyelven íródott prózai vagy akár lírai szöveg kapcsán felmerülő elméleti és a befogadáshoz kapcsolódó különböző interpretációs nehézségek mennyiben változnak meg/oldódnak fel a fordítás következtében. Ezenfelül kérdés az is, hogy mi az, amit egyáltalában elvi lehetetlensége okán képtelenség dekódolni. Ehhez kapcsolódva pont az Esterházy-próza esetében vált valós felvetéssé az, hogy prózapoétikai eljárásai kvázi a nyelv areferenciális és jelölő oldalát kísérlik meg kidomborítani, mintegy a fiktív-valós határainak alapvető destruálása által folyamatos játékot biztosítva a befogadó számára. Így a fordítás következtében éppen annak a vizsgálatára látszik elkerülhetetlennek, hogy ez a nyelvi játék milyen mértékben veszti érvényét az idegen nyelvű befogadók értelmezői eljárásaiban.

A nyelvi szinkretizmus elméleti lehetőségeire és annak fordítástechnikai dilemmáira mint az Esterházy által írt *A szív segédigéi* című szöveg egyik lehetséges interpretációs módjára mutat rá Tolcsvai Nagy Gábor *A nyelv fennköltségének megvonása Esterházy Péter prózájában* című komplex, ugyanakkor lakonikus – az irodalmi hermeneutika és a nyelvészeti pragmatika irodalomról alkotott nézeteit szintén megemlíti – tanulmányában.³⁰ Mindemellett szövegének tulajdonképpen kiindulópontját vagy teoretikus axiómáját abban a viszonyban lehet releváns módon összefoglalni, miként Esterházy prózája – és itt hangsúlyosan érthető ez *A szív segédigéi* textusának nyelvezetére is – eltérő értelmezési módokban olyan nyelvi szinteket és beszédmódot is prezentál, amelyet különféle szempontok alapján lehet nemprivilegizált, bizalmas vagy akár informális társalgási nyelvnek is nevezni. E prózapoétikai váltás abban a hatástörténeti összefüggésben ragadható meg igazán, mely szerint voltaképpen az elvárt beszédmód hangoltsága az emel-

kedett, összetettségében magas színvonalat és műveltséget implikáló nyelvi regiszterek használatáról mintegy idővel átváltott egy, az előbeszédszerűséget, valamint az informális nyelvezetet inkább magának tudható és azt artikuláló retorikai pozícióra. Mindez voltaképpen azt is jelentette, hogy Esterházy szövegei kvázi elhagyták a magyar és európai irodalmi hagyomány magas fennkölséget árasztó retorikai eljárásainak megjelenítését, ami pedig egyértelműen azzal is járt, hogy a korábbi irodalmi kánon felől olvasva, a szövegek tulajdonképpen romlásként voltak megragadhatók. Ezzel ellentétben viszont az irodalmi progressziót pártoló iskolák belátásai szerint mindenképpen üdvözlendőnek hatottak az újfajta nyelvi manifestumok, mindezzel pedig szét is feszítették az akkori befogadók elváráshorizontjainak keretét. Tolcsvai *A szív segédigéi* textusának a narrátori beszéd által létrehozott stílusszerkezetét elemezve és kiemelve a nyelvi szinkretizmus különféle módokon megjelenő formalehetőségeit, azt a megállapítást teszi, hogy a szöveg elbeszélői eljárása alapvetően számos nyelvi regisztert mutat be és szinkretizál egymással, mindezzel pedig létrehoz egy olyan komplex retorikai mezőt, amelynek értelmezése – a megjelenés idejének akkori perspektívájából – minden bizonnyal igen nehézkesnek tűnt. Mindennek az elméleti és szövegközeli igazolására a főszöveg első részegységében található összetett beszédmód által létrehozott narratív-nyelvi egységet említi példaként:

„Imádkozzunk”, mondta, amin én azt értettem, imádkozzunk, és menjünk már innét. Őcsém villámló tekintettel pördült felém, mint kit pápista álnok vipera csípett meg, mintha valami disznóságot mondtam volna, illetlen nyegleséget. Nem mertem nyugtatni, gyorsan belefogtam a Miatyánkba, mint egy zugárus. Húgunk elhúzta a száját; mert gyerekkorunk óta, ilyenkor apánkra gondolunk, atyánkra, a miénkre, illetve épp ezt a gondolatot szoktuk hessegetni, és ezt neveztük, a hessegetést, a Miatyánkot imádkozásnak.³¹

Tolcsvai szerint a fentebbi idézet teljes mértéken megfelelő arra, hogy rámutasson a különböző stílusrétegek egymásba játszásának technikájára, ugyanis ahogyan az itt diszkurzív módon megjelenik, a szöveg kezdő mondata kvázi előbeszédszerűséget implikáló jellegzetes beszélt nyelvi fordulatként értelmezhető, a további mondatokban pedig „már a sajátos Esterházy-féle fogással él [a szerző]: szinonim viszonyban kétszer mutatja be verbálisan, hasonlattal a viszonyt az őcs és a beszélő között. A két hasonlat stílusbeli kontrasztja teszi mindkettőt valamilyen stílustípushoz tartozóvá: az elsőt

archaikussá, a hitviták mind irodalmiasodott, mind folklorizálódott nyelvi hagyományába tartozóvá, a másodikat mai átlagos beszélt nyelvivé egy határozott bizalmas összetevővel”.³² Hasonló módon a következő mondatban bennefoglalt ellentétet a „Miatyánk” és a „zugárus” szavak nyelvi regiszterbeli eltérése idézi elő, majd ezt az ellentétet a következő mondat mintegy lineárisan és kauzális viszonyrendszerben le is vezeti úgy, hogy a különböző szavak – „apa”, „atya”, „Miatyánk” fokozatosan emelkedettebb nyelvi stílusban válnak értelmezhetővé. Ez majd kellő iróniával egy ellenpólusba fordul azáltal, hogy a „Miatyánk” imádkozásának aktusát egyszerre szekularizálja a narrátori beszédmód, illetve az „apa” szóváltozat különféle megjelenéseit voltaképpen egyszerre távolítja el szakralitás közegétől, és teszi közelebbé ahhoz. A Tolcsvai által vizsgált és az Esterházy-próza alapvető prózapoétikai és retorikai eljárás módjaként vett stíluszinkretizmus nyelvi fordíthatóságának dilemmáját nagy mértékben befolyásolja tehát az a tény, hogy ezen beszédmódbeli regiszterek megértése és egyáltalán azok egymástól való különbségének felismerése olyan mértékben kultúrába ágyazott attribútum, hogy azok egy új nyelvi közegbe való átkerülésükkor prognosztizálhatóan elvesztik az így létrejövő irónia és nyelvi bravúrjáték minden elvi lehetőségét. Tehát amikor az elbeszélői instancia egy adott nyelvi kód humorforrására játszik rá, vagy a standard és vernakuláris beszédmód közötti különbség ironikusságát és annak nyelvi megjelenítését inszcenirozza a szöveg, akkor az szükségszerűen azzal a megkötéssel is együtt jár, hogy csupán az abban a nyelvi környezetben élők számára táru fel jelentéssel hordozóként ezen elemek alkalmazása és egyúttal megértése. Mindezzel pedig arra is rá lehet mutatni, hogy a fordítás következtében így egy jelentős mértékben leszűkült, nyelvi-poétikai eljárásainak aktiválhatóságától megfosztott nyelvi struktúrát kap az adott – jelen esetben angol és amerikai – kultúrkörhöz tartozó szélesebb értelemben vett interpretáló olvasóközönség. Mindebből továbbá az is következik – ami szintén az Esterházy-próza egyik lehetséges posztmodern attribútumaként értett intertextualitás technikájának használatából egyértelműen megállapítható –, hogy releváns vállalásnak tűnik összefüggő viszonyrendszerben felmutatni a különböző vendég szövegek fordítás következtében bekövetkező voltaképpeni diszfunkcionalitását. Mindazonáltal az így megjelenő transztextuális utalások rendszerét tulajdonképpen a halál állapotszerűségével kauzális relációként értelmezett feltevést szükséges közelebbi vizsgálat tárgyává tenni.

E fentebb említett technikának a befogadástörténetben is megjelenő hangsúlyosságát alátámasztva, Kulcsár-Szabó Zoltán *Az idézet vége* című,

Esterházy prózapoétikáját és stilisztikai attribútumainak történetét feltáró tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy az idézéstechika komplex eljárásainak, valamint a brikolázs módszer lehetőségeinek vizsgálata mindig is az Esterházy-recepció egyik kiemelkedő elméleti eleme volt, már az első kötet megjelenésétől kezdve.³³ Bár azt is kiemeli az idézéstechika textuális-poétikai alkalmazhatóságának vizsgálata során, hogy – és az amint megfigyelhető *A szív segédigéi* szövegének esetében – a citátumok használata mindazonáltal, hogy a korban számos jogi és irodalomelméleti kérdést és olykor polémiákat vetett fel, mára olyan receptív folyamatok artikulálásához vezetett, melyek előfeltevésként kezelik az esztétikai tapasztalat autonóm létállapotát. Mindezzel pedig arra is utalnak, hogy a jelentésalkotás nyitottságát és a dialogikusság viszonyát még nem értették axiómaként – az akkor kurrens – irodalomtudományi iskolák irodalomértéshez kapcsolódó nézetei.³⁴ Továbbá az intertextuális szöveg létrehozásának funkciója abban is felismerhetővé vált, hogy Esterházy szövegei folyamatosan a megértés és érthetőség voltaképpen kockázataival szembesítették a befogadót, és ezáltal az vált a szövegek egyik fő szervezőelvévé, hogy miként képes a narratív retorika ilyen elemekkel dolgozó technikája a jelentéskonstruálás folyamatába még inkább bevonni az értelmezőt.³⁵ Valamint az is nyilvánvalóvá vált a kortárs recepció számára, hogy ez a jellemzően idegen mondatokból és kölcsönzött textusokból építkező prózavilág tulajdonképpen széttöri és kifordítja azt az elgondolást – ami egyébként a kezdő Esterházy-próza értelmezésében jelentős szerepet játszott –, hogy a fiktív és a valós közti párhuzamokat vizsgálva mintegy a realista irodalom feltevései felől olvasva volnának igazán megragadhatók a szövegek prózapoétikai újdonságai vagy alapvető attribútumai. Mindezen idézéstechikai, valamint az abból építkező prózavilág elméleti lehetőségeit átformáló műfordítás nyomán létrejövő változások mind markánsan jelennek meg a magyar nyelvű értelmezői horizonton is. Ezzel pedig egyszerre rá is kérdeznek mindarra, ami az így létrejövő célszöveg prózapoétikai és stilisztikai képességeit új keretrendszerben való vizsgálatának következményeiként kell számontartani a befogadás során.

E fentebb említett poétikai eljárásokat összekapcsolva tehát a halál motívumával, arra a nyelvi viszonyra szükséges még rákérdezni, mely szerint *A szív segédigéi* szövegének intertextuális utalásai és különböző nyelvi panelei a fordítás következtében mindaddig halott státuszállapotban konstituálódnak, amíg azokat a befogadó értelemkonstruáló olvasata sajátként fel nem ismeri, és dialogikus viszonyba nem kerül ezekkel. Gyakorlatilag e

prózapoétikai eljárásnak a nehézségét az adja, hogy a forrásszöveg nyelvének kulturális és irodalmi közegéből kiszakított nyelvi kódok és az azok által keltett iróniahalmaz interpretálását már mindig is meg kell előznie egy értelmezésbeli dialogikusságnak, ami pedig a kultúrák alapvető szerkezeti különbségében szinte lehetetlenné válik. Mindebből az is következik, ahogyan Szabó Gábor *Ragaszthatatlan szív* című tanulmányában³⁶ kifejti, *A szív segédigéi* textusa – nemcsak fordított verziójában – egy olyan irodalmi-halotti mauzóleumként gondolható el, melybe a temporalitásból való kiszakítotttság okán, számos egymástól eltérő jelentőségű és esztétikai értékkel bíró szövegtöredék tartozik, melynek elemei így kvázi elvesztve eredeti szerepüket, funkciótalanná vagy hangsúlyosan más funkció által jelennek meg a szövegben, összekapcsolva így a szöveg tematikus szintjén létrejövő halál jelenségét egy, a narrativitás szintjén létrejövő halál státuszával.

E textuális viszonyrendszer prezentálására a legalkalmasabb mód, ha egy olyan szövegbeli példával fókuszálunk a két prózai szerkezet fordítás okán felfedezett különbségeire, melyek valamiképpen már azt is magukban hordozták, hogy a célnyelv befogadói eljárásai már csak egy leszűkült keretmezőben képesek egyáltalán mozogni. Az így problémaként felvetett elméleti dilemmák leginkább abban az intertextuális utalásrendszerben mutathatók meg, melyben az implicit szerző saját maga, előző kötetekben létrehozott és felépített szövegeit helyezi el, mindezzel pedig feltételezve azt, hogy annak olvasottsága vagy olvashatósága eleve adott egyáltalán abban a kultúrkörben. És ami így a lefordíthatatlanság/lefordítotttság hiányából kifolyólag is következhet, az az, hogy az adott interpretáló közeg nem érti a két szöveg textuális-kauzális egymáshoz létesített pozícióját. Következésképpen ideális példa erre a *Fancsikó és Pintából* átemelt szövegrészletek elemzése az angol fordítás – és a fő-, valamint mellékszövegek – tükrében:

FANCSIKÓ TŰNŐDŐ ARCKIFEJEZÉSÉNEK ELLENMONDÓ ERŐVEL CSAPOTT LE APÁMRA. – CSIH! PUHI! A BÓRPAPUCS ROBBANÁSA A HOMLOKON. ÉDESAPÁM A MEGROPPANT VÁLLAI KÖZÜL FÖLNÉZETT. – MIÉRT – JELENTETTE KI HALKAN. SUNYÍTVÁ KUPORGOK IGAZSÁGAIM TÖMBJÉN.

és:

FANCSIKÓ POUNCED ON FATHER WITH A FORCE THAT BELIED HER CONTEMPLATIVE EXPRESSION. „POW! POW!” THE LEATHER SLIPPER EXPLODED IN HIS FACE.

MY FATHER LOOKED UP FROM BETWEEN HIS BROKEN SHOULDERS. „WHY?” HE PROTESTED SOFTLY. I SQUATTED, COWERING ON THE BLOCK OF MY TRUTHS.³⁷

Ugyanis jelen szöveghelyek esetében – két vendégszöveg egymáshoz és a főszöveghez képesti viszonyából – egyértelműen megállapítható az a különbözőség, hogy amíg a magyar, eredeti változat esetében a tulajdonképeni játék a két szöveg között nemcsak annak szemantikai szintjei miatt lehetséges, hanem egy hálózati olvasat lehetőségét is felkínálja az értelmezés számára, addig viszont az angol verzió esetében a valódi transztextuális – tehát egy másik szövegre való mutató – modellje és működése alapvetően megkérdőjeleződik azáltal, hogy angol fordított szöveg egyáltalában nem is létezik, vagyis halottként vagy meg sem születtként kell azt a mindenkori befogadónak interpretálnia. Végső soron tehát a különböző transztextuális elemek olvashatósága a fordítás nyomán egyértelműen érvényét veszti, az abból következő játék pedig emiatt fel is függesztődik, a textuális linkek – az Esterházy-életművön belül – egymásra mutató volta pedig így teljes mértékben megszűnik releváns eljárás módoként funkcionálni. E halott státuszt és mindezen általános – a fordításból adódó – léttapasztalatot leginkább az Unheimliche fogalma világíthatja meg, ami szintén a fordítás során létrejövő elidegenedés eredetiségére világíthat rá. Teheti mindezt azáltal, hogy a „Heimliche” fogalom szemantikai komplexitását aktivizálja, és a valamiben való otthonosságot fejezi ki, leginkább abban a viszonyban táruul fel az értelmezés számára, amelyben otthonos távolléte mutatja meg egyáltalán magát a vélhető otthonosság helyét.

Tehát ennyiben *A szív segédigéi* textusának angol nyelvű befogadástörténete jól mutatja azokat az egyértelmű jeleket, amiktől a szöveget interpretáló szubjektum az otthontalanság érzetének jelentésbeli összefüggései által pozícionálhatja saját maga olvasói horizontját.

JEGYZETEK

¹ Vö. „Egy mondatban egész irodalmunk tapasztalata benne van, évszázadok vannak minden élő mondatban, és persze mindez minden pillanatban választás, vallomás, döntés, szenvedély, szépség és erkölcs.” = Esterházy Péter: *Arra gondoltam, hogy az le*, az ELTE Bölcsészettudományi Karán 1996. március 4–11., 18–20-án elhangzott „Arany János előadások” írott változata, Budapest, 1996, 4.

² Kulcsár Szabó Ernő: *A zavarbaejtő elbeszélés*. Athenaeum, Budapest, 1984, 35.

³ *Uo.*, 35.

⁴ A szöveg fordítását az a Michael Henry Heim végezte, aki az UCLA szlavisztika intézetének professzoraként többek között korábban Konrád György, Milan Kundera, Bohumil Hrabal és Günter Grass műveit is angol nyelvre ültette át.

⁵ [Kiemelések tőlem – V. R.]. John Lee: *Helping verbs of the heart*. Grove Press, New York, 1990.

⁶ *Uo.*, 1.

⁷ Jonathan Culler: *Dekonstrukció*. Osiris, Budapest, 1997, 176.

⁸ E fülszöveg mint fogalom szemantikai spektruma éppen azt mutathatja fel, hogy a hallgatás módszere által (kvázi ráhallgatva a szöveg egészére) valami olyan meghallása lenne a feladat, ami a beszédként értett nyelv lineárisan kódolt átfordításában elveszett. Tehát ennyiben annak kihallgatása válik fontossá, amit az írás materiális megjelenése úgymond elnémít.

⁹ Roland Barthes: *S/Z*. Osiris, Budapest, 1997, 16.

¹⁰ John Taylor, *Into the heart of European Poetry*, Transaction Publisher, New Jersey, 2008, 208–212.

¹¹ Alexander Karn, *Postmodern techniques in Peter Esterházy's Helping Verbs of the Heart*, HUNGARIAN STUDIES 8. No. 2. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. Akadémiai, Budapest, 1993, 325–329.

¹² Ezenkívül a fordított szöveget egyes kritikusi beszédmódok egyenesen olvashatatlanak és bosszantónak tartották, jelesül a szerző „unortodox megoldásai” miatt.

¹³ Valószínűsíthetőleg a narratív retorika által keltett textuális feszültsége, valamint az elbeszélő tehetetlenségének érzete is ebből az elmondhatatlanság előfeltevéséből eredhet.

¹⁴ Esterházy Péter: *A szív segédigéi*. Magvető, Budapest, 2016.

¹⁵ Tolcsvai Nagy Gábor: „*Nem találunk szavakat*”. Kalligram, Pozsony, 1999, 230–243.

¹⁶ *Uo.*, 230–243.

¹⁷ *Uo.*, 230–243.

¹⁸ Esterházy Péter: *A szív segédigéi*. Magvető, Budapest, 2016.

¹⁹ Alexander Karn: *Postmodern techniques in Peter Esterházy's Helping Verbs of the Heart*, HUNGARIAN STUDIES 8. No. 2. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. Akadémiai, Budapest, 1993, 325–329.

²⁰ *Uo.*, 327.

²¹ Sigmund Freud: *The 'Uncanny'*. The Hogarth Press, London, 1925, 219–253.

²² Feltehetőleg így ezért is kölcsönözheti más szerző nyelvi paneleit, hogy ezzel is közelítsen az elbeszélhetetlenhez.

²³ Esterházy Péter: *A szív segédigéi*. Magvető, Budapest, 2016.

²⁴ Ludwig Wittgenstein: *Filozófiai vizsgálódások*. Atlantisz, Budapest, 1992.

²⁵ Helmuth Plessner: *Az érzékek antropológiája*. Ikon, Budapest, 1995.

²⁶ Máthé Andrea: *A könyv csábítása*. L'Harmattan, Budapest, 2009, 36–46.

²⁷ *Uo.*, 36–46.

²⁸ Mindezen felül a szöveg első felében gyakorlatilag csak az anyától tanult szavak vesztik el érvényüket az elbeszélő számára, így azért válhat szignifikáns vállalkozással a narratív pozícióváltás, mivel az anya éppen az így elvesztett szavak újramondását és a beszédképességet mintegy az újírás folyamatába ágyazva hozza létre fia számára.

²⁹ *Uo.*, 36–46.

³⁰ Tolcsvai Nagy Gábor „*Nem találunk szavakat*”. Kalligram, Pozsony, 1999, 208–229.

³¹ Esterházy Péter: *A szív segédigéi*. Magvető, Budapest, 2016.

³² Tolcsvai Nagy Gábor: „*Nem találunk szavakat*”. Kalligram, Pozsony, 1999, 236.

³³ Kulcsár-Szabó Zoltán: Idézet vége. *Alföld*, 2011/7.

³⁴ *Uo.*

³⁵ *Uo.*

³⁶ Szabó Gábor: Ragaszthatatlan szív. *Forrás*, 2000/4, 165–176.

³⁷ Peter Esterhazy: *Helping verbs of the heart*. Grove Press, New York, 1990, 19.

Darida Veronika

A TÖREDÉK ESZTÉTIKÁJÁHOZ

„A töredék esztétikájához, ami újabban foglalkoztat”¹ – ír jegyzeteket Mészöly Miklós az *Érintések* utolsó sorozatában. Ugyanitt a töredék úgy jelenik meg, mint a teljesség holdudvara és a megállás ünnepe.

Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy Mészöly viszonya a fragmentumokhoz erősen ambivalens. „Szeretem a töredékeket, viszolygok tőlük. Majdnem megütve nem ütötték meg a hallgatás mértékét”² – vall róluk a *Tágasság iskolájának* Naplójegyzeteiben. Ehhez hozzátartozik, hogy közel ötven éven át vezet naplót és noteszeket, melyek egy részét beleilleszti későbbi könyveibe. Ezek a mikroformák az életmű szerves részei, hozzájárulnak egy gondolkodói portré kirajzolásához, az írói műhelymunka feltárásához.

Mészöly rövid formai kísérleteit főként három esszékötete őrzi: *A tágasság iskolája* (1977), *Érintések* (1980), *A pille magánya* (1989). Mindhárom könyvben található egy „Érintések” című rész (a könyvek második felében), mely több szakaszra tagolódik: egy csak számmal jelölt, név nélküli (I.) szakaszra, mely minieszékot tartalmaz, majd ezt követik a *Notesz* (II.) és a *Napló* (III.) című szakaszok. A három kötet datálja is az „érintéseket”: *A tágasság iskolája* 1942–1975, az *Érintések* 1957–1978, a *Pille magánya* 1978–1989 közötti szövegeket közöl.

A 2000-ben, már az életműkiadás részeként, újra megjelenő *Érintésekben*³ a szerző régi gondolatainak új formát és szerkezetet ad, miközben selektálja is őket. Itt eltűnik a korábbi hármas tagolás, a *Notesz* belesimulnak a rövid esszék közé, a *Naplókat* pedig Mészöly teljesen kihagyja, mivel ezeket egy másik könyvben akarja egybegyűjteni.⁴ A korábbi három kötetnek így egyfajta „esszenciája” jön létre, ötven év válogatása (1942–1992), ahol a régebbi írásokhoz még hozzákapcsolódik egy egészen új „Érintések”-szöveg,⁵ mely mintegy lezárja a korpust.

Töredékek köre

A töredék mint irodalmi forma iránti érdeklődésben Mészöly számos előképre támaszkodhat. Elsősorban Albert Camus-re, aki 1935-től egészen haláláig vezette „Füzeteit”, melyek feljegyzései között egyaránt találhatók reflexiók, aforizmák, készülő művekhez írt jegyzetek. De a francia irodalom „Cahiers”-hagyománya kapcsán említenünk kell Paul Valéry *Füzeteit* is, melyek a költőt a huszadik század egyik legjelentősebb megfigyelőjévé, filozófusává avatják. A naplók és a rövidprózák tekintetében pedig Kafka az, aki megkerülhetetlen példa.

Megnevezhetnénk még olyan szerzőket is, akikre Mészöly ugyan (legalábbis tudomásom szerint) nem hivatkozik, de akik a töredék talán legfontosabb huszadik századi teoretikusai: Maurice Blanchot és Roland Barthes. Blanchot fragmentumokból összeállított, az irodalomelmélet és a filozófia határán mozgó írásai a töredék töredék mivoltát tematizálják. Szövegeiben a töredékek olyan magukba záruló kört alkotnak, melyekből lehetetlen a kilépés. A „töredékes követelése”⁶ egyrészt az írás anonimitásának, pluralitásának és neutralitásának garanciája, másrészt egyfajta határjáték (a lezárással és a lezárhatatlansággal). Ennek a követelménynek megfelelően, személytelen (a legsemlegesebb hangnemben megírt) önéletrajzát Roland Barthes szintén töredékekből állítja össze, ebben is megjelenik a töredékek körének gondolata: „Töredékekben írni: a töredékek ekkor olyanok, mint a kör kerülete körüli kövek: körben forgok, egész kis világom darabokban, de vajon mi körül?”⁷

A barthes-i gondolatban egyszerre figyelhető meg az átfogó világkép széttörésének tapasztalata és a töredék magába záródó teljessége, hiánytalansága. Nem véletlen, hogy Barthes a töredéket gyakran a haikus művészetéhez hasonlítja, röpké és pillanatnyi felvillanásokhoz. A filozófus a „töredékek esztétikájáról” is beszél, még hozzá a rövid zenei formák (Schumann intermezzói) kapcsán, melyek a köztességet és a folyamatot egyaránt ábrázolják: „minden, amit létrehozott, *közbeiktatás* volt: de vajon mi és mi között? Mit érthetünk a megszakítások pusztá sorozata alatt?”⁸ Azonban a naplótöredékek és a naplóírás tekintetében erősen bizalmatlan, hiszen nézete szerint a hagyományos önéletrajzi napló már hitelét veszítette, mivel az író csak saját „hulladékain” elmélkedhet narcisztikusan benne. Ennek ellenére élete vége felé maga is naplóírással próbálkozik, de erősen reflektálva az írás közben felmerülő teoretikus problémákra. Hogyan lehet elkerülni a túlzott személyesség csapdáját? Művé alakítható egyáltalán a napló? Mivel

igazolható a „naplóírás betegsége”? Ezeket a kérdéseket Barthes *Tűnődés* című (csak posztumusz, 1984-ben megjelent) szövege teszi fel, mely szerint a naplónak sohasem személyes (pszichológiai), hanem csak irodalmi igazolása lehet. Erre példa a napló „mondatgyártó műhellyé alakítása”, melynek célja nem a szép, hanem a pontos mondatok előállítás.

Mészölyt, Blanchot-hoz és Barthes-hoz hasonlóan, a nagy narratívákban és univerzális elméletekben megingott bizalom, a széttört világgép tapasztalata vezeti el a töredékekhez.

Őt is lenyűgözi a fragmentumokban megjelenő sűrítés és redukció. Számára a töredék egyszerre rom és teljesség. Rom, amennyiben „megejtő létszünet; figyelmeztetően tartós pillanat, amely elképzelteti a semmit, a hiábavalóságot, a megváltó cselekvés hiányát”.¹⁰ Ugyanakkor a töredék őrzi magában a teljességet, hiszen „a végtelennek az ezredrésze is végtelen”.¹¹ A fragmentum működés módját legmegvilágítóbban talán *A piktúra bűnbeesése* című esszé tárja elénk,¹² Bálint Endre kollázskiállítására kapcsán. Mészöly itt látvány-fragmentumokról beszél, arról a tényről, hogy „a látvány mindig fragmentum”. A fényképezés, kiváltképp a kollázs fototechnikája pedig új lehetőséget ad a „fragmentum fragmentumának fölfedezésére”. Ahogy a rövid írás kiemeli, Bálint Endre fotómontázsain visszatérő motívum a kéz, mely kizárólag önmagát prezentálja (nem utal semmilyen távol lévő testre). Ezáltal az ábrázolt kéznek nincs konkrét jelentése, hanem jelez, egy ősi és nyitott jelentéstartomány felé mutat, vagy azt is mondhatnánk, hogy önmaga tiszta felmutatása által egy önmagán túlmutató gesztussá válik. Mészöly szerint Bálint Endrének „a fragmentumok iránti mágikus érzékenysége” a képeken megjelenő kezeket „úgy emeli át a művészet küszöbén, hogy a fragmentum kioltódik, és behelyettesítődik a maga archaikus teljességébe”.¹³

Ehhez hozzátartozik, hogy a látvány-töredékeket megragadni vágó fragmentumok olyan hirtelen felismerések, melyek víziószerű jellegük miatt kijavíthatatlanok. Azonban sohasem egymagukban állnak, hanem töredékek egész láncolatában. A töredékek olvasása az olvasót lassú olvasásra – állandó megállásra, megtorpanásra, elidőzésre – ösztönzi, miközben továbbírnyítja a következő gondolattöredék felé. Ám épp zártsága és átmenetisége miatt, a töredék a művészet egy lényegi vonásának felismeréséhez is elvezet. Hiszen ahogy az *Érintések*ben olvashatjuk: „a művészetnek mégiscsak ezek az egymást váltó átmenetei a nagy pillanatai: az útközbeniség. A megérkezetség lelki tájairól inkább csak hallgatva beszél.”¹⁴

Wittgenstein-töredékek

Mészöly Ludwig Wittgenstein filozófiájához való kapcsolódásának első evidens nyoma az 1964-ben írt *Levél a völgyből*.¹⁵ Fontos a dátum, hiszen Wittgenstein *Logikai-filozófiai vizsgálódások* (Tractatus logico-philosophicus) című műve először 1963-ban jelent meg magyar fordításban,¹⁶ és Mészöly esszénovellájának névtelen, az író alteregójaként értelmezhető főszereplője ezt a könyvet olvassa. Pontosabban ezt a könyvet is olvassa, mivel párhuzamosan egy drámán dolgozik, a „magát bénító, lehetetlenné tevő szerelemről”, és mindenekelőtt a természet változásait figyeli. A hétköznapi, visszatérő események (mint amilyen egy gyík sütkérezése a kövön) alapos megfigyelése egybeolvad a filozófiai olvasmányélménnyel, melyet gondosan kijegyzetel, és a kétféle tapasztalat hol találkozik egymással, hol összeütközik. Wittgenstein szerint a „dolgoknak nincs *a priori* rendjük” (5.634), emiatt „mindaz, amit leírhatunk, máshogy is lehetne” (5.634). Ugyanakkor a dolgok állását csak leírni lehet, nem pedig megnevezni.¹⁷ Tehát az író feladata: a gyíkok és a hangyák lehető legpontosabb leírása. Ám mivel a filozófiai belátások nyomán egy alkalom leírásából még nem következhetünk a következőre, ezért még ha meg is állapíthatunk a dolgok egymásra következése, ok-okozatisága szempontjából valamiféle logikát, akkor sincs semmilyen alapunk azt hinni, hogy a valóságban a legegyszerűbb eset fog bekövetkezni. Mészöly alteregója, a szemlélődő író a filozófiai logika és az élettapasztalat viszonyát kutatja, és nem éri be a wittgensteini válasszal. „Wittgenstein azt követeli az ideális logikától, hogy kijelentéseit semmiféle lehetséges tapasztalat meg ne cáfolhassa, de ugyanakkor ne is igazolhassa semmiféle lehetséges tapasztalat.”¹⁸ Az író azonban, az őt körülvevő táj folyamatos átalakulását figyelve, azt érzi: „és mégis mindez, az *egész*, valahogy logikus is, csak azt nem tudom, miért”.¹⁹ Míg a filozófus a nyelv logikai szintaxisát kutatja, addig az író az őt körülvevő élővilág (a Völgy) nyelvének szintaxisát próbálja felfedezni. Még akkor is, ha pontosan tudja, hogy ez a nyelv lényegileg néma – vagy legalábbis nem emberi nyelv.

„A gyíkom holnap is ki fog ülni a rönkre, s úgy tesz, mintha a lényegét értené. De félő, hogy nem fog érthető szót szólni soha.”²⁰

Wittgenstein később az *Érintések* számos töredékében előbukkan. Ő az a radikális filozófus, aki „a logikai elgondolhatóság határán felméri a filozófia helyzetét, és megszünteti”.²¹ Vagy aki, ahogy Mészöly értelmezi, a filozófia helyét átadja a művészetnek.²² Ugyanakkor egy kritikát is megfogalmaz Wittgensteinnel szemben, vagy inkább megpróbálja a gondolatait

kiterjeszteni, amikor így ír: „Mégsem valószínű, hogy bármilyen megszüntetésre szükség volna. A logikai elgondolhatóságnak nem adhat új játékeret a közvetlen megvalósulásokban és realitásokban adott helyzetek *új vonatkozási képessége?*”²³

Összegezve elmondható, hogy Mészölyt erősen foglalkoztatják a wittgensteini problémák: a nyelv és a gondolkodás viszonya, a gondolatok kifejezésének nyelvi határa, a nyelv logikája, a pontos leírás lehetősége. Miközben tudatában van annak, hogy a lehető legnagyobb pontosság és szigor önmaga csapdájává is válhat.²⁴ Ezért töredékes formában írt műveiben (a wittgensteini intencióhoz híven) azt vallja, hogy a teljességre való utalás csak a kihagyás révén lehetséges, a logika határán túl ott van a misztika, a racionalitás elér a vízióig,²⁵ majd elhallgat. „Csak a sugalmazó válogatás adhat hírt a totalitásról. A probléma wittgensteini, *magáról a maga* kimerítően nem nyilatkozhat, a nyelv a nyelvet nem mondhatja ki”.²⁶

Szintén a *Logikai-filozófiai értekezés* hatását jelzi a csend kérdésének ismétlődő felbukkanása. Wittgenstein művének lezárása: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell” (7.). Mintha erre a gondolatra reflektálna Mészöly, amikor megjegyzi, hogy „az abszolútnak a csend a beszéde”.²⁷ Vagy amikor az *Érintések* egy fiktív párbeszédében a „Beszélhetek még?” kérdésre azt válaszolja: „Természetesen. Csak pontosabb, ha hallgat.”²⁸

JEGYZETEK

¹ Mészöly Miklós: *Érintések*, Jelenkor–Kalligram, Pécs–Pozsony, 2000, 159.

² Uő: *A tágasság iskolája*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977, 329.

³ A könyv szerkezete (ahogy a szerkesztő, Thomka Beáta megjegyzi) Mészöly 1995-ös javaslatán alapul.

⁴ Mészöly naplóját csak a halála után adják ki, a kéziratos hagyatékot feldolgozva. Ld. Mészöly Miklós: *Műhelynaplók*, szerk. Thomka Beáta, Kalligram, Budapest, 2007.

⁵ Első megjelenése: *Apollon*, 1993, 1. sz., 6–13.

⁶ Maurice Blanchot: *A túl nem lépés*, ford. Szabó Marcell, Kijarat Kiadó, Budapest, 2014, 48.

⁷ Roland Barthes *Roland Barthesről*, ford. Darida Veronika, Typotex, Budapest, 2016, 130.

⁸ Barthes: *i. m.* 133.

⁹ Roland Barthes: Tűnődés, ford. Z. Varga Zoltán, *Kalligram*, 2001/7–8, 3.

¹⁰ Mészöly: *Érintések*. Szépirodalmi, Budapest, 1980, 22.

¹¹ *Uo.*, 87.

¹² Mészöly: *A pille magánya*, i. m. 102–103.

¹³ *Uo.*, 103.

¹⁴ Mészöly Miklós: *Érintések*. Szépirodalmi, Budapest, 1980, 89.

¹⁵ Uő: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. Magvető, Budapest, 1989, 623–630.

¹⁶ Ludwig Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés*, ford. Márkus György, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

¹⁷ Mészöly ezt Wittgenstein-idézetként tünteti fel, de a *Logikai-filozófiai vizsgálódások* későbbi kiadásaiban az idézet már így szerepel: „A tényállást csak leírni lehet, nem pedig megnevezni” (3.144). Wittgenstein pedig határozottan megkülönbözteti a tények és a dolgok leírását, ez utóbbi nem a filozófia dolga. („A világ tények és nem dolgok összessége”, 1.1.) Ennek a különbségtételnek Mészöly is tudatában van, hiszen az *Érintések* Naplójegyzeteiben idézi: „miként Wittgenstein adja tudunkra olyan rendíthetetlenül: »A világ mindaz, aminek az esete fennáll« – vagy: „A világ tények és nem dolgok összessége.” In: *Érintések*. Szépirodalmi, Budapest, 1980, 162–163.

¹⁸ Mészöly Miklós: *Volt egyszer egy Közép-Európa*, i. m. 627.

¹⁹ *Uo.*, 630.

²⁰ *Uo.*

²¹ Mészöly: *Érintések*. Jelenkor–Kalligram, Pécs–Pozsony, 2000, 147.

²² Habár zárójelben megjegyezhetjük, hogy Wittgenstein a művészetet nem említi a *Logikai-filozófiai vizsgálódásokban*, ahogy második főművében, a *Filozófiai vizsgálódásokban* sem.

²³ *Uo.*

²⁴ Ezért nem véletlen, hogy második főművében, a *Filozófiai vizsgálódásokban*, Wittgenstein első művét már tévedésnek titulálja.

²⁵ Ehhez lásd Mészöly egy korábbi, ars poeticaként is értelmezhető feljegyzését: „Szigorúságból és vízióból építkezni” (*A tágasság iskolája*, i. m. 289.).

²⁶ Mészöly: *Érintések*. Jelenkor–Kalligram, Pécs–Pozsony, 2000, 134.

²⁷ *Uo.*, 149.

²⁸ *Uo.*, 150.

Fekete Balázs

AZ OTTHONLÉT
ÖRÖMEBALÁZS IMRE JÓZSEF – DARAY ERZSÉBET (SZERK.):
KOLOZSVÁROS. JELENKOR, BUDAPEST, 2019.

Nem jó, mert a hétvégén Brüsszelben leszek. Holnap átugrom hozzátok Szegedre. Hazaérek, és már zuhanok is be az ágyba. Összevissza rohangáltam egész nap, hogy mindent elintézhessenek. – Hányszor és hányszor halunk és mondunk hasonló mondatokat a mindennapokban. Az életünk egy része biztosan nem áll másból, mint különféle helyek közötti mozgásból, a leggyakrabban egyáltalán nincs esélyünk, hogy bármilyen – a felületesen túli – kapcsolatot kialakítsunk környezetünkkel. Észrevegyünk egy szép tölgyfát a városi épületrengetegben, megcsodáljunk egy század eleji kovácsoltvas erkélyt, vagy egyszerűen csak rácsodálkozunk az ott lakókra.

2019 őszén Kolozsvár belvárosában vásároltam meg a *Kolozsváros* című kötetet, éppen céltalanul sétálgattunk Virággal a történelmi utcákon – egy ritka, de annál értékesebb pillanat volt –, és így jutottunk el egy ismeretlen könyvesboltba, ahol rögtön megragadta a szememet a kötet kék-kontrasztos borítója, majd az apró betűkkel szedett szerzők sora már kétséget sem hagyott, hogy ezt a könyvet meg kell vásárolnom. A kötet koncepciója egyértelmű, Kolozsvárról szóló kortárs művek vagy részleteik segítségével próbálja meg közvetíteni a „kolozsváriság” életérzését. Azonban nemcsak át akarja adni, hogy mit jelentett és jelent Kolozsvár mindazoknak a kortárs íróknak és költőknek, akik rövidebb vagy hosszabb ideig szoros kapcsolatba kerültek a várossal, hanem abban is segíteni szeretne, hogy az olvasó „otthon érezhesse magát a városban”. Az az érzésem, hogy a válogatás mindkét célját el tudja érni, és így nemcsak sok, mások által látott Kolozsvár-képet ad át sikeresen, hanem ahhoz is hozzájárul, hogy a nem kolozsvári olvasó – mint például én – valamilyen módon kapcsolatot alakítson ki ezzel a minden értelemben történelmi és különleges hangulatú hellyel. Sőt, még ezeken túl is tanít valamit e gyűjtemény.

A kötetben többféle – műfajilag néha határterületeken elhelyezkedő – szöveget is találhatunk, melyek eltérő regisztereikkel még inkább kihangsúlyozzák a „Kolozsvár-élmény” sokszínűségét és sokrétűségét. Ezek között is egyedi a nyitó szövegrészlet, melyben Bodor Ádám gyermekkorának és fogságának kiemelt helyszínére, a villanegyedre emlékezik. A visszaemlékezés rámutat arra a csak egy közép-európai sorsban megélhető paradoxonra, hogy „élete egyik mélypontjának színtere” egybeesett „a gyönyörű emléké gyermekkorával”. A kötet prózai gerincét alkotja azoknak a rövidebb-hosszabb, de sosem terjengős részleteknek a füzére, melyek egyes kortárs szerzők műveiből emelnek ki Kolozsvárral, kolozsvári emlékekkel kapcsolatos részleteket. E körben Szilágyi Júlia, Szilágyi István, Szócs Géza, Láng Zsolt, Selyem Zsuzsa, Magyar Tivadar, Vida Gábor, Térey János, Tompa Andrea, Szabó T. Anna, Demény Péter, Cserna-Szabó András, Zágoni Balázs, Szabó Róbert Csaba, és Gerlóczy Márton műveiből válogathat a kolozsvári hangulatokat megismerni vágyó olvasó. Mindezek mellett, és véleményem szerint ez a kötet egyik nagy erénye, a szerkesztők nem álltak meg a prózai részletek kiválogatásánál, hanem azokkal egyenrangú szerepet kapnak a Kolozsvárról szóló, a kolozsvárisághoz kötődő versek is. E költemények teszik teljessé a kötet által felkínált élményt, ezek képesek olyan hangulatok és távlatok közvetítésére, melyek szükségszerűen meghaladják a prózai művek lehetőségeit. A kötetben verseket találhatunk Király Lászlótól, Balla Zsófiától, Szócs Gézától, Cselényi Bélától, Visky Andrástól, Egyed Emesétől, Kovács András Ferencről, Szabó T. Annától, Demény Pétertől, László Noémitől, Karácsonyi Zsolttól, Szálinger Balázstól, Szócs Petrától, Láng Orsolyától, Horváth Benjítől, Visky Zsolttól és André Ferencről. Számos műfaj, klasszikus és posztmodern közelítések, mind-mind Kolozsvárból és a Kolozsvár-élményből kíván valamit megmutatni az arra érzékeny írók és költők szemével.

Az egyes prózai részletek és versek térbeli hivatkozásait, vonatkozásait gyakran térképek teszik láthatóvá, és ezek további – a megsárgult papírból google maps-be áttetsző – hangulatokkal gazdagítják a kötetet. A legtöbb esetben önálló, digitális műalkotásnak is tekinthető térképek, Bartos-Elekes Zsombor válogatásában és megvalósításában, egyes esetekben régebbi és legújabb térképek egymásra vetítésén alapulnak, és így megragadhatóvá teszik a város tereinek és megnevezéseinek párhuzamos állandóságait és változásait is. A térképeket nézve az olvasó könnyen kedvet kaphat az egyes helyszínek felkereséséhez, és tájékozódását a könyv végén található helynév-magyarázat segítheti, ahol legtöbb esetben a mai román utcanevek is meg-

találhatók. A próza, a költészet és a szépen megkomponált térképek valójában tálcán kínálják az olvasó számára Kolozsvár felfedezését és egy saját Kolozsvár-kép megformálását.

A sokszínű és minden elismerést megérdemlő anyagon is tisztán átszűrődik egy további, általánosabb probléma is, mely az azonnaliság ígésében zajló rohanó életünk egyik központi kérdése is lehetne, ha egyáltalán foglalkoznánk vele. Vajon tudunk-e otthon lenni, akár valahol, egy adott térben, akár a saját életünkben? E két dimenzió a látszat ellenére sem választható ketté, életünket ugyanis sosem általában, hanem egy időben és térben meghatározott környezetben éljük nap mint nap, és így fizikai kereteink egyben saját létünk egyik legfontosabb vonatkoztatási pontjává is válnak. A kötet írásai arra ébresztettek rá, hogy milyen gazdag viszonyrendszert jelent otthon lenni valahol és ezáltal magunkra is rátalálni. Csak példálózó jelleggel. Összekapcsolnak-e olyan csínyek emlékei a környezetünkkel, mint Szilágyi Istvánt és barátait, akiknek majdnem teljesen sikerült karácsonyeste az ortodox katedrális előtti emlékművet megvilágító lámpákat tönkretennie? (*Csillagoltogató háromkirályok*) Tudunk-e úgy gondolni múltunkra, amint Balla Zsófia írja: „A téli utcákat csak képen érem el. / Itten hazám a hó: szital, nő a lepel. / Nem a múlt hiányzik, hanem remélt jövő.” (*Képeslap*) Vajon elkísérnek-e szerelmeink emlékei mai sétáink közben is, ahogy arról Láng Zsolt ír: „Sokszor és sokan megzavarták sétáinkat, csókjainkat, összeolvadásunk pillanatait. Hol egy volt szerető bukkant fel, máskor kutya farka akart széttépni, de került boszorkány is, aki arcát arcunk közé ékelte...” (*Szerelemváros /Kolozsvár/*) Emlékszünk-e arra, hogy egy történelmi pillanat hatására egyszer csak túl tudunk lépni félelmeinken, ahogy az Magyar Tivaddal történt egy kolozsvári gyárban, a '89-es forradalom kezdetén: „Szerintem akkor fordult át az egész bátorságba. Akkor láttam először: nemcsak mi félünk tőlük, hát ők is félnek tőlünk.” (*A ragasztott ház*) Velünk maradhatnak-e gyermekkori emlékeink, akkor is, ha el kell költöznünk gyermekkörünk helyszínéről, mint ahogy ez Szabó T. Annával és a Szent Mihály-templommal történt: „Ő lát, de én, ki napról napra nézem, / csak rálátok, és észre sem veszem. / Nem áll utamba, vár a tágas téren – / ő tudja már, hogy magammal viszem.” (*Szent Mihály temploma előtt, hétévésen*)

E kiragadott példák és maga az egész kötet is mind-mind arról tanúskodik, milyen összetett módokon lehet megélni az otthonlét élményét, és mennyire nélkülözhetetlen ez az élmény a mindennapjainkhoz. Ennek tudatosítására feltétlenül szükség van, hiszen mai világunkban szinte minden

ez ellen hat. Nem lehet, vagy legalábbis nagyon nehéz úgy otthon lenni, hogy állandóan rohanunk, a digitális világ impulzusai több csatornán áramlanak felénk megszakítatlanul, őszinte emberi kapcsolatainkra szinte alig van időnk a munka és a vélt önmegvalósítás satujában, és ezek mellett szinte állandóan szorongunk, félünk valamitől. Az otthonlét újratanulása, e viszonyrendszer értelmi, érzelmi, történelmi oldalainak tudatosításával talán segíthet kivonni magunkat nyomasztó világunk kényszerei alól. Az otthonlét megélése talán egy emberibb léptékű élet felé vezetheti el az erre érzékenyeket, kíváncsiakat, a régimódiakat.

Nincs alapom kritizálni a kötet összeállítását, és nem is szeretném, mert nem vagyok sem író, sem irodalmár, de egy – talán nem is releváns – megjegyzést mindenképpen szeretnék tenni. Noha nem kortársunk már, sajnos, Bálint Tibor, mégis úgy érzem, hogy valamelyik írása vagy egy részlet talán helyet kaphatott volna a kötetben. Az ő világlátása, gyakran az alulnézetre építő, de valamilyen módon mindig az emberség – néha fájdalmas és szomorú – kérdéseit kidomborító Kolozsvár-képe egybevág a kötet szövegeivel, és azt sem szabad elfelejteni, hogy milyen meghatározó szereplője volt a kolozsvári irodalmi köröknek is évtizedeken keresztül. Nem is feltétlenül a *Zokogó Majomból* lehetett volna válogatni, ami adja magát, hanem például a Kolozsváron játszódó, a gyermekkorát megidéző meséi kaphattak volna helyet Zágoni Balázs részletei mellett. Ezzel is felerősítve Kolozsvár mesékké is nemesedő hangulatait.

Kolozsvárt látni kell, Kolozsvárról írni kell, és Kolozsvárról olvasni is kell. Ezek az élmények segíthetnek tudatosítani bennünk, hogy nemcsak a lét anyagi terminusaiban érdemes életünkre gondolni, hanem az otthonlét személyes viszonyait is meg kell őriznünk. Az otthonlét élménye talán segíthet saját életünket is jobban megérteni és átélni, és ehhez nagy segítséget kaphatunk, ha olyan szerzők műveit olvassuk, akik otthon érezték vagy érzik magukat Kolozsváron, és ezt át is akarják adni az olvasóknak. E kötet fontos lépés az otthonlét élményeinek újrafelfedezése felé, és az már csak különös, de értékes ajándék, hogy mindez az erdélyi és magyar kultúra egy olyan szimbolikus helye és tere kapcsán történhet meg, mint Kolozsvár.

Amik Annamária – György Andrea

AZ OTTHON
ONTOLÓGIÁJAMARILYNNE ROBINSON: *HÁZTARTÁS*. FORDÍTOTTA
SZABADKAI BERNADETT. MAGVETŐ, BUDAPEST, 2020.

György Andrea: Robinsonnak talán a legkedveltebb szava a ház, amelyet igen gyakran használ különféle származékokban és szóösszetételekben, mint például: *háztartás*, vagy az eredetileg *szent ház* jelentésű *egyház*, amely a Gilead-regényeknek az egyik kulcsszava. Akárcsak *Itthon* című regényében, a generációkat szolgáló családi ház Robinsonnak ebben a művében is fontos szereplővé lép elő. Egyedi, élő organizmus, amely bejárja a születéstől a halálig vezető emberi életszakaszokat, láthatjuk, amint a „gyermekévei” után eléri a virágkorát, majd romlásnak indul, recseg-ropog, hogy aztán végül tűz eméssze meg.

Amik Annamária: A ház motívumától elválaszthatatlan a mozgó, nem e világi otthon témája, amely mind az öt regényén végighúzódik. A *Háztartás*ban megjelenő házak omlatagok.

GyA: A történetből egyértelművé válik az e világi otthonok törekenysége, Robinson mégis annyira érzékletesen és szeretettel rajzolja meg a saját kezűleg épített, a nagypapa szakmai korlátait, ízlését és nagyra törő, de zátonyra futó elképzeléseit magán hordozó setesuta családi házat, hogy fejlethetlenné teszi. A nagymama unokáinak azt hagyja hátra, hogy ha van fedél a fejük fölött, és egészségesek, akkor biztonságban vannak. Ugyanez a nagymama a mennyországot a földi világ javított kiadásaként, egy kellemes éghajlaton épült egyszerű háznak képzelel, ahol reményei szerint új életet kezdenek a halála után megbízhatóvá javult férjével úgy, hogy már nem kell aggódniuk az anyagiakért.

AA: Ezzel szemben Ruth a házat nem társítja az otthonnal, számára a kézzel fogható építmény a szereteteivel való együttlét akadálya. Anyja utáni vágyakozása legsötétebb pillanatában azt akarja, „űzzenek ki ebből a testből,

szedjék szét ezt a házat”. Amikor a tónál a romok alá temetett szellemgyerekeket megmentené a sírjukká vált házukból, mintha elárvult gyermeki énjét próbálná kiragadni az immár lakhatatlan tákolmányból.

GyA: Arra gondolok, hogy a mi szövegünk is ilyen „tákolmány”: tervezük, építgetjük, alakítjuk, és módfelett örülünk neki.

AA: Szerető kezekkel hozva világra szellemi „gyermekünket”...

GyA: A tó áll a természetleírások középpontjában. A történet vadregényes tájakon, gyönyörű, mégis ellenséges hegyi környezetben játszódik le. A tó mágnesként vonzza a Foster család tagjait, benne leli halálát az apa egy vonatszerencsétlenség során, és szintén itt követ el öngyilkosságot (belekormányozza autóját) a lányok anyja, ám egyiküknek a holttestét sem találják meg.

AA: Sylvie úgy vonzódik a tóhoz, mint a természeti ember az életét fenyegető érthetetlen jelenségekhez, amelyeket nem kerülni, hanem megragadni próbál. Azáltal, hogy rábízta magát éjszaka, a megbékélést keresi, vagy az érintkezésnek azt a terápiás módját, amelyben ő, Sylvie irányít.

GyA: Értelmezhető a jelen megélését korlátozó múlt metaforájaként is. Robinson a megszemélyesített tónak ezer arcát fedi fel. Különböző évszakokban, napszakokban ragadja meg a hol szelíd, hol közömbös, hol pedig félelmetes szépségét. A jégzajlásról például így ír: „A tó még mindig dörgött és nyöszörgött, a víz még mindig áradt és dühöngött.” Az özönvízszerű áradásról, amely szinte elnyeli a várost, ezt olvassuk: „A délután hangos volt a tó irdatlan szenvedésétől, a nap tovább sütött, s az ár a felhőtlen ég szinte makulátlan tükörképe lett, kövér, túlcsorduló, és nagyon nyugodt.”

AA: A ház, a tó és a történetet mozgató másik komplex metafora, a híd is egyszerre működik a halál és az élet jelképeként. A tó temető, de Ruth újjászületésének, mondhatni keresztségének helyszíne is. A vasúti híd a kiszámítható menetrend ellenére halálos veszedelmet rejt, de a rajta való átkelés tetőzi be Ruth fejlődéstörténetét. A tónál éli át Ruth a megbocsátást. Nem véletlenül említi Lót feleségét, aki, mondja Ruth, bár nem kéri, mégis megkapja gyermekei bocsánatát azért, hogy visszanézett a megtarthatatlanra, és sóbálvánnyá vált. Ennek fényében értelmezem az anyja iránti megbocsátását is. Anyja tettében a kétségbeesés kifejezésre juttatását látja, amelynek ellentéte az lett volna, hogy visszatér hozzájuk, és unalmas vénasszonnyá válik. Robinsont az élet törekenységének paradoxona foglalkoztatja: a kétségbeesés aktusa nem írhatja fölül a „tökéletes, elsődleges léteezést”, hogy a *Gilead* című regény lelkészének a kifejezésével éljek.

GyA: Nem látsz bele túl sokat? Ezek a transzcendens mélységek nem tárultak fel előttem. A központi karaktert, a lányok nagynénjét okolom miatta, aki a harmadik fejezettől kezdve uralja a történetet, és engem nagyon irritált. A csavargó Sylvie a földhözragadt gondolkodású nagymama tökéletes ellentéte: az anyagi javak teljesen hidegen hagyják, nincs állandó fedél a feje fölött, idegen és vándor ezen a földön. Az unokahúgainak az első benyomása szerint olyan, mintha mindig átutazóban volna. Sylvie mentális beteg, a kényszeres gyűjtögető klasszikus tüneteit mutatja: nincsenek működő kapcsolatai, rábízott unokahúgai számára elérhetetlen, nem tud megfelelően gondoskodni róluk, sőt veszélybe sodorja az életüket, miközben az utcáról hazahurcolt tárgyai lassan elfoglalják a házat. A nappaliban plafonig érnek a felhalmozott képes magazinok, lejárt reklámújságok, gondosan címkételenített konzervdobozok. Érdekes módon mégis hajlandó megválni tárgyaitól, amikor kiderül, hogy a kislányokat el akarja venni tőle a gyámhatóság. Ekkor máglyára hordja kacatjait, amelyekhez annyira ragaszkodik.

AA: Robinson sokrétűségét dicséri, hogy mennyire más rétegeket mozgat meg bennünk ez a regény. Számomra a történetet Ruth dominálta, a benne lezajló folyamatok, az ő tudatában feltáruló filozofikus értelmezések szippantottak be, hiszen Sylvie tudatába nincs bejárásunk. A transzgenerációs trauma mesteri ábrázolása éppen azért kavart fel, mert maga Robinson kínálja fel a bűnbeesés bibliai történetét mint értelmezési keretet, a tizedik fejezetet nyitó esszéisztikus passzusban és a történetet átszövő elmélkedésekben. Ruth a születése misztikus, visszafordíthatatlan folyamatán töpreng: „valami lelketlen alkímia által a nemlétből halál lesz, ha élettel keveredik”. A családtörténetet számomra a regénynek ez a metafizikai szövete teljesíti ki. Így nehezemre esik Sylvie-ben pusztán az ingatag, hanyag nevelőanyát látni. A két lány már Sylvie nélkül is eltölt egy éjszakát a tónál, ahol, nem meglepő módon, Lucille ragaszkodik a védelmet nyújtó kunyhó megszállásához, míg Ruth így emlékezik az incidensre: „hagytam, hogy az ég sötétje összeérjen a koponyámban, beleimben, csontjaimban levő sötétséggel”. Lucille a saját kis törékeny, helyes valóságát óvja a sérülés realitásával szemben.

GyA: Lucille számomra egészen érthető módon ragaszkodik ahhoz, hogy ne mosószeradagolót használjon tányérnak, ne befőttesüvegből igyon, és a hideg latyakban bőrcipőben, ne pedig a Sylvie által vásárolt balettcipőben járkáljon. Sylvie kóros gyűjtögetésének hátterében nem lehet tudni pontosan, miféle érzelmi sérülés áll, de valószínű, hogy apja és később a nő-

vére halála maradt feldolgozatlan trauma számára, és e veszteségekkel való megküzdési mechanizmusként jött létre a kényszeres viselkedés.

AA: Különös az ellentmondás Sylvie csavargásra való hajlama és limlomgyűjtése között. Ruth kifakadása utal arra, hogy a kényszeres viselkedés nem véletlenül társul a kacatokhoz: „Miért kell nekünk itt maradnunk, túlélőkként, a vízen hányódó törmelék között keresgélve, az észrevétlen, értéktelen kis kacatok közt, amelyek megmaradtak, amikor ők eltűntek, s amelyeket csak a tragédia tett értékessé?”

GyA: Az apa elvesztése után a gyászfolyamat elakadását jelzi, ugyanis ebben a családban sosem beszélnek a múlttól. A kislányok kezdetben még kérdezősködnek az édesanyjukról, érdekli őket, hogyan nézett ki, de a nagynéni semmiféle használható választ nem ad, ezért saját személyiségüknek megfelelő anyát képzelnek el maguknak: Lucille egy olyat, aki Sylvie teljes ellentéte, Ruth pedig egy olyat, aki Sylvie hasonmása. Ruth anyjának fogadja a nagynéni, azonosul vele, mintaként követi viselkedését, önként vállalja vele a csavargók életmódját. Lucille viszont a katonás, fegyelmezett, kiszámítható, pontos határokat húzó kispolgári mentalitású háztartástanítványt választja gyámnak. Attól kezdve, hogy Lucille elköltözik otthonról, a narrátori többes szám első személy már nem a két lányra, hanem Ruth és a nagynéni kettőseire vonatkozik.

AA: Lucille nem csupán a rendezett életet választja, hanem egy mélyebb trauma örökségét utasítja el. Tagadja az anyjuk öngyilkosságát, technikai részletekben keresi a tragédia okát. A drámai családtörténeten átdereng a metafizikai dimenzió. Robinson bevallása szerint a shakespeare-i metaforasorokkal való foglalatosságából született meg ez a regény. A tóban elpusztult nagypapa és anya egzisztenciális sérültséget örökítenek át. A miszterionáriussá lett Molly, az étellel szembesülni képtelen Helen és a csavargó Sylvie az apjuktól örökölt nyughatatlanságot hordozzák, s adják tovább Ruth-nak, aki így jellemzi önmagát: „...gyakran láthatatlannak éreztem magam, tökéletlenül és alig létezőnek, s ez egyszerre volt a rettegés és a vigasz forrása számomra. Úgy éreztem, semmilyen hatásom nincs a világra, cserébe viszont abban a kiváltságos helyzetben vagyok, hogy észrevétlenül figyelhetem.”

GyA: A retrospektív történetnek a nagyobbik lány, Ruth az elbeszélője, aki mindentudó narrátorként próbál behatolni a többi szereplő tudatába. Ahogyan a különcöt egy alig több mint tízéves, empatikus kislány szemével láttatja, az maga a bravúr. A gyerek-kamasz narrátorok szerepeltetése általában nagy kihívás, de Robinson sikeresen vette az akadályokat. Nagyon

megható, fájdalmas hangot sikerült megszólaltatnia, amely cseppet sem cseng hamisan. A kacatokat gyűjtő nagynénit így mentegeti: „Sylvie csak azért tartotta meg őket, mert számára a felhalmozás volt a háztartás lényege, és mert a teljesen értéktelen holmik összehordását a lelkiismeretes takarékoság bizonyítékának tekintette.” Ebben, most veszem észre, ott bujkál az irónia is.

AA: Sylvie jellemzésében gyakran visszatér a *transient* szó, amelyet a varázslatosan szép magyar szöveg ’csavargás’-sal fordít, ám az angolban ’átmenetiség’-et, ’múlékonyosság’-ot is jelent. Robinson lebontja az otthon hagyományos fogalmát. Szereplői ráéreznek arra, hogy ebben a világban az otthon az a hely, amelyet elhagyunk, nem ahová megérkezünk. Sylvie és Ruth – és a Gilead-kvartettből a kettejük szellemi családjába tartozó Jack és Ames felesége – számára az otthon a bejárat. Az emberi kézzel épített ház „inkább sír, mint emberi erődítmény”. Ezzel szemben a tó nem pusztán temető, hanem az újjászületés medencéje is. Az átmenetiség felvállalásának jelene után igencsak megragadott a regény végén ez a mondat: „kiálltunk a kocsijába, hogy lássuk a tavat, aztán hogy lássuk, ahogy eltűnik”. Ruth és Sylvie számára a fekete tó többé nem a legyőzhetetlen halál ágya, hanem csak egy tünékeny kép.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

LASSAN KELL OLVASNI

KORPA TAMÁS: *A LOMBHULLÁSRÓL EGY JÚLIUSI TÖLGGYEL.*
KALLIGRAM KIADÓ, BUDAPEST, 2020.

Tamás Dénes: Úgy képzelem, most a dolgozószobádban ülsz, ahonnan egy domboldalra nyílik a kilátás. Fák vannak ott. Namost, ha elképzeled, hogy nem azon az ablakon, hanem Korpa Tamás verseskötetén keresztül nézel azokra a fákra, mit látsz ott?

Láng Zsolt: Gondolatibb lesz a látás. A fák nyitottsága teljesebb, mint az emberé. Tárva-nyitva állnak, a gyökerüktől az águk hegyéig nyitottak. Beleszövik magukat az idegen térbe.

TD: Igen, ezekkel az érzékeny gondolatokkal meg is érintetted Korpa Tamás kötetének tulajdonképpeni tétjeit. Megszólítani a természetet. Talán pontosabb, ha azt mondom: szóra bírni azt, ami nem a szavak hatóterében létezik. Hogy látod, milyen kihívásokkal kellett ehhez Korpa Tamásnak megbirkóznia, illetve, milyen válaszokat sugall a kötet?

LZS: Szóra bírni, mondom én is, ez az alapvető kihívás mindig. Megtalálni a szavakat, szókapcsolatokat. Ahhoz, amit érzékelek. De ez a két folyamat együtt zajlik, érzékelni és érzékeltetni. Az előbb azt mondtam, hogy a fák beleszövik magukat az idegen térbe. De akkor az már nem idegen. Ez egy újfajta tájérezékelés. Bodor Ádám zseniális tájleírásai külön entitásokat feltételeznek. Vagy a másik csodálatos tájleíró, Christoph Ransmayr! Nála a táj szövi bele magát a szemléelőbe. Korpánál ez inkább fordítva történik, a szemléelő szövídik bele a tájba. Ami a szótalálásban is megmutatkozik. Úgy látom magam előtt az ő nyelvét, mint itt előttem a fészertel diófát: be van erezve általa a kék ég, a fészerteteje, a mohás kerti rézsű. Érdeemes volna összeállítani egy Korpa-szótárt...

TD: Az „idegen tér” megfogalmazásodon én is meghökkenem. Mert kinek idegen? A fáknak biztos nem. Vagy vannak-e fák egyáltalán? Van-e nekik sajátos cselekvésük azon kívül, hogy vannak? Vagy csak az emberi világ beszélteti őket is? Miközben mégis idegenek. Vagy legalábbis a tőlük elválasztott távolság legyőzendő. A szemléelő szövídik bele a tájba – mondom. Én is ennek a szövídésnek az ábrázolását tartom a kötet legnagyobb tétjének. Mert itt az emberi és a nem-emberi nincs szétválasztódva. A természet nincs egy romantikus magaslatra emelve, amit csak homályos metaforáinkkal tudunk felérni, felfele lődözve. A megtörténő, cselekvő tájrész, fa, patak – ezt olvashatjuk ki a versekből. Ez a történés azonban emberre utalt. Örökös fordításra – ahogy Tamás egyik verse is fogalmaz. Milyen állapotban találjuk a természetet a versekben?

LZS: Eszembe jut még Visky András is, az ő „szövetségkötése” a természet lényeivel. Korpánál is van valamilyen szövetség, átvesz a fáktól egy csomó mindent. Módszert is. Ahogy például az az orgona, itt nálunk a sárookban, azon a hordalékos, köves talajon úgy megnőtt, és tele van babszemnyi rügyekkel – Korpa egymás mellé tudja tenni a „smirgli” meg a „pulzus” szót, képes „karamboloztatni” a lejtőket, „szenilitással” megvádolni a tőfelszínt. Végül is, mégiscsak adódik egy válasz a kérdésedre, ezeken a verseken keresztül megláttam a kert fáinak ezt a nemválogatós létörömét. De te? Te, akiről tudni lehet, természetjáró, fádba oltott lélek vagy, te mit láttál meg?

TD: Lehet nem természetleírásoknak gondolni a kötet verseit, miközben azért mégis konkrétan megnevezhető tájegységek, patakok neveződnek meg, ahol pedig hiányzik a név, ott földrajzi koordináták szerepelnek verscímekeként. Akár egyszer fel is kereshetnénk a Szádélői szurdokvölgyet – fogalmazódott meg bennem. Ami pedig a kötet szemléletét illeti. Számomra a természet sokkal inkább magába forduló, ami a szemlélődést váltja ki belőlem. Számomra az emberi történetek túl gyorsak, zavaróan gyorsak, a természet történéseihez mindenképpen. Hozzá kell lassulnunk egy fához, ami mindenképpen ellenállást vált ki belőlem. Lehetetlen feladat, és éppen ezért kihívás. Tamás versei nem szemlélődnek. Belevonnak a történesbe. Amit akár a legemberibb módon is ki lehet provokálni. Magnóra venni a patakszobogást, lefűrészelni a kátyús fodrokat a befagyott vízről. Ettől minden mozgásba lendül, felszabadul, néha követhetetlen módon is. Miközben mégis ott érzékelek a történésekben egy csendes, nem emberi brutalitást. Akár a viszonyulás segélykiáltásaiként is tudom olvasni ezeket a verseket, egy olyan viszonyulásnak, amely mégis túlmutat a manapság divatos ökológiai szemlélet fogalmainak hatókörén. Lehet, mi tesszük tönkre a természetet, de ami ebből következik, az valami közös lesz. A bútoraink tudnak emlékezni a fákra. Egy fa saját magunk kiterjesztése, gondolhatjuk, miközben ez a saját nem emberi.

De szóljunk magukról a versekről is, mielőtt túlságosan elragadna a kötet világszemlélete. Bevallom, nagyon meg kellett küzdenem velük. Merészségük számos esetben átugorhatatlan képzettársításokat, követhetetlen gondolati szökkenéseket eredményezett számomra. Ahogy kezdetben zavartak a pontok is. A kisbetűkkel kezdődő mondatok megakasztottak, kidobtak a versből, míg rájöttem, hogy mintha fekvőrendőrök volnának, csak lassítani akarnak. Nagyon lassan kell olvasni Korpa Tamás verseit, erre jöttem rá. Onnan már egy másik verseskötetet olvastam. Ugyanakkor szoknom kell, folyamatosan, mindig, hogy a kortárs versek feladták a műeszményt, az interperszonálissá tehető költői képeket, és helyette a töredezettséget, a szinte feltörhetetlen személyességet választották. Te hogy időztél a versekben?

LZS: Egységes kötet, meglep, mennyire egységes. Ma hajnalban a klikkre készülve, megint elolvastam. Mégpedig úgy, hogy ez itt egy nászút története, vagyis emléke, amikor újragondoljuk az egész létet. Azt is láttam magam előtt, ahogy a testeket elnyelő éjszakát követő derengő fényekben egy-egy cetlire lejegyződnek ezek a sorok. Felkapott a hangulatuk, a „törté-

netük”, nem akasztott meg a töredékességük. Sőt! (Azt hiszem, ha gyűjtő volnék, sokat adnék egy autográf cetliért.)

TD: Én is odavagyok azért, ha valaki úgy készít el egy verseskötetet, hogy az az egységesség tétjével is játszik. És jó, legyen nászút, legyen az egész lét újragondolása, legyenek cetlik, amikre lejegyződnek a semmiből érkező szavak, mondatok, de azért ne felejtsük el magának a kötetnek az egyik figyelmeztetését, ami tulajdonképpen az utolsó előtti vers: „beszélsz és lemaradsz.” Legyen ez a vége?

LZS: Legyen. De lehetne az ez után következő vers utolsó sora is: „megyek, és megnézem”.

Ayhan Gökhan

ÖLTÖZŐSZEKRENYEK
INTIMITÁSÁBAN*Izsó Zitának*

Albert Camus *A pestis* című regényében alig találni nőt. A női jelenlét nyomokban fedezhető fel, mint régóta nem látogatott öltözőszekrények; felépítésükből tudható, valamikor vélhetően nők látogatták. A regény férfiszereplői nyitnak be ezeken az öltözőszekrényeken, a szekrényekben elhelyezett, ruhákra váró fogasok a nőkről alkotott vélemények, emlékek: megtartják a velük töltött élet adta súlyt.

Hogy milyenek ezek a nők, arról keveset tudunk meg, az öltözőszekrények szemérmesek, és őrzik a titkot, mint egy soha fel nem bontott levelet háború sújtotta városban a postaláda. Érkezik üzenet ide szórványosan, más-képp, mint gondolhatjuk. A kapott üzenetek feladói nem a regény képzeletbeli síkjain részleteikben átvonuló nők, a nőkről egy-egy információt megosztó üzenetek feladói és címzettjei az öltözőszekrényt nyitogató férfiak, a tájékozódásban emlékezet és képzelet a segítők. Higgyük el, egy szűkre méretezett öltözőszekrényben sincs az a véletlen, hogy ne lehetne eltévedni, egy szűkre méretezett öltözőszekrényben is képződhet labirintus. A szorongás és megszállott keresés Minotaurusa leselkedik *A pestis* férfiaira. Fel-le mozog a regény öltözőszekrényeihez kitalált kilincs, akár egy háború sújtotta város repülőterén kétségbeesett madár. Camus regényében nehezen megszámlálható és kétségbeesett, magát mindenhova beférkőző patkány futkos, Camus regényének észak-afrikai városa baktériumtól baktériumig terjed. Ha már a fertőzésnél tartunk, nem a pestis itt a legkétségbeesettebb. Ezek a férfiak a nők hiányával fertőződtek meg, és van, aki egy életre. Emlékezet és képzelet veszélyesebb, mint bármilyen járvány.

Adott három férfi – Rieux doktor, a hivatalnok Grand és az újságíró Rambert –, szerelmétől távol.

Rieux doktor felesége, mert állapota úgy kívánja, elhagyja a várost, hosszú útra indul, ahonnan többé nincs visszatérés. A könyv kezdetén olvas-

ható nem túl hosszú jelenetben az orvos és felesége közti meghittségről és gyengédségről szerezhetünk tudomást.

„Aztán sebtiben azt mondta neki, hogy bocsánatot kér tőle, mert a helyett, hogy vigyázott volna rá, nagyon is elhanyagolta. Az asszony a fejét rázta, mint aki hallgatásra inti férjét, de a doktor hozzáfűzte:

- Minden jobb lesz majd, ha visszajössz. Előlről fogjuk kezdeni.
- Igen – felelte az asszony csillogó szemmel –, előlről fogjuk kezdeni.”

Az nem világos, mennyi ideje élnek együtt, és miért nincs gyerekük, az nem világos, mi igényel újakezdést, ezt az öltözőszekrény résnyire húzott ajtaján lesekedéskor semmi nem adja a tudunkra, találgathatunk, de hát tudjuk, nem mindig célravezető a találgatás. Elválásuk a regény első drámai pillanata.

Az önhibáján kívül a városban ragadt Rambert bármit megtenne annak érdekében, anélkül, hogy törődne vele, van-e benne kockázat, hogy egyszer és mindenkorra a háta mögött tudhassa az egyre fenyegetőbb helyszínt. Rögeszméje: azonnali hatállyal mennie kell, nem tarthatja vissza semmilyen hivatalból meghozott rendelkezés, a város állandó és átmeneti lakóira kiterjesztett jogszabály, szerelme várja őt. Hogy milyen nő az, akiért egy felnőtt férfi mindent latba vet, nem egyértelmű. Az összes nem jelenlévő női szereplővel folytatott kapcsolat, házasság minősége nem egyértelmű, vajon nem a hiányérzet konstruálta kétségbeesés alkotja-e meg az idillikus viszonyt, amelyet a valóságban az élet szabálya szerint általában buktató nehezít. Camus nyitva hagyja a kérdést a bezárt városban: a szeretett, várakozó pozícióba kényszerült nő elérhetetlen kontinensként ölt testet a meghódítást, visszaszerzést, területfoglalást fejükbe vett „kalandorok” előtt.

Meglehetősen felkavaró pillanat, amikor Rambert az üres pályaudvar aktualitásából vesztett hirdetésein élete teljesítetlen ígéreteit fedezheti fel, teljesítetlen célt, meg nem tett feladatot, érezheti, mulasztott, érezheti, a kívánt feladatért nem követett el minden tőle telhetőt. Tekintete döbbenetesen időzik el egy lejárt szavatosságú táblán, érkező és induló vonatokról olvas. A tábla az élete vonatkozásában azelőtt több évvel érkező és induló vonatok menetrendjének feleltethető meg, ezekről a vonatokról az újságíró lekéselt, ezekre a vonatokra az újságíró nem szállt fel a kellő időben, kihagyott egy-egy döntő jelentőségű, az öntöttvas kályha hőmérsékletéhez alkalmazkodó állomást. Lemaradni annyi, mint elkövetni a bűnt.

„Rambert elidőzött a pályaudvarokon is. A peronokra tilos volt kimen-
ni. A várótermekbe kívülről is be lehetett jutni, ezek tehát nyitva maradtak,
és néhanapján, amikor nagy volt a hőség, koldusok ütöttek bennük tanyát,

mert a várótermek árnyasak és hűvösek voltak. Rambert itt az elavult metrendeket betűzte, a feliratokat, hogy köpködni tilos, meg a vasúti rendtartás szabályzatát. Aztán leült egy sarokba. A terem vigasztalan volt. Öreg öntöttvas kályha hűlt ott hónapok óta, a nyolcas formájú locsolás nyomai közepette. A falon néhány plakát szállt síkra egy boldog és szabad életért Bandolban vagy Cannes-ban.”

Grand a múlttal egybeolvadt öltözöskéreney megszállottja, öt évvel korábban elhagyó szerelme kíséri a mai napig.

„Ráadásul hirtelen elérzékenyülések vettek erőt rajta, és ilyen alkalmakkor Rieux-nek szívesen beszélt Jeanne-ról, tűnődött, vajon hol lehet ebben a percben, s vajon ha újságot olvas, gondol-e rá.

Délben, jéghideg időben lépett ki Rieux a kocsijából, és messziről nézte Grand-t, ki úgyszólván hozzátapadt egy kirakathoz, mely tele volt fából faragott játékokkal. Az öreg hivatalnok arcán könnyek peregtek szakadatlanul. És ezek a könnyek megrendítették Rieux-t, mert megértette azokat a könnyeket, melyeket ott érzett ő is a torka üregében. Ő is emlékezett a szerencsétlen ember eljegyzésére egy karácsonyi bolt előtt, meg Jeanne-ra, ki feléje hajolt, és azt mondta, hogy boldog.”

Jeann ül Grand pej lován amazon képében? Miért torpan meg a hivatalnok az írásban? A Jeann-nal közös történet befejezetlensége akasztja meg, tartja vissza, lehetetleníti el a folytatást? A karácsonyi bolt játékaik hogyan értelmezték a furcsa párt? Nem kapunk választ.

A pestisben több gyerek szaladgál, mint nő. Számukra nagyobb a mozgástér. A regény gyermekei nem szólítják meg Rieux doktort, és Rieux doktor nem szólítja meg őket. Nincs párbeszéd. Nincs tér. Rieux nem fér hozzá a gyermekekhez. Rieux nem fér hozzá a gyermekéhez?

„Rieux a sebességváltót fogta, de ismét a gyermekre nézett, aki még mindig rámeredt komoly és nyugodt tekintetével. Aztán a gyermek hirtelen, átmenet nélkül rámosolygott, úgy, hogy kilátszott valamennyi foga.

– Hát mi kéne? – kérdezte az orvos, miközben visszamosolygott a gyermekre.

Rieux fejbőlintással helyeselt, és hirtelen elkapta azt a kisfiút, aki neki esett a lábának, majd szelíden talpra állította.”

Kik ezek a vidám és elesett kisfiúk? Nem a képzelet szüleménye mind, a doktor meg-nem-született gyermekének tüneménye mind?

A járvány a szerelem-mező újdonsült meghódítása, a férfi-nő együttélés új alapokon történő vizsgálata. Míg a regénybeli, a betegek ápolására kijelölt stadionban végigfutó fények rendkívüli megvilágításba helyezik a beteg

testeket, addig ezek a fények a szerelem mélyrétegeire vetnek egy stadionnyi pillantást, átvilágítják, mint a röntgen, hogy erős sugarukban félbetört beszélgetések, szerelmi önvallomások, kihaltak vélt, évekig húzódó lap-pangásukból feltámadó érzések kísérik tovább. Mi az, hogy szerelem? Meghatározhatatlan cselekvés, amely nem hagy nyugton. Mi az, hogy szerelem? Cselekvés, amely évekig tartó észrevehetetlensége után egyszeriben felszínre ér, áttör a hétköznapi megkötöttség valóságára, következő, emelkedetebb valóság szférájában követel magának tartós létezését. Alig több kell hozzá, mint egy ezret tizedelő pestisjárvány, alig több kell hozzá, mint a bezártság alkotta szorongás és elhagyatottság pusztító állapota. A szerelem váratlan katasztrófák hatása után veszi át a létezését, a létezésünk, veszi birtokába a próbák során sérülésekre gabalyodott testünk, hogy mint egy hálóval helyzetbe hozott bokor alól kiszabaduló énekes madár, az egekig hatoljon, mert ezek a cselekvő egek a mi hordozásaink, ezekhez az egekhez közünk van, akármennyire nem vesz róla tudomást a bennünket fogságba ejtett sértettség, panasz, stressz és agresszió. A szerelem természete agyafúrt meglepetés.

Vissza az öltözőszekrényekhez! A regénybeli, a valóságot nehezen meghazudtoló férfiak szemben a pestis veszélyeivel belső elhagyatottságaikban bolyongás közben a harmónia ábrándjait kergetik, pillanatig feltűnő női csuklók után kapnak, vágyuk a kapaszkodás, vágyuk a megtalálás, vágyuk a harmónia: Ariadné fonala. Egy pestissel fertőzött városban milyen harmónia érhető el? Egy pestissel fertőzött városban elért harmónia nem önámítás, a létezés meghazudtolása és a jog kisajátítása? Én, a pestis korlátozta város ideiglenes állampolgára fellázadok a város kijelölt valóság ellen, azaz a valósággal azonosulok, amely keveseknek adatik meg, ahelyett, hogy kötelességtudatból a betegség valósága alá rendelném magam, mihelyt a szerelem, a nő utáni vágy ebben a helyzetben valótlannak minősíthető gyűrűjéből önként vállalt felelősségtudattal ki kellene esnem, megtagadnom, hogy az legyenek, amit a helyzet diktál: száraz elköteleződés, korlátlan önátadás.

Bárki, aki a létezés elfogadja, egy üvegfal előtt torpan meg, és az üvegfalon hagyott lehelete jelzés, köze van a létezéshez, lehelete jel, itt valami készülóban van, akár elérem, akár nem, a boldogsághoz elégséges, hogy tud rólam a valami készülóban van. Meglepetésnél agyafúrtabb természet a szerelem.

TALÁLT VERS

François Villon

(1431 – 1463)

KETTŐS BALLADA A BOLOND SZERELEMÉRŐL

Csak rajta, csókolj és szeress,
Szeresd, keresd a tort, a bált!
Különb belőled így se lesz –
De jól betörök koponyád.
Butít a vágy, vesztünkbe ránt:
Elveszti Sámson két szemét
És Salamon bálványt imád...
Boldog, ki nem próbálta még!

A bűvös sípost, Orpheust
Úgy elragadta vak szerelme,
Hogy lent a gyilkos Cerberus
A négy szájával majd benyelte!
Szép Nárcissust is ez vezette –
S a mélybe várta lenn a vég...
Maga-szerelme lett a veszte.
Boldog, ki nem próbálta még!

Sardánapál, a bátrak bátra,
Kinek lábánál Kréta hódolt,
Asszonyruhát szedett magára
S lányok közt ekkép forgolódott.
Szent Dávid is gondolt bolondot
És elhagyá jámbor hitét,
Látván két jóformájú combot...
Boldog, ki nem próbálta még.

Szép hűgát Amnon megszerette,
Becsalta kérve: hozz ebédet!
S erővel megszeplősítette...
Vérfertőző parázna véték!
Heródes meg (valót beszélek)
Leütteté János fejét,
Csak mert tetszett a tánc s az ének...
Boldog, ki nem próbálta még!

De magamról se hallgatok:
Mint lepedőt a sulykoló,
Püföltek pőrén – nem titok –
S ugyan ki volt a bajhozó?
Ki más is, mint Vausselles Kató?!
Elverték ott engem s Noét,
Akár egy lagzin... Szó, mi szó:
Boldog, ki nem próbálta még!

Tán észre tér a férfi végre,
S a nőzést egyszer abba hagyja?
Dehogy! inkább máglyán elégne,
Mint holmi seprűnyél lovagja.
Ki szívét asszony-kézre adja,
Már elherdálta ép eszét...
Mert mind egykutya: szőke, barna –
Boldog, ki nem próbálta még!

MÉSZÖLY DEZSÓ fordítása

NÉVJEGY

It nyugati ember fájdalmas és gyöngyházatlan
mestalgival szájában Kélt után.

Eggs Thde

A végén sorra elhallgatnak a hangok,
és csak édes egymáshoz felelgető
palmhegedői marad.

Amik Anamandix

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982